

IMF

TAHRİBATI

TÜRKİYE:2000-2004

SUNUŞ

IMF sebebiyet verdiği 2001 krizi ile ciddi bir tahribat yarattı, sonrasında yaşanan büyüme ve enflasyondaki yavaşlama ise tamamen faturası emekçi sınıflara çıkarılmış politikalar oldu. Bunların başında iç tüketimin, kemer sıkıcı politikalarla daraltılması geliyor. Ücretler, maaşlar, emekli gelirleri, tarım üreticisi gelirleri ciddi ölçüde reel kayba uğradılar.

Krizde işten çıkarmalar arttı ve işinden çıkarılanlar, kepenklerini kapatanlar yeniden iş bulamadılar. Bu sonuçlar hanelere giren geliri azaltınca, hanehalkı harcamaları, iç talep azaldı. İç talep bulamayan sanayiciler, can havliyle dışa yöneldiler, ihracata yüklendiler. 2001 yılındaki yüksek devalüasyon hızla düşen reel ücretler, tarım girdi fiyatlarındaki azalışlar ihracatçıya destek oldu ve büyüme, bu ihracat ile azalan stoklar için yapılan üretimle gerçekleşti. Dış pazarlarda ciddi bir rekabetle karşılaşan ihracatçı yer yer fiyat kırarak malını satmaya çalıştığı için yoksullaştırıcı bir ihracat yaşandı. Hazine'den her yıl ihracatçıya KDV iadesi adı altında aktarılan teşvikler, yatırımlara ayrılan payı geçti. Aynı yoksullaştırıcı süreç turizmde de görüldü.

Öte yandan, enflasyonu yavaşlatmak ve ihracatçıya rekabet gücü vermek için KİT'lerin ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatları düşük tutuldu. Bu, aslında ertelenmiş bir maliyet ve eninde sonunda faturası ödenecek bir önlem. Dövizde TL'yi değerlendiren bir politika izlendi. 2003 yılında dolar kuru neredeyse sabit tutuldu. 2004'ün ilk yarısında da benzer yaklaşım benimsendi. Bu, ithalatı özellikle de, ucuzlaştırdı. Ancak, kurdaki bu yaklaşım, Türkiye'yi 2004 ortasında ciddi bir cari açık ve krizin eşiğine getirdi. Bir tür, kısır döngü...

IMF programının başarılı gibi gösterilen uygulamalarından bütçede, "faiz dışı fazla" hedefine ulaşarak IMF'ye verilen taahhüdün tutulduğu ve bu fazla sayesinde borçların çevrilebildiğini savunanlar, gerçeği saptırmaktalar. Bu fazla, çevrilen borçların ancak yüzde 20'sine yetmekte hem de topluma ağır bir bedel ödetmektedir.

Vergiler içinde çoğu emekçilerce ödenen dolaylı vergilerin payı yüzde 70'e çıkarılırken gelir vergisinde ücretliler yine vergi hamalı kaldı. Vergi kaçakları ise dudak uçuklatıcı boyutlara çıktı. Öte yanda bütçeden yapılan harcamalardan rantiyeler yüzde 40-50'lere varan faiz payları alırlarken eğitim, sağlık, sosyal güvenlik için yapılan harcamalar iyice budandı. Yatırımların payı yüzde 5'e varan oranlarda azaltılarak devletin istihdam yaratıcı, altyapı sağlayıcı özellikleri de ortadan kaldırıldı. IMF politikalarının sonucu olan ve toplumun en önemli sorunları olarak büyüyen gelir adaletsizliği ve büyüyen işsizliği, AKP iktidarı hiç dert etmemekte, tersine, ucuz işçilik ve durmadan çoğalan yedek işsizler ordusunu cazibe unsurları olarak yabancı sermayeye sunmaktadır. Ülkenin kamu işletmeleri haraç mezat yok pahasına satılmaya, mafyatik gruplara pazarlanmaya çalışılmaktadır.

Emekçilerin reel gelir kayıplarının telafisi hiç dert edilmemekte, aynı işin daha az işçi tarafından yapılmasına dayanan katmerli sömürü, "verimlilik artışının şahlanması" olarak alkışlanmakta, hatta teşvik edilmektedir. Kentlerde, eğitimli gençler arasında işsizlik oranı yüzde 30'ları aştı ve bu genç işsizler ordusu hızla

büyüyor. Bütün operasyonlar emekçi hakları, gelirleri üstüne düzenlenirken iç ve dış borçlar üstüne hiçbir düzenleme yapılmadı, borç faizlerinin ödenmesine birinci öncelik verildi.

2000-2004 döneminin IMF tahribatı bunlarla sınırlı kalmazken yeni bir IMF programı gündeme taşındı. IMF de, büyük alacaklılardan biri olarak, borçlu Türkiye'yi rahat bırakacağına benzemiyor.

2004 sonunda AB'den tam üyelik için müzakere tarihi bekleyen Türkiye, IMF ile nikah tazelemeyi de elini güçlendirecek bir unsur olarak görüyor, ayrıca su almaya başlayan gemiyi batırmamak için IMF'ye ihtiyacı olacağını düşünüyor. .

Türkiye, 2000-2004 döneminde IMF programı ile nereden nereye geldi, ya da gelemedi? Önümüzdeki yıllarda ekonomi politikası ne olmalı ve IMF ile nasıl bir ilişki yürütmelidir?

Bu rapor, IMF ile yürütülen programın yarattığı tahribatı ortaya koyarken gelecekle ilgili alternatif politikaları da tartışmaktadır.

Araştırmayı ekonomist Mustafa Sönmez, Sendikamızla işbirliği içinde gerçekleştirdi. Petrol-İş olarak toplumsal gerçekleri kamuoyuna duyurma çabamızın süreceğini bildirmek isteriz.

Petrol-İş

Merkez Yönetim Kurulu

ÖZET

Türkiye'nin 2000'de başlayan IMF macerası dört yılını dolduracak ve yeni bir IMF anlaşması gündemde. Yeni bir anlaşmaya yönelmeden, geride kalan dört yılın bilançosunu çıkarmak gerekirse, ortada duran tablonun tam bir tahribat olduğunu ve yeni bir krizin ise kapıda olduğunu söylememiz gerek. Yoğun bir işsizlik, derinleşen gelir dağılımı uçurumu, aşınan üretim eşiği, büyüyen borç yükü ile Türkiye düze çıkmış değil ve yeniden büyük bir kriz tehlikesi yaşıyor.

IMF, 2000'de başlatılan bu program için Türkiye'ye "döviz çıpası" diye bilinen yöntemi uygulattı. Buna göre, dövizin sabitleştirilmesi ile tüm enflasyonist beklentiler aşağı çekilecekti. Özellikle reel faizler aşağı çekilecek ve yeniden reel ekonomiye, büyümeye geçilecekti.

IMF, Merkez Bankası ile birlikte dizayn ettiği bu programla döviz kuru sepetini 2000'de yüzde 20 arttırmayı taahhüt etti ve tüm girişimcilere ileriye dönük anlaşma ve planlarını, kurun yüzde 20 artması varsayımına göre yapabilecekleri konusunda güvence verdi. Bu söz üzerine, birçok banka ve şirket, kur riski hissetmeden anlaşmalar, planlar yaptılar.

Ancak, beklenen gibi olmadı. Kur çıpası, ithalatı cazip kıldı ve ithalat patladı, ardından dış açık ve cari açık büyüdü. Bu durum, adına "sıcak para"

denilen kısa vadeli sermayenin kaçışına yol açtı. Sermaye kaçışı, kırılğan ve sağlıksız durumdaki bankacılık sistemini sarsınca Kasım 2000'de önemli bir finans şoku yaşandı. Bazı bankalara, devlet el koydu. Bu şok, toplumda IMF ile birlikte sürdürülen ekonomi politikaya güveni sarstı ve ekonomide dolarizasyon hızlandı.

Ardından da, aşırı değerlenmiş kurun her an yüksek bir devalüasyon yaşayacağı beklentisi beslendi. Nihayet, Şubat 2001'de yaşanan bir siyasi kriz, o güne kadar ısrarla savunulan döviz çıpasından vazgeçilmesi ve kurun dalgalanmaya bırakılması gibi radikal bir değişikliği getirdi.

Bu kopuş ile döviz kuru, bağlı durduğu çıpasından boşandı ve 2001 yılında dolar kurunun yüzde 115 değer kazanacağı ölçüde bir devalüasyon yaşandı.

Devalüasyonla tetiklenen fiyatlar yıllık enflasyonu tekrar üç haneli rakamlara taşırken, bir anda toplumda ani bir yoksullaşmayı da getirdi.

Hızla düşen reel gelirler, iç talebin anında daralmasını getirirken, reel üretimde de dehşetli küçülmeler yaşandı ve Türkiye 2001'de yüzde 9.5 oranında küçüldü. Tarihinin en derin krizini yaşayan Türkiye toplumunda, büyümenin, yerini küçülmeye bırakmasıyla, büyük bir işsizlik ve iç tüketim daralması yaşandı. Bu

durum zincirleme olarak birçok banka ve firmayı güç duruma soktu. İflaslar, el değiştirmeler ardı ardına yaşandı.

Büyük devalüasyon, Türkiye'nin ithal girdi maliyetini yükseltirken, rekabet gücünü de zayıflattı. Bu durum, ancak düşük reel ücretler ve dampingli ihracatla telafi edilirken, Türkiye, yoksullaştırıcı bir ihracata da zorlanmış oldu. Türkiye sanayii, daha yüksek miktarda malını daha ucuz fiyatlara satarak çarklarını döndürmeye zorlandı. Tekstil-konfeksiyon, elektronik, beyaz eşya, hatta otomotiv sektörleri ancak yoksullaştırıcı ihracatla ayakta kalmaya çalışırken inşaat ve mali sektör, krizden en olumsuz etkilenen ve en çok küçülen sektörler oldular.

Yoksullaştırıcı ihracatın benzeri, turizmde de yaşandı. Tur paketleri dampingli fiyatlarla satılarak kapasiteler kullanılmaya çalışıldı.

2002 yılında ihracata yönelerek ayakta kalmaya çalışan ekonomi, erittiği stoklar için üretim yaparak 2002'de yeniden bir büyüme gerçekleştirdi. Ancak bu büyüme, toplumca refah biçiminde hissedilmedi. İşsizlikte bir azalma görülmediği gibi, iç tüketimde de kriz öncesine dönülemedi. Gelir bölüşümünde, yaşanan uçurum derinleşti.

Yaşanılan ekonomik krizi en fazla yaşayan ve bulaştırma eğilimi taşıyan finans krizini rehabilite etmek üzere, girilen bankacılık operasyonları, topluma, ülke milli gelirinin yüzde 30'una yakın bir bedel ödetti. Kamu bankalarını rehabilite etmek ve hakim ortaklarca istismar edilmiş orta ve küçük ölçekli 21 özel bankayı, devlet kontrolüne almak şeklinde gerçekleştirilen operasyonlar, Türkiye'nin borç stokunda önemli artışlara yol açtı. Bu amaçla IMF'den yapılan borçlanmaların yanısıra devletin iç borçlanma tahvilleri ile bankaları onarması, devletin borç stokunu da milli gelirinin yüzde 82'si gibi tehlikeli bir boyuta sıçrattı.

Borcun borçla kapatılması esasına dayalı bir politika, risk algılamalarına da bağlı olarak borçlanma vadelerini kısaltıp faizlerin yüksek seyrine zemin hazırladı. Böylece faiz ödemeleri, devlet bütçesinin yarısını götürecek kadar büyüdü. Ekonomide yaşanan hayal kırıklıkları ve güvensizliklerin etkisiyle, borçlanmalarda risk primi hep yüksek kalırken, yüksek reel faizler, yatırım kararlarının da sürekli ertelenmesine neden oldu. Özel sektör yatırımları, reel anlamda, kriz öncesi düzeyinin yüzde 35 altına düşerken, kamu yatırımlarının da, faiz ve cari harcamaların öncelik alması nedeniyle, bütçeden çok küçük paylar almakla yetindiği gözlemlendi.

Yatırıma bir türlü elverişli hale getirilemeyen ekonomik konjonktüre 2003'te Irak savaşının istikrarsızlık getiren boyutu eklenince, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının olası katkısı da ertelenmiş oldu. Özelleştirme ise fiyaskoyla sonuçlanmış bir çaba olarak kaldı.

Böylece Türkiye, 2000 sonunda sürüklendiği bu krizi, toplumca önemli faturalar ödemiş olmasına karşın, savuşturamadı, 2003 yılına taşıdı.

2003 yılının ikinci yarısından başlayan ve 2004'e uzayan bir süreçte ise iç talebin tüketici kredileri, kredi kartı harcamaları ile kısıktıldığı yeni bir büyüme dönemine geçildi. Döviz kurunun düşük seyri ile pompalanan ithal girdiler, ara malları, içeride ucuz işgücü kullanılarak mamul ürüne dönüştürülüp ihraç edildi, iç piyasaya verildi. Böylece, ucuz emek gücünü kullanmaya dayanan, ama ucuz ithalatı, Türkiye'de üretilen hammaddelere, aramalarına tercih eden ve başta tarım olmak üzere girdi sağlayan sanayilerin çökmesine yol açan bir düzenek içinde yüksek büyüme hızlarına ulaşıldı. Büyümenin yüksek oranlı ve enflasyonun düşük seyrine karşılık, ithalatı patlatan ve sonuçta dış açığı büyüten bu sağlıksız büyüme sürecinin Türkiye'yi büyük bir cari açığa sürüklediğini ve bu açığın yeni bir krize zemin hazırladığını IMF bile fark etmiş durumda.

Türkiye ekonomisi, 2001'de yaşadığı tarihinin en büyük krizinden 2002 ve 2003'te yaşadığı büyüme ile çıkmaya başladı. Ancak, büyümeye geçmek, her şeyin güllük gülistanlık olması, krizden olumsuz etkilenenlerin, krizin yükünü sırtlananların yaralarının sarılması anlamına gelmedi.

Türkiye'yi 2001 krizine sokan programı 2000 başında yürürlüğe sokan ve kriz sonrasında aynı programda ısrar eden IMF ve yerli partnerleri, özellikle enflasyondaki yavaşlamayı ve dışa dönük büyümeyi işaret ederek, programın

adım adım hedefine ulaştığını, krizden çıktığını, ekonomide artık "bahar havası" estiğini duyurdular.

Enflasyon yavaşlamış olabilir, çarklar yeniden dönüyor ve büyüme yaşanıyor olabilir. Ama bunlar, çarkları döndüren emekçilerin, iş bekleyen milyonların durumunda bir iyileşmeye yol açmamıştı ve ekonomiyi yeniden bir krizin eşiğine getirmişti. IMF, uygulattığı politikalarla, borç yükünün azaltılacağını, reel faizlerin geriletılarak yeniden yatırım ortamının sağlanacağını iddia etmişti. Tam tersine, borçlar azalmak yerine tırmandı, reel faiz ise hiç azalmak bilmedi. Borçları döndürebilmek için bütçede milli gelirin yüzde 6-7 büyüklüğünde faiz dışı fazla yaratmayı fetiş hale getiren IMF, bütçede eğitim, sağlık gibi sosyal harcamaları budatma pahasına uygulattığı "mali disiplin"e rağmen, bu fazla ile borç sorununa çözüm bulamadı.

IMF ile birlikte yürütülen bu politikaların 2004 ve 2005 yıllarında da sürdürülmesi gündemde. Hızla sürüklenen cari açık krizinde IMF'ye bir hava yastığı gibi yapılmakta ve dayatılacak her reçete, kayıtsız şartsız kabul edilecek gibi görünmektedir.

Oysa, yaşanan bunca acı deneyim, artık IMF ile ilişkilerin farklı bir düzlemde yürütülmesi gerektiğini ve bugüne kadar yürütülen ekonomi politikalarda ise radikal bir kopuşa ihtiyaç olduğunu ortaya koyuyor.

Uluslararası para spekülörlüklerinin değirmenine su taşımaktan başka bir şeye yaramayan mevcut iktisadi politikalardan radikal bir kopuş gerekmektedir.

Sermaye hareketlerine sınırsız özgürlük sağlayan 32 sayılı karar gözden geçirilmeli ve sıcak para akımı kontrole alınmalıdır. Borç ödeme öncelikli politikalardan vazgeçilerek, iş yaratacak istihdam ağırlıklı yatırım programlarına başlanmalı. Bunun için de kamu maliyesi ağırlıklı reformlara öncelik verilmelidir. Alt-orta sınıfların sırtındaki vergi yükü, varlıklı sınıfların üstüne kaydırılmalı, emekten alınan vergiler azaltılarak istihdam özendirilmeli, borç anapara ve faiz ödemelerinin takvimi yeniden düzenlenerek oradan sağlanacak nefesle, faiz oranları yatırıma uygun boyutlara çekilmelidir.

Faiz, silah, güvenlik harcamaları azaltılıp eğitim, sağlık, sosyal güvenlik harcamalarına ağırlık verilmeli, bütçeden yatırımlara ayrılan pay artırılarak devlet yatırımcı kimliğine yeniden kavuşmalıdır.

Bu yaklaşımın, teknik boyutları, ayrıntıları kapsamlı bir makroekonomik çalışma içinde daha somut hale getirilebilir.

Ulusal öncelikleri olan, üretici, yaratıcı bir programa IMF'nin diyebilecek hiçbir şeyi olamaz.

"IMF ile ya da IMF'siz" kısır döngüsüne takılı kalmak yerine, IMF ve uluslararası kreditorlere sunulacak ve onların da karşı çıkmayacağı üretici bir programa sahip olmak önemlidir. Tersine durum söz konusu olursa, yani, yine ipler IMF'nin şabloncularının eline teslim edilirse, bugünkü neoliberal politikalar sürdürülürse, topyekun yoksullaşma artar, Türkiye, küresel ekonomi içinde ancak ucuz emeği ile varolan koskoca bir taşeron ülke olmaktan öteye gitmez. AB de, bu kadere boyun eğmiş bir ülkeyi, eşit haklara sahip bir ülke olarak bünyesine üye olarak almak yerine ne yapıp edip, "ilelebed taşeron" olarak tutmanın kılıfını mutlaka bulur...

IMF

2001 KRİZİNİN BAŞ SORUMLUSU

Döviz Çıpası Politikası

Dövizde Taahhütler ve Gerçekleşmeler

Sabit Kurun İflası

Dalgalı Kura Geçişle Yaşanan Tahribat

IMF destekli istikrar programının hedeflerini dönemin Merkez Bankası Başkanı, Gazi Erçel 9 Aralık 1999'da açıklamıştı.

Türkiye, 2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında yaşadığı iki önemli şok ile tarihinin en derin krizlerinden birini yaşadı. 2001 yılında yüzde 10'a yakın bir küçülme yaşayan Türkiye ekonomisi, bu krizle hem mali, sanayi üretim yapısında hem de sosyal yapısında büyük kayıplar verdi. Birçok firma ve banka, bu şoklarla önemli aktif kaybına uğrarken, zincirleme olarak kayıpların toplumun tüm diğer kesimlerine gelir ve iş kaybı şeklinde yansımaları önlenemedi. Bu kan kaybıyla Türkiye bir bütün olarak dünyadaki rekabet gücünden de çok şey yitirdi.

Krize kurban giden firmalar için bu şoklar tam anlamıyla bir sürpriz nitelikteydi. Çünkü, ilk şokun yaşandığı 2000 Kasım ayından 10 ay önce, IMF, TC Merkez Bankası ile 3 yıllık bir istikrar anlaşması imzalamış, iddialı bir istikrar programına geçiş yapılmış, IMF bu programın yürütülmesi için kredi destekleri vermiş, işbaşındaki hükümet de bu anlaşmanın sonuna kadar arkasında olduğunu ilan etmişti.

IMF destekli istikrar programının hedeflerini dönemin Merkez Bankası Başkanı, 9 Aralık 1999'da şöyle açıklamıştı:

" Üç yıl sürdürülmesi konusunda görüş birliğine varılan bu anlaşmanın temel amacı;

- Tüketici enflasyonunu, yapısal reformlarla desteklenen, birbirleriyle tutarlı, güçlü, itibarlı ve süreklilik arz eden maliye, gelir, para ve kur politikalarının eş güdümlü uygulanması ile 2000 yılı sonunda yüzde 25, 2001 yılı sonunda yüzde 12, 2002 yılında yüzde 7'ye indirmek,
- Reel faiz oranlarını makul düzeylere düşürmek,
- Ekonominin büyüme potansiyelini artırmak,
- Ekonomideki kaynakların daha etkin ve adil dağılımını sağlamaktır."

(2000 yılı Enflasyonu Düşürme Programı: Kur ve Para Politikası Uygulaması, Gazi Erçel (TCMB Başkanı) 9 Aralık 1999, www.tcmb.gov.tr)

Adına " Enflasyonu Düşürme Programı" denilen bu program, Erçel'e göre üç temel unsur üzerinde işleyecekti. Bunları da şöyle açıklayacaktı Başkan;

" a) Sıkı bir maliye politikası uygulayarak faiz dışı fazlanın artırılması, yapısal reformların gerçekleştirilmesi ve özelleştirmenin hızlandırılması birinci temel unsuru oluşturmaktadır.

b) İkinci temel unsur enflasyon hedefi ile uyumlu gelirler politikasıdır.

c) Bu unsurların enflasyon ve reel faizlerin düşürülmesine yapacağı katkısı desteklemek ve ekonomik birimlere uzun vadeli bir bakış açısı kazandırmak için enflasyonun düşürülmesine odaklanmış kur ve para politikası uygulaması, programın üçüncü temel unsurunu oluşturmaktadır."

IMF ve TCMB, bu programın başarısında ağırlığı kur politikasına vermiş görünüyordu. Başkan Erçel, "Öncelikle sizlere önümüzdeki yıllarda uygulanacak olan kur politikamızı ve bu politikanın enflasyon sürecini nasıl etkileyeceğini beklediğimizi anlatmak istiyorum" diyerek 3 yıl boyunca izlenecek kur politikasını da şöyle açıklıyordu.

" Merkez Bankası olarak uygulayacağımız kur politikasının özellikleri şunlardır;

- Döviz kur sepetinin bir yıllık bir süreyi kapsayacak şekilde, günlük olarak açıklanması,
- Kur sepetinin 1 ABD Doları + 0,77 EURO olarak devam ettirilmesidir...

Erçel'e göre, birçok gelişmekte olan ülkenin, yüksek ve yapışkan enflasyonla mücadele amacıyla uyguladığı programların en önemli parçası, döviz kurlarına ilişkin geleceğe yönelik önceden yapılan açıklamalar olmuştur. Önceden açıklanan döviz kurları, ekonomik süreci bir çok kanallar aracılığıyla etkileyebilecek, önceden ilan edilmiş kur, toplumun enflasyonist beklentilerini aşağı seviyelere indirecekti. Enflasyonun en az maliyetle aşağı indirilebilmesi için, geçmişe yönelik endeksleme alışkanlığının terk edilmesi gerekmekte idi ve önceden açıklanan kur, buna bu büyük desteği verecekti. Döviz kurlarına ilişkin sistemdeki belirsizliğin azaltılması, hem mal piyasalarında, hem de mali piyasalarda etkileri olacaktı.

Firmalar, fiyat ve ücret artışlarını belirtirken açıklanan kur artışlarını, dolayısıyla hedeflenen enflasyonu göz önüne almış olacaktı. Kurun önceden açıklanması mali piyasalara da istikrar getirecekti. Şöyle diyordu Erçel, "... önceden açıklanan ve enflasyon hedefine yönlendirilen kur sistemine geçilmesi, yurtiçi faizler üzerinde odaklaşan risk priminin önemli bir bölümünün yok olmasını da beraberinde getirecektir. Bu nedenle nominal faizlerin, belirli bir zaman içerisinde açıkladığımız kur artış oranı ile tutarlı bir düzeye getirilmesini beklemekteyiz."

Risk priminin döviz kurunun belirsizliğinden kaynaklanan bölümünün kalkması, sermaye girişini artıracaktı. Faizlerin düşüşü ve ekonomide kullanılabilir kaynakların artması ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyecekti.

Kur politikasının işleyişine gelince şöyle açıklıyordu Başkan, " Döviz kuru politikası 2000 Ocak-2001 Haziran dönemini kapsayan ilk 18 aylık sürede, 'enflasyon hedefine yönelik kur sepeti', takip eden dönemde ise 'kademeli olarak genişleyen band' çerçevesinde yürütülecektir. Merkez Bankası 2000 yılı Ocak-Aralık dönemini kapsayan ilk 12 ayda, yüzde 20 Tefe yıl sonu artış hedefi ile uyumlu bir politika izleyecektir. Bir başka anlatımla, biz Merkez Bankası olarak, 2000 yılında, yıllık bazda döviz kuru sepeti artış oranının yüzde 20 olacağını açıkça taahhüt etmekteyiz.

Ocak/ 2001 Haziran dönemini içerecek ilk 18 aylık dönemde, Merkez Bankası her bir üçer aylık dönemin sonunda önceki 9 aylık dönemdeki döviz kur sepeti artış

oranı açıklandığı gibi korunmak üzere, ilave üç ay için de kur sepeti artış oranını yine hedeflenen enflasyonla tutarlı olacak şekilde kamuoyuna açıklayacaktır. Böylelikle her üç ayın sonunda gelecek 12 aylık dönemin sepet artış oranları biliniyor olacaktır.”

Bu açıklamadan sonra Erçel, 2001 ortalarına kadar uzanan sürenin kurlarını günlük olarak açıklayacaktı.

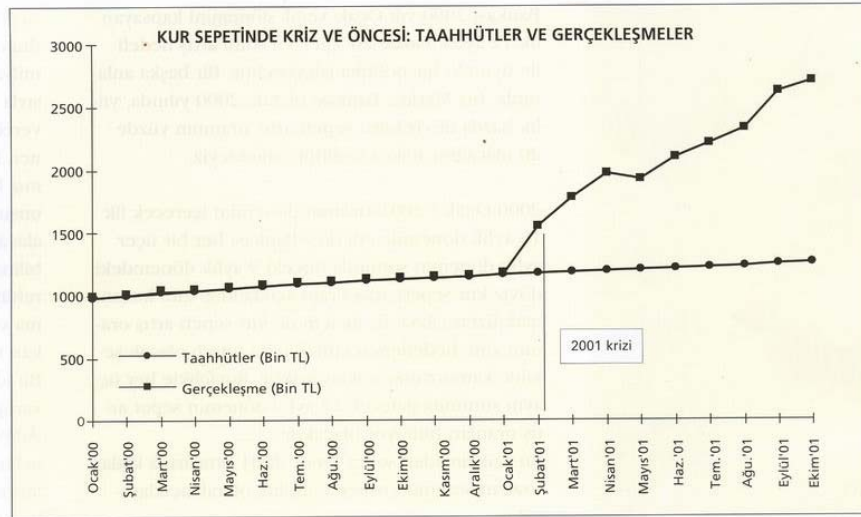
Programın ikinci 18 aylık dönemi kapsayan, Temmuz 2001/ Aralık 2002 döneminde ise band uygulamasına geçilecekti. Söz konusu aralığın toplam genişliği aşamalı olarak artırılacaktı.

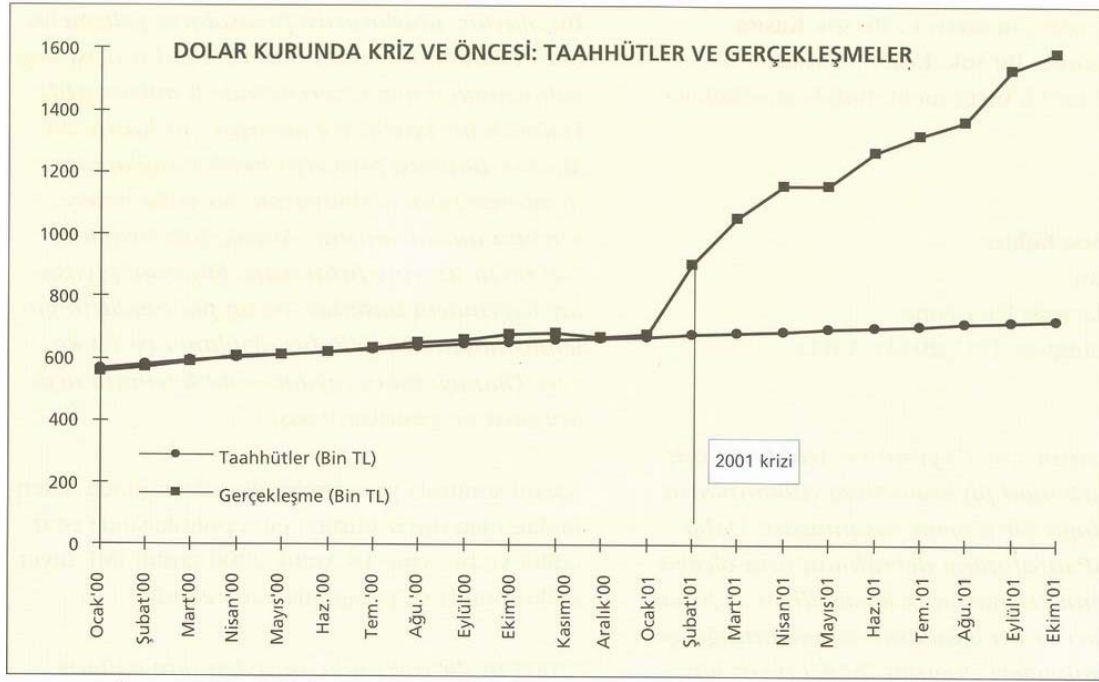
“ Görüldüğü üzere Merkez Bankası olarak önümüzdeki dönemde kurların seyriyle ilgili ayrıntılı bir taahhütte bulunurken, bu taahhüdden kademeli olarak çıkış stratejimizi de önceden kamuoyuna açıklıyoruz.

Açıkladığımız bu kur politikasının uygulanabilir olduğuna inancımız tamdır. Bugün itibariyle 22,6 milyar ABD dolarına ulaşan ve program uygulamasıyla beraber uluslararası kuruluşların programa verecekleri mali destekle daha da artması beklenen Merkez Bankası döviz rezervleri de açıkladığımız kur politikasını uygulanabilir kılan diğer bir unsurdur. Kurların, 12 aylık dönemler itibariyle alacağı seyrin, üstelik günlük ayrıntıda, şimdiden bilinebilmesi, ekonomideki bireylerin önlerini görebilmelerini kolaylaştırırken, ileriye yönelik anlaşma ve planları daha güvenli yapabilmelerine imkan tanıyacaktır.”

Bu iddialı taahhütler ve IMF destekli döviz rezervi varlığı ile Merkez Bankası’na, dolayısıyla arkasındaki IMF ve Hükümete güvenen birçok firma, Erçel’in yukarıda ifade ettiği gibi, “ileriye yönelik anlaşma ve planları”nı, verilmiş bu sözlere, taahhütlere güvenerek yaptılar. Ama gelin görün ki, bu plan işlemedi ve döviz kuru artışlarında verilen taahhütler yerine getirilemedi. Kasım 2000 ve Şubat 2001’de yaşanan şoklar, taahhüt edilen kur artışlarını, çıpaya bağlanan döviz kurunu söküp attı ve taahhüt edilenlerden başlarda yüzde 50, sonraları yüzde 115’ bulan sapmalar yaşandı.

	Taahhütler (Bin TL)	Gerçekleşme (Bin TL)	Sapma (%)
Ocak'00	979	977	-0.2
Şubat'00	999	999	0
Mart'00	1028	1020	-0.8
Nisan'00	1038	1036	-0.2
Mayıs'00	1055	1055	0
Haz.'00	1073	1073	0
Tem.'00	1087	1087	0
Ağu.'00	1101	1101	0
Eylül'00	1116	1115	0
Ekim'00	1127	1126	0
Kasım'00	1139	1138	0
Aralık'00	1150	1148	-0.2
Ocak'01	1160	1160	0
Şubat'01	1171	1545	31.9
Mart'01	1181	1775	50.2
Nisan'01	1191	1968	65.2
Mayıs'01	1201	1920	59.8
Haz.'01	1212	2098	73.1
Tem.'01	1222	2209	80.8
Ağu.'01	1232	2329	89
Eylül'01	1243	2619	110.6
Ekim'01	1253	2700	114.9

	Taahhütler (Bin TL)	Gerçekleşme (Bin TL)	Sapma (%)
Ocak'00	568	556	-2.1
Şubat'00	580	573	-1.2
Mart'00	596	588	-1.3
Nisan'00	602	606	0.7
Mayıs'00	612	614	0.3
Haz.'00	622	619	-0.5
Tem.'00	630	634	0.6
Ağu.'00	639	651	1.9
Eylül'00	647	663	2.5
Ekim'00	654	682	4.2
Kasım'00	661	683	3.3
Aralık'00	667	672	0.7
Ocak'01	673	679	0.9
Şubat'01	679	906	33.4
Mart'01	683	1057	54.3
Nisan'01	691	1161	68
Mayıs'01	697	1157	66
Haz.'01	703	1267	80.2
Tem.'01	709	1320	86.2
Ağu.'01	715	1369	91.4
Eylül'01	721	1533	112.6
Ekim'01	727	1590	118.7

Bu kopuşun yaşandığı Şubat 2001 için TCMB'nin dolar kuru taahhüdü 679 bin TL dolayında iken dolar kuru Şubat ayında yüzde 33,4 sapma ile 906 bin TL'ye çıktı.

Mart 2001'de taahhüt edilen dolar kuru 683 bin TL iken fiili ortalama 1 milyon 57 bin TL oldu ve yüzde 54 sapma yaşandı. İzleyen aylarda en yüksek sapma ise Ekim 2001'de yaşandı. Taahhüt edilen dolar kuru 727 bin TL iken fiili durumda dolar kuru 1 milyon 590 bin TL ve sapma da yüzde 119'a yakındı. Böylece IMF destekli bu programa inanıp güvenip ileriye dönük anlaşma ve plan yapan yüzlerce firma altından kalkılmaz kur yükü altında çöktü, iflasın eşiğine geldi, zora düştü, el değiştirdi.

Ekonomide ilk önemli şokun yaşandığı Kasım 2000'ye kadar yaşanan gelişmeler ise şöyleydi: 2000 boyunca çipaya bağlanan döviz, TL'nin reel değerlendirmesine yol açtı. 2000 boyunca, döviz sepeti %20 artarken TEFE %33 arttı. Türkiye'nin ticaret partnerlerinde enflasyonun yıllık %2,5 arttığı varsayılırsa, döviz sepetinin reel olarak % 7,3 değer yitirdiği, TL'nin ise % 7,9 değer kazandığı görülür. IMF'nin uygulattığı sabit kur ve reel faizdeki düşüş, 2000'de ekonomiye güçlü bir genişleme ivmesi getirdi. 2000'nin ilk 9 ayında milli gelir %5,4 büyüdü.

Talep genişlemesinin kur politikası ve serbest dış ticaret rejimiyle beslenmesi sonunda ithalat patladı ve dış açıklar hızla arttı. Sıcak para hareketlerini ellerinde tutanlar, dış dengenin sürdürülemez olduğunu anladıkları anda da sermayelerini çektiler ve bu kaçışlarla birlikte, yaşanan panik döviz çıpasına hücumla

sonuçlandı. Döviz hücum, kırılmalı bankacılık sistemini sarstı ve ilk şok Kasım 2000'de yaşandı. Bu şok IMF'ye verilen 18.12.2000 tarihli niyet mektubunda şu cümlelerle yer aldı:

Sn. Horst Köhler
Başkan
Uluslararası Para Fonu
Washington. D.C. 20431 A.B.D.

...Kasım ayının son 10 günü ve Aralık ayı başlarında Türk mali piyasalarında çalkantıların yüksek olduğu bir dönem yaşanmıştır. Daha sonra TMSF tarafından devralınan orta ölçekli bir bankanın (Demirbank kastediliyor..) finansal sorunları ve bu bankanın elinde tuttuğu geniş devlet tahvilleri stoğunu ikincil piyasada satması, başlıca piyasa yapımcılarının devlet kağıtları üzerindeki oranları açıklamalarını askıya almalarına yol açmıştır. Bu duru, faiz oranlarının %100-200'e yükselmesine rağmen büyük çaplı bir sermaye çıkışı başlatmıştır. Aynı zamanda, Merkez Bankası aşırı yüksek faiz oranlarının bankacılık sistemi üzerindeki etkisinden endişe ederek, Net İç Varlıklar arzını program koridorunun çok üstünde arttırmıştır. Bu olaylar, uluslararası piyasaların gelişmekte olan ekonomilere olan olumsuz bakış açısı doğrultusunda döviz rezervlerinde 6 milyar ABD Dolarlık bir kayba yol açmıştır.30 Kasım'da Merkez Bankası piyasa likidite sağlamayı durdurduğunu açıklayarak, bu yolla rezerv kaybını durdurmuştur. Ancak, faiz oranları %1000'in üzerine fırlamıştır. Finansal piyasalar üzerindeki baskılar ancak politikaların güçlendirildiğine yönelik bir açıklama ve Ek Rezerv Olanağı'ndan faydalanma talebinin açıklanması ile yumuşatılmıştır."

Kasım sonunda yaşanan bu ilk şoka rağmen, izlenmekte olan döviz kuruna çıpa politikasında ısrar edildi ve bu, yine 18 Aralık 2000 tarihli IMF niyet mektubunda şu paragrafla ifade edildi:

"2001'in ilk yarısında, önceden ilan edilmiş bantsız döviz kuru yolu para politikasının ana özelliği olmaya devam edecektir. Daha önce ilan edildiği üzere, 2000 yılının son çeyreğinde aylık %1 olan devalüasyon oranı, 2001 yılının ilk çeyreğinde ayda %0.9 oranına ve 2001 yılının ikinci çeyreğinde de ayda %0.85 oranına düşürülecektir."

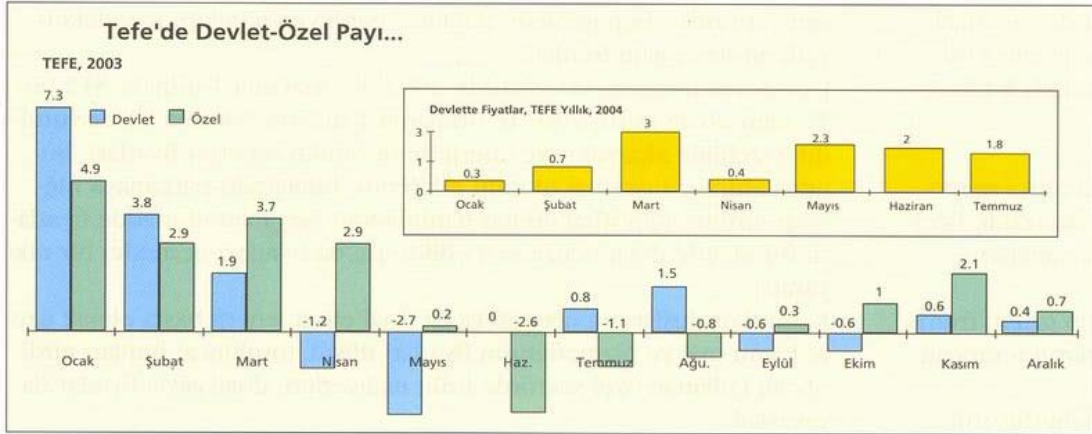
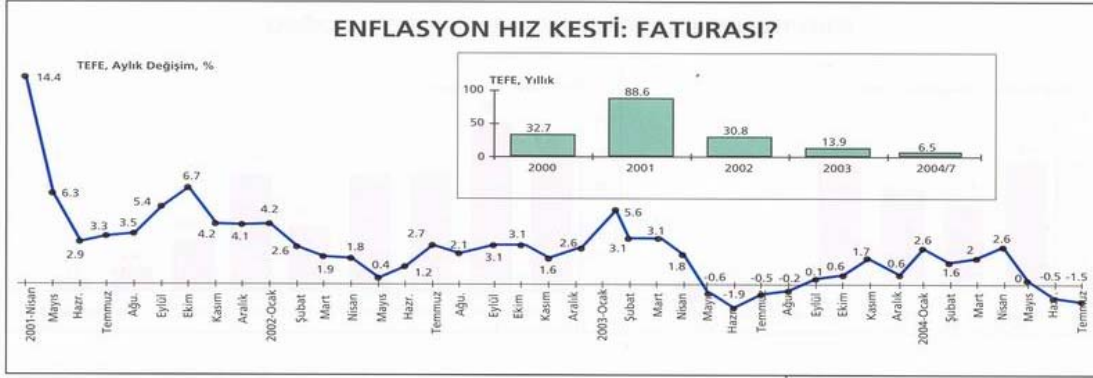
Buna ilaveten 30 Ocak 2001, yani ikinci şoktan 20 gün önce, yine IMF'ye verilen niyet mektubunda şu paragraf yer alacaktı:

"Önceden ilan edilmiş döviz kuru yolu, programın temel parasal çıpası olmaya devam edecektir. Bu kısıt içerisinde, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası para politikasını, döviz rezervleri düzeyini yeterli bir düzeyde muhafaza etmek ve parasal koşulları, döviz kuru taahhütümüzün imkan verdiği oranda, enflasyon hedefimizi destekler düzeyde tutmak amaçları ile yönetecektir." (30 Ocak 2001 tarihli IMF Başkanı Horst Köhler'e gönderilen Bakan Recep Önal ve TCMB Başkanı Gazi Erçel imzalı mektup. Tam metin için bakınız, www.treasury.gov.tr)

Büyük şoktan 20 gün önce yapılmış bu taahhütleri de, önceki gibi ciddiye alan ve ileriye dönük anlaşma ve planlarını bu taahhütlere güvenerek yapan bir çok firmayı artık 21 Şubat 2001'de patlayacak felaket beklemekteydi.

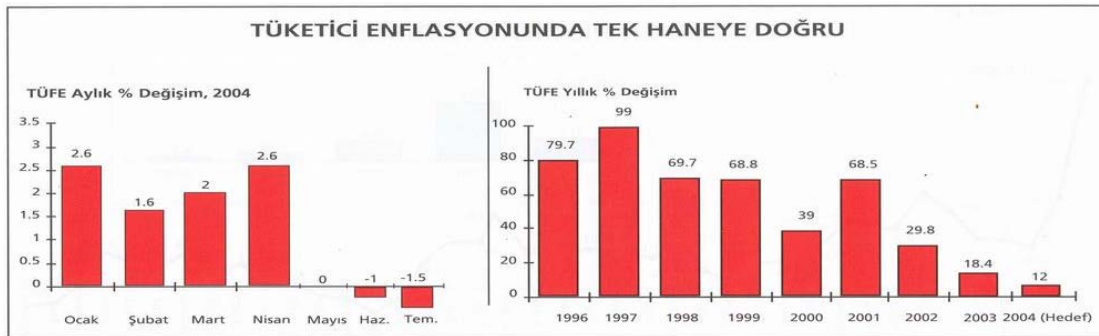
Kasım 2000 bankacılık krizi ile güven bunalımına giren piyasalarda dolarlaşma hızlanırken, yüksek oranlı bir devalüasyon beklentisi de pekişti. Bütün bu beklentilere, benimsenen döviz çıpası politikasından vazgeçemeyeceklerini taahhüt eden IMF ve Merkez Bankası, kendilerine güvenenleri 21 Şubat 2001'de hayal kırıklığına uğratacak ve Çankaya'da devletin zirvesinde yapılan bir tartışma da bahane edilerek yükselen döviz talebine, kur çıpası artık dayanamayacak ve yüksek bir devalüasyonu getirecek olan dalgalı kur politikasına geçiş karar verilmek zorunda kalınacaktı.

Şubat 2001 şoku, kendisini enflasyonda, büyümede, istihdamda, tüketim harcamalarında, gelir bölüşümü sürecinde, şirket hareketlerinde ve tüm mali piyasalarda hemen hissettirecekti. Toplumda tarihi bir yoksullaşma yaratacak olan bu süreç, kaotik ortamdan düzliğe çıkma takvimini de bir hayli uzatacaktı.

Uygulanmakta olan IMF destekli programın "başarı"sından ve bunun en büyük göstergesinin de enflasyondaki yavaşlama olmasından söz ediliyor. Enflasyondaki yavaşlama ile birlikte faizlerin düştüğü, döviz kurlarındaki artışın durduğu, hatta gerilediği, ekonomik büyümenin önce ihracata dönük, sonra iç pazarı kucaklayarak sürdüğü savunuldu.

Bu tablo, IMF programının bir başarısı olarak takdim edildi.

Hem tüketici enflasyonu yani TÜFE, hem de toptan eşya fiyatları yani TEFE'nin yavaşladığı doğru. 2003 yılında tüketici fiyatlarındaki artış yüzde 18.4'te kaldı.

2002'de yüzde 30'a yakındı. 2001'de ise yüzde 68.5 idi. TEFE ise 2003'te yüzde 14'e inerken 2002'de yüzde 31'e, 2001'de ise yüzde 89'a yakındı. Enflasyondaki yavaşlamada 5 faktör rol oynadı.

Reel ücretler, maaşlar, emekli gelirleri geriledi. Reel ücretler gerileyince, ürün maliyetleri, dolayısıyla fiyatlara yansımaları da azaldı. Reel maaşlar ve emekli maaşlarının gerilemesi, devletin harcamalarını azalttı.

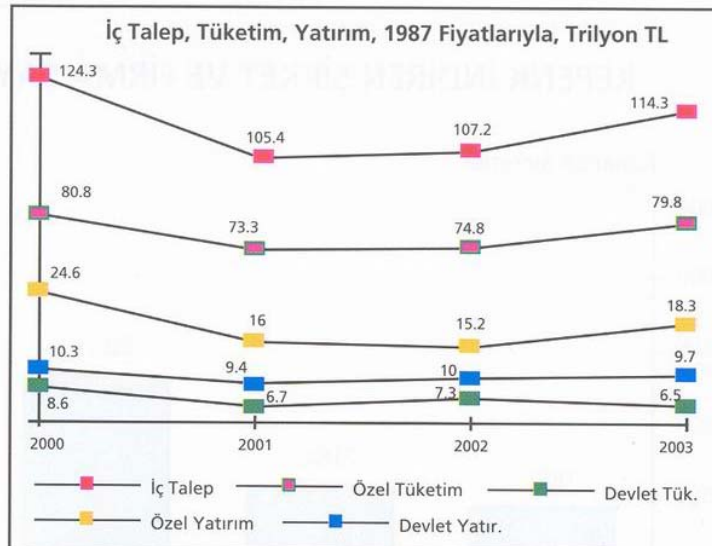
Reel gelirlerin azalması tarımda da sürdü. Gıda ve tarım grubu fiyatlarında hissedilir bir düşüş görüldü. Bu da genelde fiyatların temposunu yavaşlattı.

Tarım ve tarım dışındaki reel gelirlerin azalması, iç talebi düşürdü. İç talep yavaşlayınca fiyatlardaki artış da geriledi. İç talebi oluşturan aile harcamaları, devletin tüketim ve yatırım harcamaları ile özel kesim yatırımları hep geriledi. Böylece, gerileyen iç talep, içerideki fiyatların da artışını frenledi.

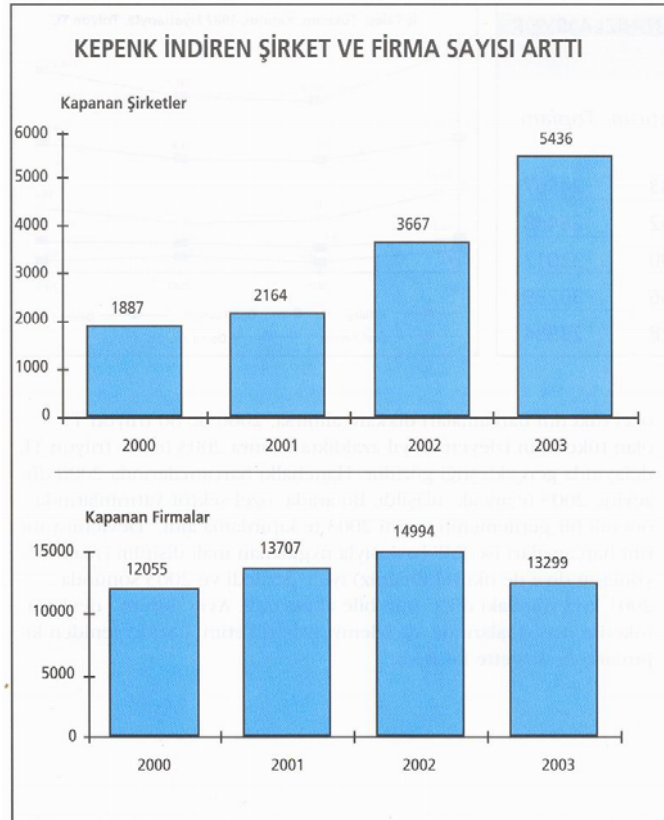
Dövizdeki tırmanış yavaşlatıldı. 2002'de ortalama 1 milyon 512 bin TL olan döviz kuru, 2003'te ortalama 1 milyon 500 bin TL'de tutuldu. Özellikle akaryakıt ve enerji ile dayanıklı tüketim fiyatları, bu ucuzlatılmış dövizden olumlu etkilendi. İthalattaki patlamaya rağmen, üretim için ithal edilen hammadde, yarı mamul madde fiyatları, bu sayede daha ucuza mal edildi. Bu da fiyatları geriletici bir etki yarattı.

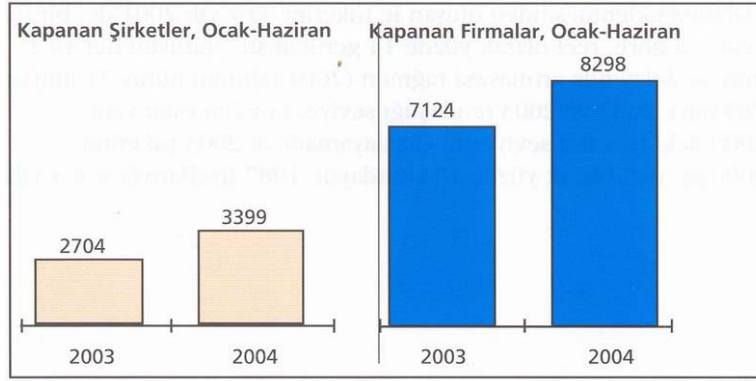
Kamu kuruluşlarının ürettiği ya da ithal ettiği, enerji başta olmak üzere kamu mal ve hizmetlerinin fiyatları düşük tutulunca, bunları girdi olarak kullanan özel sektörde ürün maliyetleri, dolayısıyla fiyatlar da yavaşladı.

ENFLASYONU YAVAŞLATMAK İÇİN SIKILAN İÇ TÜKETİM YENİDEN HIZLANIYOR					
İç Talep, Çeyrek Yıl, 1987 Fiyatları, Milyar TL					
	Özel Tük. Harc.	Devlet Tük. Harc.	Özel Yatırım	Devlet Yatırım	Toplam
2003/Q1	18483	1716	3885	483	24567
2003/Q2	17964	2291	4841	1352	26448
2003/Q3	24016	2450	4855	1690	33017
2003/Q4	19388	3239	4716	2956	30299
2004/Q1	20459	1757	6240	428	28884

Enflasyonun yavaşlamasında en önemli etken, iç tüketimde zoraki daralma olurken, bu durum 2003'ün ikinci yarısında değişmeye, iç talep yeniden artmaya başladı. Devletin tüketim ve yatırım harcamaları ile özel sektörün yatırım harcamalarının özel tüketim harcamalarına eklenmesinden oluşan iç tüketim, kriz yılı 2001'de, bir önceki yıla göre, reel olarak yüzde 14 gerilemişti. Nüfusun her yıl 1 milyon dolayında artmasına rağmen (2004 tahmini nüfus 71 milyon 789 bin), 2002 ve 2003'te ulaştığı seviye, kriz öncesini yani 2000'deki tüketim seviyesini yakalayamadı ve 2003 tüketimi, 2000'in reel olarak yüzde 10 altındaydı. 1987 fiyatlarıyla son 4 yılın özel tüketim harcamaları dikkate alınırca, 2000'de 80 trilyon TL olan tüketimin izleyen iki yıl azaldıktan sonra 2003'te 80 trilyon TL dolayında gerçekleştiği görülür. Hanehalkı harcamalarında 2000 düzeyine 2003'te ancak ulaşıldı. Bu arada özel sektör yatırımlarında önemli bir gerilemenin yerini 2003'te kıyırdama aldı. Devletin yatırım harcamaları ise IMF baskısıyla uygulanan mali disiplin (mali sıkıyönetim diye de okuyabilirsiniz) iyice geriledi ve 2003 sonunda , 2001 kriz yılındaki düzeyinin bile altına indi. Aynı durum, devletin tüketim harcamalarında da izleniyor. İç tüketim, özeldede yeniden kıyırdarken, devlette kısıyor.

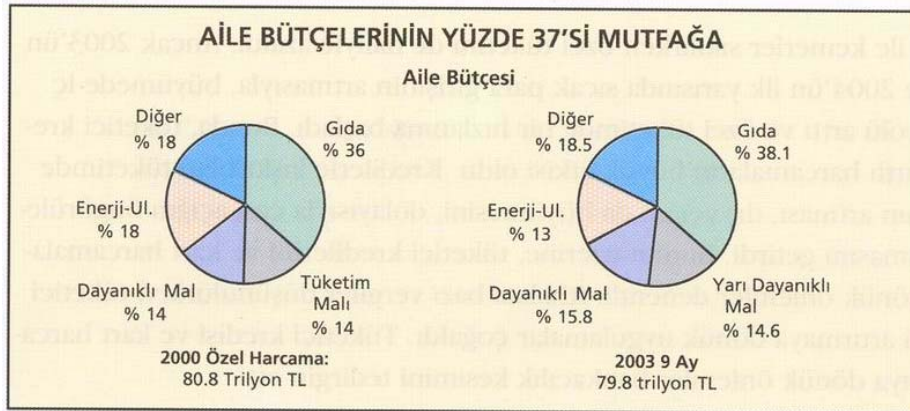
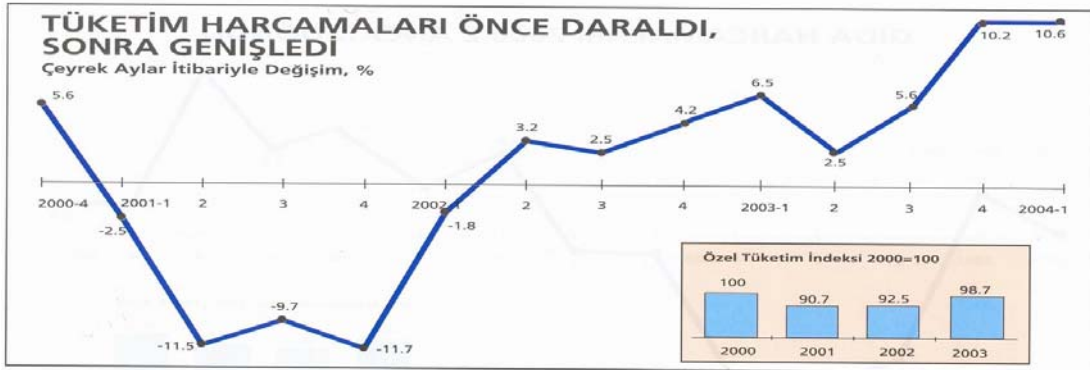

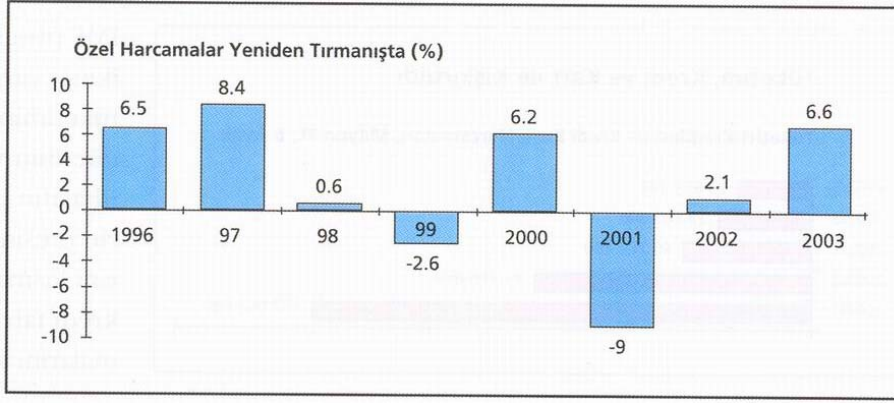

2001 krizinden sonra yaşanan iç talepteki daralma, iç pazara dönük üretim yapan birçok firmayı dış talebe, dış pazara, yani ihracata zorlarken buna imkanı olmayanlar, daraltılan iç pazarda ayakta kalma mücadelesi verdi. Özellikle perakende ticaret sektöründe siftoh yapamayan bir dizi şirket, esnaf kepenklerini kapadı.

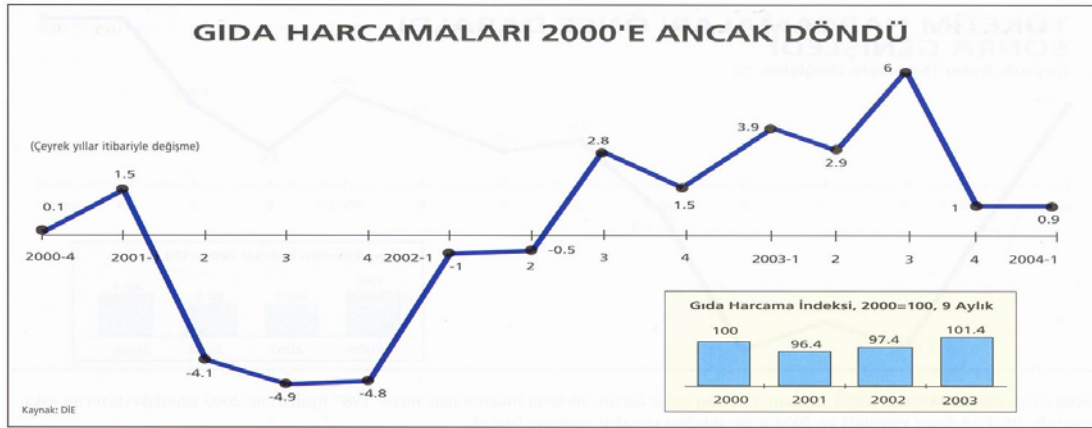
DİE'ye göre, "şirket" statüsünde olan işyerlerinin kapanması 2000'den itibaren artarak sürdü. 2000'de 1887 şirket kapanmışken bu sayı 2001'de 2464'e çıktı. Kapanan şirket sayısı 2002'de 3667'yi, 2003'te de 5436'yı buldu.

"Şirket" statüsünde olmayan küçük işyerlerinin yaprak dökümü daha hızlı oldu. 2000'de 12 bin, 2001 yılında 13 bin 707 işyeri kepenklerini indirdi. "Ekonomi iyileşti" iddialarının sürdüğü 2002'de yaklaşık 15 bin, 2003'de 13 bin 299 işyeri piyasaya havlu attı. 2004'ün ilk yarısında da 4000 şirket ve 8298 işyeri kepenklerini indirdi.

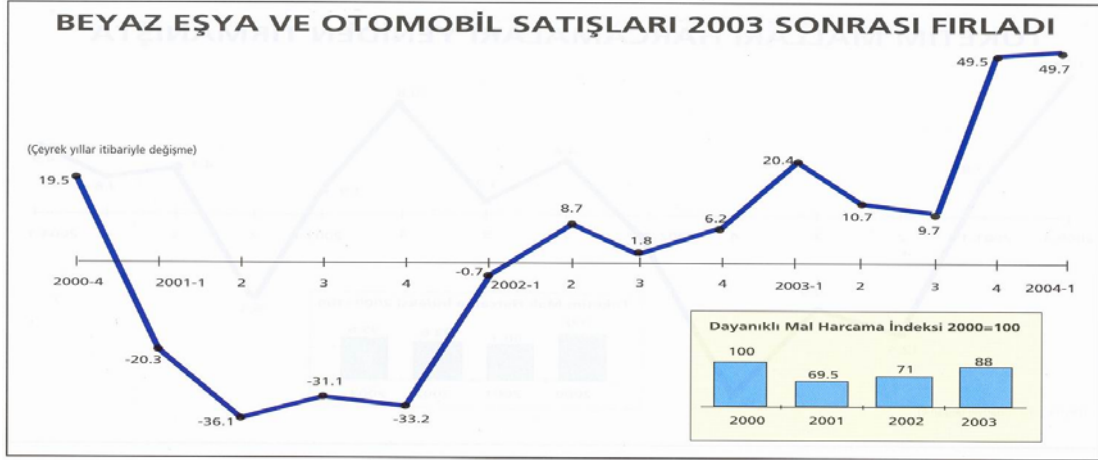

Türkiye nüfusunda 2000'den sonra yaşanan 4 milyon artışa karşın, ailelerin tüketim harcaması, 1987 fiyatları ile 2000 yılındaki düzeyini yakalayamadı. 2003'ün ikinci yarısında ve 2004'te ise tüketim yeniden ısınmaya başladı.

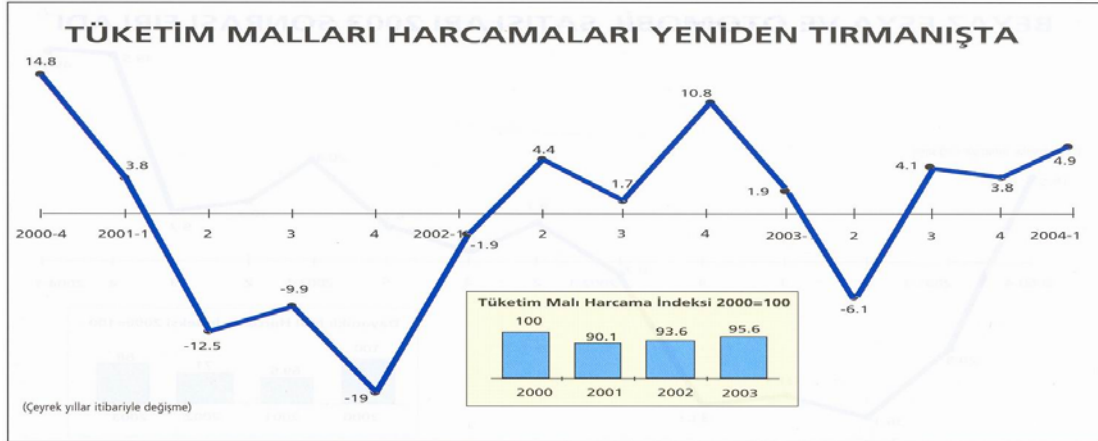

IMF programı ile kemerler sıkılırken özel tüketim de haliyle azaldı. Ancak 2003'ün ikinci yarısı ve 2004'ün ilk yarısında sıcak para girişinin artmasıyla, büyümede iç tüketimin de rolü arttı ve özel tüketimde bir hızlanma başladı. Bunda, tüketici kredilerinin ve kartlı harcamaların büyük etkisi oldu. Kredilerle kışkırtılan tüketimde ithalatın payının artması, dış açığın da büyümesini, dolayısıyla cari açığın öngörülerin ötesine taşmasını getirdi. Bunun üzerine, tüketici kredilerini ve kart harcamalarını kısmaya dönük önlemler denendi. İthalata bazı vergiler düşünülürken tüketici kredi faizlerini artırmaya dönük uygulamalar çoğaldı. Tüketici kredisi ve kart harcamalarını kısmaya dönük önlemler bankacılık kesimini tedirgin etti.

Ailelerin kriz koşullarında temelde erteledikleri ya da almaktan vazgeçtikleri tüketim malları beyaz eşya ve otomobil gibi dayanıklı mallar oldu. 2000 yılı 100 kabul edildiğinde krizde bu malların satışları 67'ye indi ve 2002'de de pek değişmedi.

Ancak, 2003'ün ikinci yarısından itibaren bu mallarda büyük bir canlanma yaşandı. Tüketici kredileri de bu canlanmaya olanak sağladı. Özellikle üst orta ve varlıklı grubun, ertelemiş buldukları beyaz eşya, elektronik ve otomobil harcamalarının hızlanmasıyla, ithalat kaleminde de büyük artışlar görüldü ve büyüyün dış açık, dolayısıyla cari açığa, bu talep patlaması önemli bir rol oynadı.

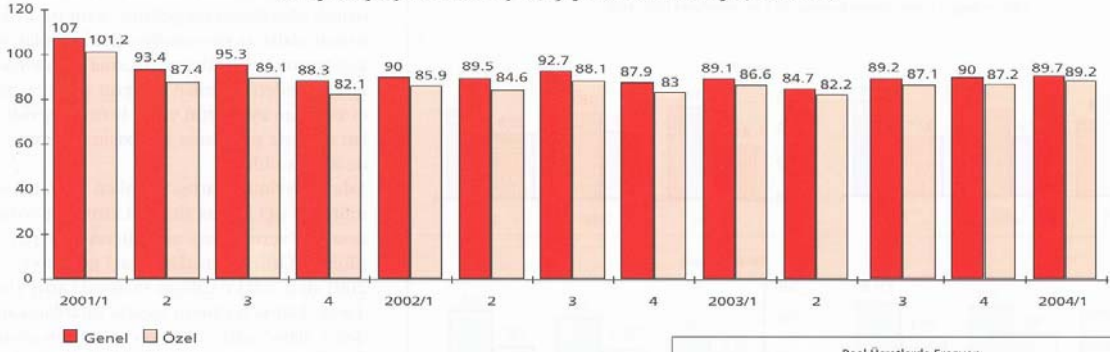
Aile bütçelerinde, kriz öncesinde yüzde 15'lik yer tutan yarı dayanıklı ve dayanıksız tüketim mallarına talep eski seviyesine dönmedi. 2001'de, 2000'e göre sabit fiyatlarla yüzde 9 azalan bu tür mallara talep, 2002 yılında da pek canlanmadı.

Dokuz aylık dönemler itibariyle 2000'de 100 olan harcamalar 2001'de 87.8'e düştü 2003'te ise ancak 89.2'ye çıkabildi.

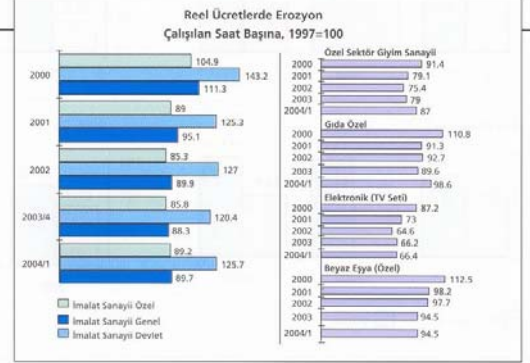
REEL ÜCRETLERİN BELİ DOĞRULMUYOR

Sanayide Çalışılan Saat Başına, Çeyrek Yıllar İtibariyle, 1997=100

Kaynak: DIE

2001 krizinden büyümeye geçişte, işgücünün ucuzlatılması önemli bir etken oldu. Krizden büyümeye geçişte, düşürülen reel ücretler basamak olarak kullanıldı. Hem, ekonomide dengeleri yeniden oluşturmak, istikrarı sağlamak için hem de üretimi ihracata yönlendirmek için düşük reel ücretlerden, büyütülen yedek işsiz ordusundan faydalanıldı. Özel sanayi firmalarında reel ücretler 2001 başında 107 iken 2003 ortasında 82'ye kadar düşürüldü. 2004'ün ilk çeyreğinde ise ancak 89'a çıktı. Reel ücretlerde gerileme, özellikle ihracata dönük bazı sektörlerde daha fazla oldu. Düşük ücretler, 2003 ve 2004'te yaşanan yüksek büyümede en büyük rekabet gücü olarak kullanıldı.

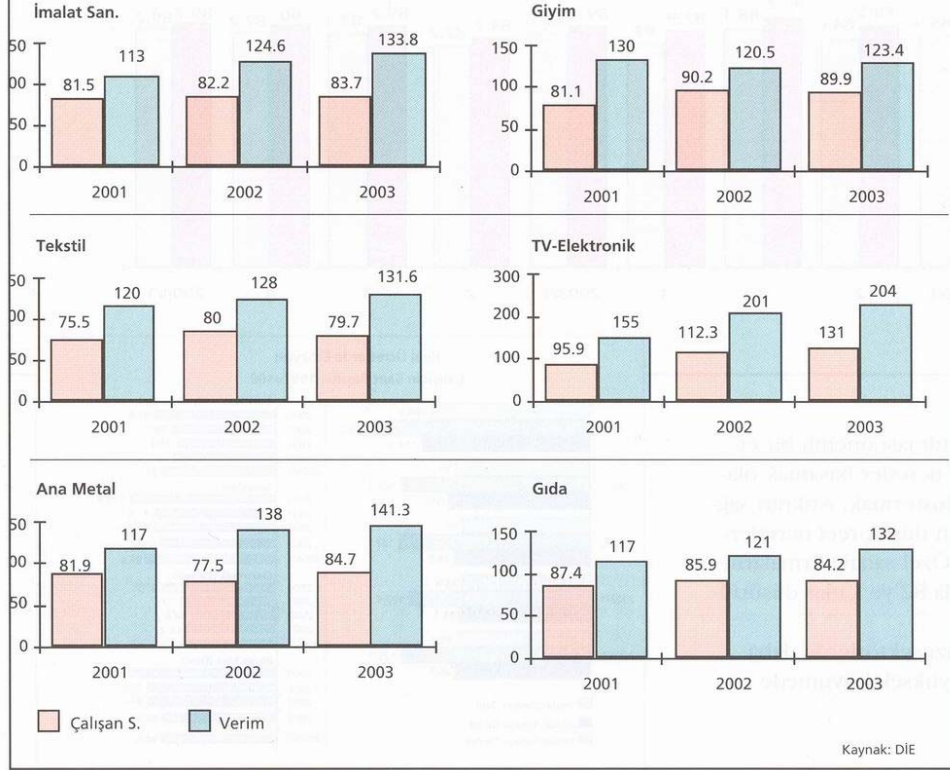

2001 krizinden büyümeye geçişte, işgücünün ucuzlatılması önemli bir etken oldu. Krizden büyümeye geçişte, düşürülen reel ücretler basamak olarak kullanıldı. Hem, ekonomide dengeleri yeniden oluşturmak, istikrarı sağlamak için hem de üretimi ihracata yönlendirmek için düşük reel ücretlerden, büyütülen yedek işsiz ordusundan faydalanıldı. Özel sanayi firmalarında reel ücretler 2001 başında 107 iken 2003 ortasında 82'ye kadar düşürüldü. 2004'ün ilk çeyreğinde ise ancak 89'a çıktı.

Reel ücretlerde gerileme, özellikle ihracata dönük bazı sektörlerde daha fazla oldu. Düşük ücretler, 2003 ve 2004'te yaşanan yüksek büyümede en büyük rekabet gücü olarak kullanıldı.

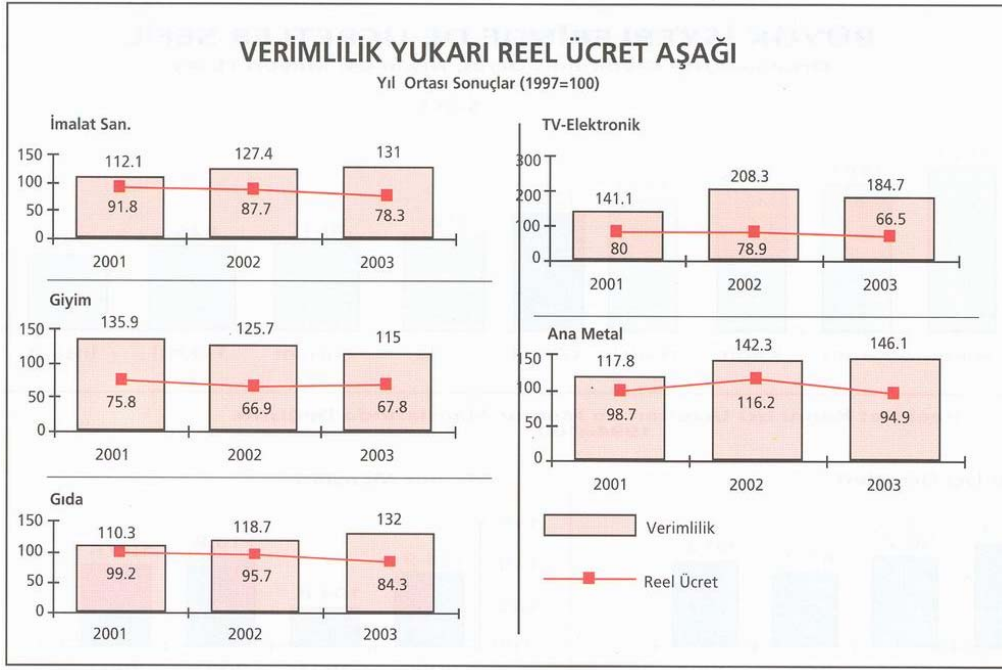
DAHA AZ İŞÇİDEN DAHA ÇOK ÜRÜN (VERİMLİLİK)

İmalat Sanayi Çalışan Sayısı ve Verimlilik
Çalışan Başına Katma Değer Endeksi, İlk 9 Ay İtibariyle (1997=100)

2003 ve 2004'te yaşanan yüksek büyümenin ayırıcılarından biri, büyümeye rağmen istihdam yaratmamış olması. "Verimlilik artışı" olarak olumlanan bu gelişme, aynı işi, aynı ürünü, daha az personelle üretme, dolayısıyla kişi başına katma değeri artırma operasyonu. İşyerlerinden çıkarılan işçilerin yerine yeni işçi almadan aynı ürün ya da hizmet, geride kalan işçilerle üretince kişi başına katma değer de artmış oldu.

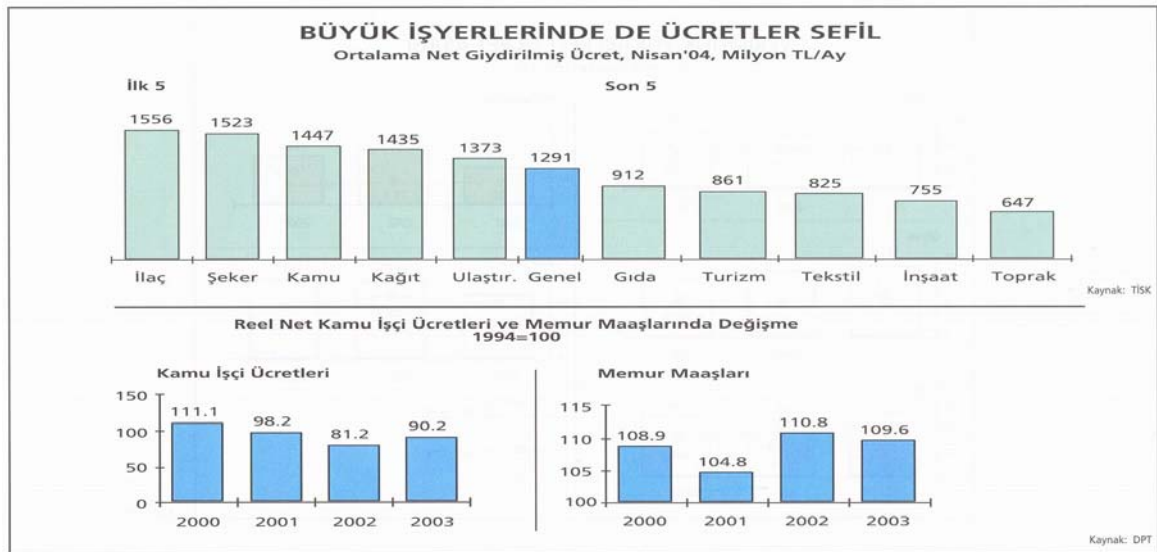
Adına "verimlilik artışı" denilen bu vahşi sömürü ile işçi başına sömürü artırılmış oldu ama bu "verim artışı"ndan ücretlilere pay verilmedi. Örneğin imalat sanayi genelinde 2001'den 2003'e çalışan sayısında artış yüzde 4.8'de kalırken çalışan başına yaratılan katma değer artışı yüzde 16'yı geçti. TV seti üretiminde çalışan sayısı yüzde 41 artırılırken "verimlilik artışı" yüzde 51'i geçti. Gıdada çalışan sayısı artmazken verimlilik artışı yüzde 10'a yakın arttı.

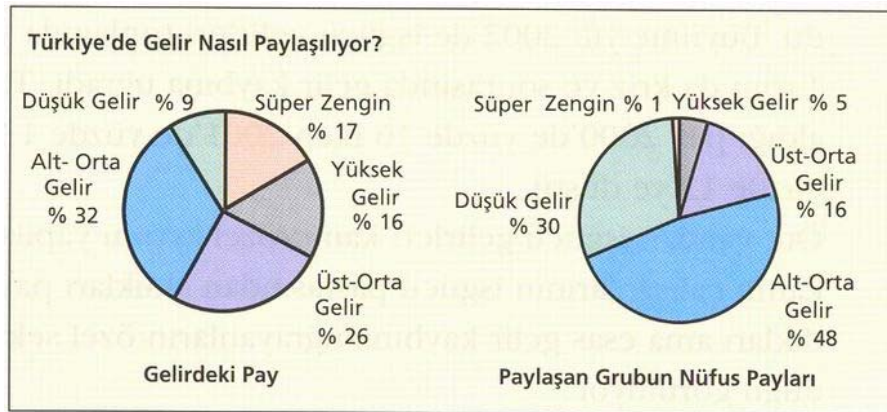
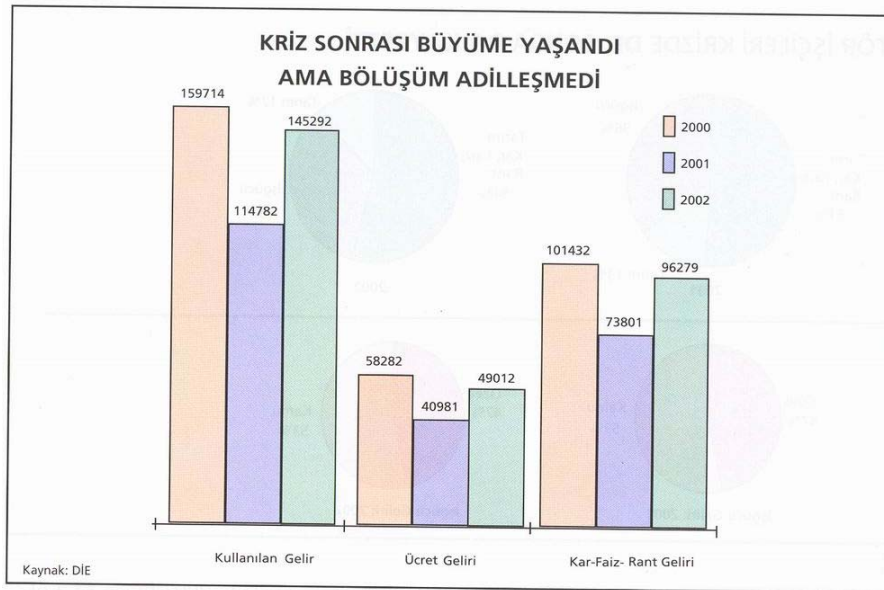
İmalat sanayi genelinde verimlilik endeksi 2001'den 2003'e yüzde 17 artarken reel ücretler yüzde 15 geriledi. Nitekim, Merkez Bankası da Ekim 2003 tarihli raporunda bu durumu şu cümlelerle teslim ediyor.

Sayfa 2: "2002 yılının ardından ve 2003 yılında da üretimde gözlenen verimlilik artışlarının reel ücretlere yansımaması, özel firmaların birim maliyetlerinin düşüşünü hızlandırmıştır. Birim maliyetlerdeki bu gelişmeler, özel firmaların dış pazarlarda fiyat rekabeti yapmalarını mümkün kılmıştır."

"Verimlilik artışı"ndan ücretlere pay verilmemesi, işverenlerin karlılık oranlarını artırdığı gibi, onlara dış pazarlarda rekabet gücü sağladı.

Kayıt dışı çalışmanın yaygın olduğu sendikasıız kesim bir yana, sendikalı ve T.İşveren Sendikası'nın işveren tarafını temsil ettiği büyük işyerlerinden sağlanan verilerine göre, 2003'de sendikalı, toplu sözleşmeden yararlanan bir işçinin ortalama giydirilmiş net ücreti 1 milyar 130 milyon TL iken bu, 2004 Nisan'ında ancak 1 milyar 291 bin TL'ye çıkarak yüzde 14 artmıştı. İhracata dönük sektörlerde ücretler bu ortalamanın yüzde 60'ını bile bulmuyordu. Örneğin ortalama giydirilmiş ücret ihracata dönük sektörlerden tekstilde 825 milyon TL, toprakta 647 milyon TL, turizmde 861 milyon TL olarak belirlenmişti. Kamu kesimi işçi ücretleri 2000'e göre belli bir gerilemeyi yaşarken, memur maaşlarının 2001 dışında, 2000'deki seviyesini koruduğu gözlenebiliyordu.

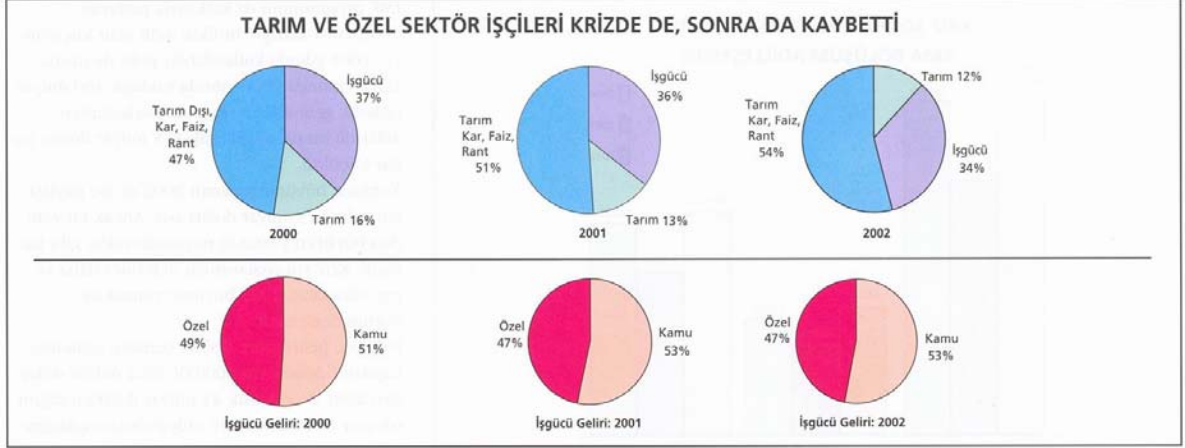

IMF programının da katkısıyla patlayan 2000/2001 kriziyle birlikte milli gelir küçülünce, 2001 yılında kullanılabilir gelir de düştü. Dolar bazında 2000 yılında yaklaşık 160 milyar dolarlık gelir aileler arasında paylaşılırken 2001'de bu pasta yaklaşık 115 milyar dolara kadar küçüldü.

Yeniden büyüme yaşanan 2002'de ise paylaşılan gelir 145 milyar doları aştı. Ancak bu yeniden büyüyen pastanın paylaşımı eskisi gibi kalmadı. Kriz yılı pastasından ücretliler daha az pay almıştı. 2002 büyüme yılında da durum değişmedi.

DİE'nin, gelire göre GSMH verileri, işgücüne yapılan ödemelerin 2000'de 58.2 milyar dolardan 2001'de yaklaşık 41 milyar dolara indiğini, izleyen yıl ise ancak 49 milyar dolara çıktığını gösteriyor.

IMF programının yol açtığı en büyük sosyal sorunlardan biri, zaten eşitsiz olan gelir dağılımının, biraz daha yoksullar aleyhine bozulması oldu.

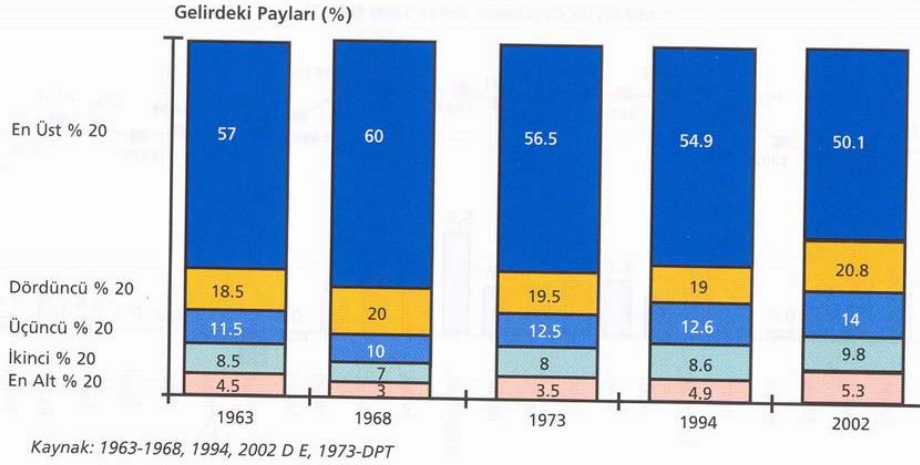

IMF programının gelir pastasının kesimler arasında dağılımına yaptığı olumsuz müdahale, işgücü ve tarımı geriletirken sermayedar gelirlerini artırdı. DİE'nin Gelir yöntemiyle GSMH hesaplamalarına göre, işgücü ve "işletme artışı" (kar-faiz-rant) şeklinde paylaşılan gelirin paylaşma oranları 2001 krizinde bozulmuştu, 2002 büyüme yılında ise iyileşmedi. Paylaşım özellikle özel sektör işçileri ile tarım kesimi aleyhine gelişirken, küçülmüş gelirden tarım dışı sermayedarlar daha çok pay aldılar.

İşgücünün gelir pastasından aldığı pay 2000'de yüzde 37 iken, 2001 kriz yılında yüzde 36'ya, 2002'de 34'e geriledi. 2003'te ise 34.2 oldu. Büyüme yılı 2002'de işgücü gelirleri toplamda yüzde 34'e düştü. Tarım da kriz ve sonrasında gelir kaybına uğradı. Tarımın pastadan aldığı pay 2000'de yüzde 16 iken 2001'de yüzde 13'e, 2002'de ise yüzde 12'ye düştü.

Öte yandan işgücü gelirleri kamu/özel ayrımı yapılarak bakıldığında kamu çalışanlarının işgücü pastasından aldıkları payı iki puan artırdıkları ama esas gelir kaybına uğrayanların özel sektör ücretlileri olduğu görülüyor.

GELİR UÇURUMU 40 YILDIR SORUN...

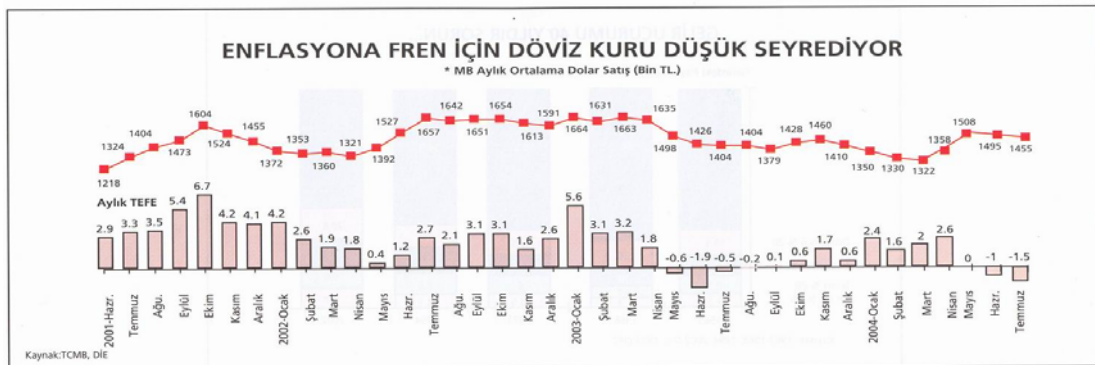

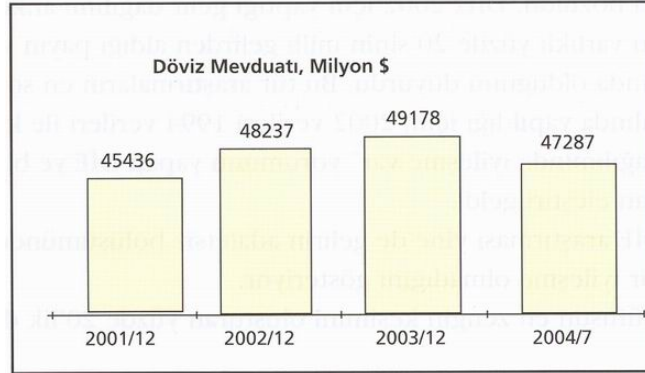
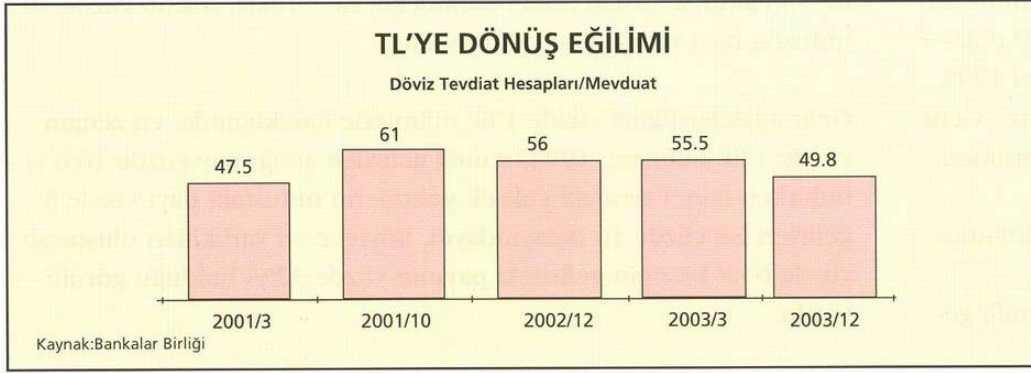
2001'de yaşanan krizle birlikte toplumun farklı kesimlerince paylaşılan gelirler arasındaki fark, düşük ve orta gelirli aleyhine biraz daha bozuldu. DİE, 2002 için yaptığı gelir dağılımı anketinde, nüfusun en varlıklı yüzde 20'sinin milli gelirden aldığı payın yüzde 50 dolayında olduğunu duyurdu. Bu tür araştırmaların en sonucusu 1994 yılında yapıldığı için, 2002 verileri 1994 verileri ile kıyaslanıp, "Gelir dağılımında iyileşme var" yorumunu yapan DİE'ye birçok yorumcudan eleştiri geldi.

DİE araştırması yine de gelirin adaletsiz bölüşümünde dişe dokunur bir iyileşme olmadığını gösteriyor.

Nüfusun en zengin kesimini oluşturan yüzde 20'lik dilimin milli gelirden aldığı pay yüzde 50 dolaylarında seyrederken, en yoksulları oluşturan yüzde 20'lik kesimin milli gelir pastasından aldığı pay yüzde 5'in altında. Alttan ikinci dilimdekilerle birlikte yoksul yüzde 40 nüfusun payı yüzde 11-12 dolayında.

Gelir adaletsizliğine yüzde 1'lik dilimlerle bakıldığında, en zengin yüzde 1'lik nüfusun, 1994'te milli gelirden aldığı pay yüzde 16.6'yı bulurken ikinci sıradaki yüksek gelirli nüfustaki payı yüzde 5, gelirleri ise yüzde 16 dolayındaydı. Böylece en varlıklıları oluşturan yüzde 6'lık kesimin gelirdeki payının yüzde 32'yi bulduğu görülüyordu.

Enflasyon hızını kesmede Türk Lirasının değer kazanması, doların artışının yavaşlatılması da etkili oldu. Bunun için Merkez Bankası döviz rezervlerini sürekli artırarak düşüşü besledi. 2003 dolar kuru ortalaması 1 milyon 500 TL olarak gerçekleşirken, 2004 ortalarında da aynıydı.

Dövizdeki düşüş, ithal mallarının yerli para cinsinden fiyatında azalma ortaya çıkardı, ithal mallarına olan talep arttı. Talepteki artışa bağlı olarak ithal malların döviz cinsinden fiyatı da yükseldi ve dış ticaret hadleri aleyhe döndü.

Dövizdeki düşüş sadece ithal mallarının fiyatını aşağıya çekerek enflasyon oranının kontrol altına alınmasını sağlayıcı bir etki yaratmakla kalmadı. Özellikle Türkiye gibi dolarize olmuş ekonomilerde fiyatı dolar cinsinden izlenen mal ve hizmetlerin fiyatlarında da benzer etki yaratır ve yarattı da.

Döviz kurunun düşürülmesi suretiyle enflasyon oranında meydana gelen azalmaların geçici olduğu ve özellikle cari işlemler dengesi üzerinde oluşan baskı sonucunda döviz talebi kaçınılmaz olarak arttığı ve döviz kurunun yükselmesinden sonra enflasyon oranını da artırdığının unutulmaması gerekir. Düşük kur politikasının yukarıda sayılan olumlu sonuçları, ekonomiyi düşük kura mahkum ediyor, bağımlı hale getiriyor. Zira, kurdaki herhangi bir nedenle yükseliş söz konusu olduğunda pembe tablo kararmaya başlıyor. Kurun yükselmesi enflasyon oranını artırıyor, faiz ödemelerini büyütüyor, ekonominin ithal boyutunun işlem hacmini daraltıyor ve döviz cinsinden kişi başına düşen milli geliri küçültüyor.

**KİŞİ BAŞINA GELİRDE TÜRKİYE 95. SIRADA
(2002)**

Sıra	Dolar	95 Türkiye	2,500
		96 Marshall Ad.	2,270
78 Panama	4,020	Sıra	Dolar
79 Lübnan	3,990		
80 Slovakya	3,950	97 Dominik Cum.	2,320
81 Mauritius	3,850	99 Fiji	2,160
82 St. Lucia	3,840	100 Rusya	2,140
83 Litvanya	3,660		
84 Malezya	3,540	Ortalamalar	\$
85 Grenada	3,500	Yüksek Gelirliler	26,310
86 Latvia	3,480	Avrupa Para Birliği	20,230
87 Dominik Cum.	3,180	Düşük Gelirli Ülkeler	430
88 Gabon	3,120	Orta Gelirli Ülkeler	1,840
89 Botswana	2,980		
90 Belize	2,960	Alt-orta	1,390
91 Brezilya	2,850	Üst-orta	5,040
92 Jamaica	2,820	Düşük-orta	1,170
92 St. Vincent	2,820		
94 G. Afrika	2,600		

2001 krizinden sonra başlayan büyüme süreci ile birlikte kişi başına düşen gelir de arttı ve Türkiye 2002'de 2500 dolarlık geliriyle dünya liginde 95. sırada yer aldı. 2003'te bu, 3000 doları aşmış görüldü. Ancak, kişi başına geliri, aşırı değerlenmiş dolarla ifade edip 3 bin küsur dolarlık milli gelire ulaştık demek züğürt tesellisi.

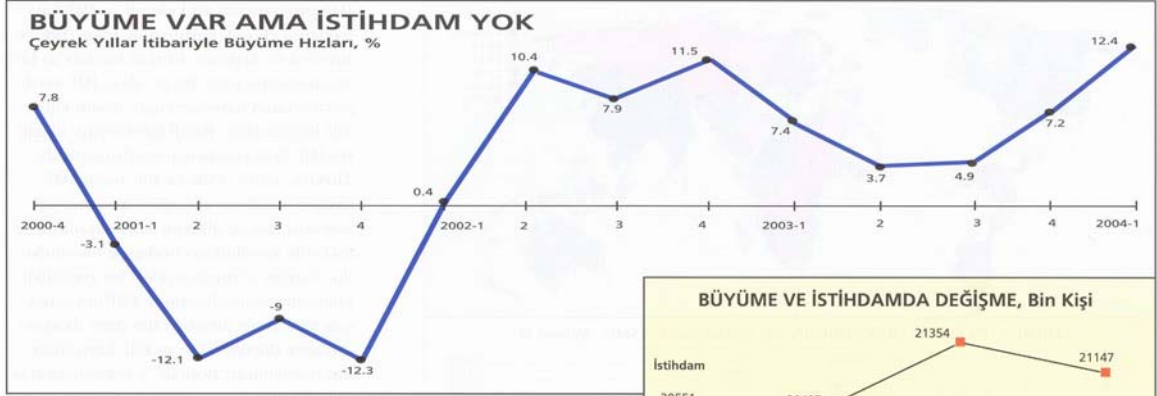
Dolar kuruyla değil de 1987 sabit fiyatlarına baktığınızda 2003'te gerçekleşen milli gelirin, 2000'dekinin ancak yüzde 3.4 üzerinde olduğunu görüyorsunuz. Yani 4 yıl öncesine göre ancak yüzde 3.4 büyümüş milli gelir pastamız. Yıllık nüfus artışı ise yüzde 1.5 dolayında. 2000'den 2003'e nüfus yüzde 4'ün üzerinde artmış. Yani, pasta yüzde 3.4 büyürken nüfus yüzde 4 ile daha çok artmış. Böyle olunca, kişi başına milli gelirin de 2000 seviyesinin altında kaldığını söylemek durumundayız. Yani 4 yılda refah artışı yerine küçük de olsa bir gerileme var.

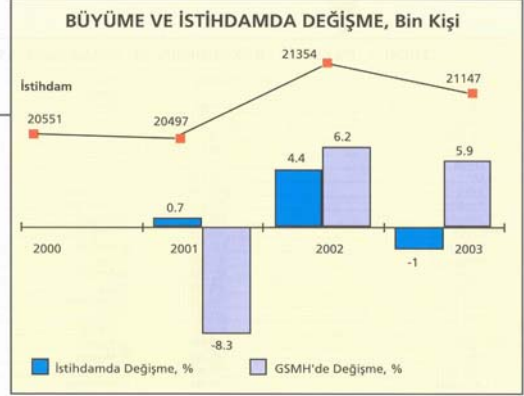
TÜRKİYE, EN BÜYÜK 50 EKONOMİDE 23. SIRADA(2002, GSMH, Milyon \$)

Ülke	Pazar Büyüklüğü	Ülke	Pazar Büyüklüğü
1 ABD	10,110,087	22 Polonya	176,616
2 Japonya	4,265,616	23 Türkiye	173,979
3 Almanya	1,870,383	24 Norveç	171,770
4 İngiltere	1,486,194	25 Hong Kong	167,600
5 Fransa	1,342,735	26 Danimarka	162,743
6 Çin	1,209,528	27 Arjantin	154,145
7 İtalya	1,097,944	28 Endonezya	149,879
8 Kanada	700,454	29 Yunanistan	123,906
9 Meksika	596,703	30 Tayland	122,240
10 İspanya	594,114	31 Finlandiya	122,231
11 Hindistan	501,532	32 G.Afrika	113,492
12 Brezilya	497,393	33 İran	112,098
13 G. Kore	473,050	34 Portekiz	108,709
14 Hollanda	386,774	35 İsrail	104,128
15 Avustralya	386,623	36 Venezuela	102,577
16 Rusya	307,913	37 Mısır	97,607
17 İsviçre	274,157	38 İrlanda	92,552
18 Belçika	239,949	39 Singapur	86,150
19 İsveç	221,508	40 Malezya	85,956
20 Avusturya	190,400	41 Filipinler	81,453
21 S.Arabistan	181,066	42 Kolombiya	80,101

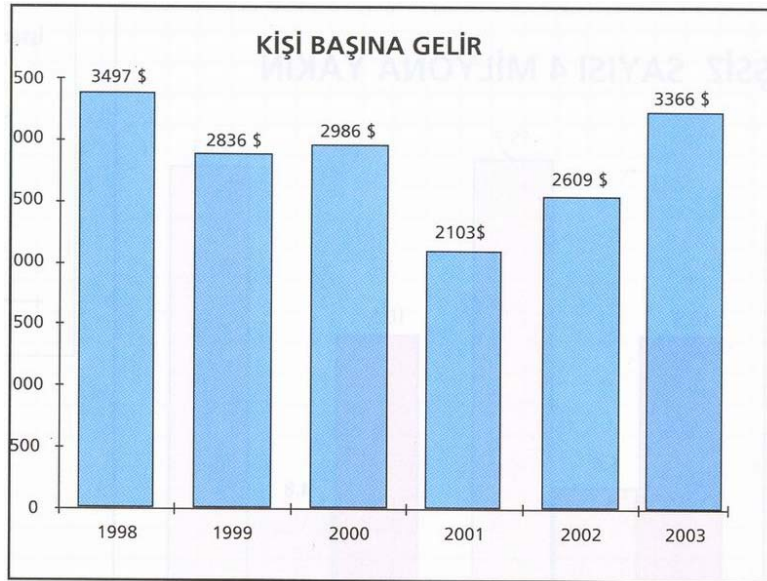
IMF programının en kıdemli ve IMF kaynaklarını en çok kullanan üç ülke Türkiye, Brezilya ve Arjantin. Korkut Boratav'ın bir incelemesine göre, bu üç ülke, IMF kredi portföyünün tahminen üçte ikisini kullanmış durumdadır. Kredi tahsislerini, ülkelerin IMF'deki kotalarına oranladığımızda Türkiye, yüzde 1586'lık bir oranla IMF üyeleri içinde en ayrıcalıklı konuma yükselmiştir. Bu üç ülkenin ABD'nin nüfuz ve etkisi ile kayrıldıkları herkesçe bilinmektedir. Fon'un Avrupalı üyeleri bu ayrıcalıklı konumun süregelmesinin, IMF'nin zaten çok yara almış meşruiyetini daha da aşındırdığını düşünmekte ve IMF kaynaklarının dağılımının "normal" e yaklaşmasını istemektedir.

Kriz sonrası, üst üste gerçekleşen ve ortalaması yüzde 7'ye varan iki büyüme yılında beklenenin aksine, istihdamın artmaması, IMF destekli programın yol açtığı en önemli sorunlardan biri. İstihdam, krizi izleyen iki büyüme yılında ortalama yüzde 2 arttı. Büyümenin beklendiği ölçüde istihdam yaratmaması, dolayısıyla işsizlik oranını sürekli büyütmesi, önceki dönemlere de ait bir olgu olmakla beraber, 2003 ve 2004 büyüme yıllarında daha çok hissedildi.

Kriz sonrası, üst üste gerçekleşen ve ortalaması yüzde 7'ye varan iki büyüme yılında beklenenin aksine, istihdamın artmaması, IMF destekli programın yol açtığı en önemli sorunlardan biri. İstihdam, krizi izleyen iki büyüme yılında ortalama yüzde 2 arttı. Büyümenin beklendiği ölçüde istihdam yaratmaması, dolayısıyla işsizlik oranını sürekli büyütmesi, önceki dönemlere de ait bir olgu olmakla beraber, 2003 ve 2004 büyüme yıllarında daha çok hissedildi.

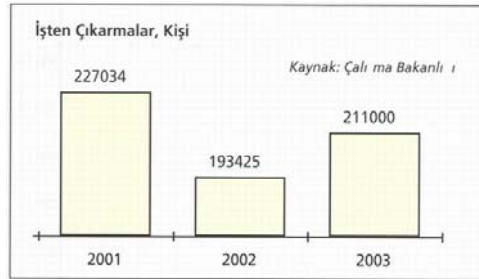
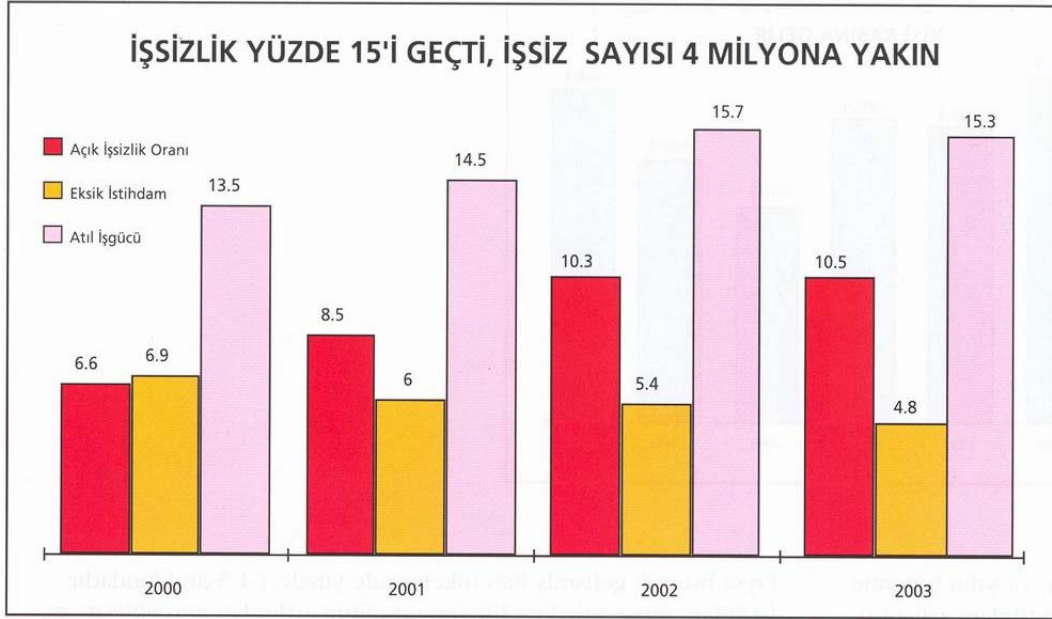
1990-2003 dönemine ait bir analiz yapıldığında da, 14 yılın büyüme artışının yıllık ortalama yüzde 3.5 olduğunu, ama istihdam artışının yıllık yüzde 1.5'ta kaldığını görüyoruz. Görüldüğü gibi, 1990 sonrası büyüme temposu düşüktür.

Bu dönemde üç negatif büyüme yılı vardır: 1994,1999,2001. Düşük büyüme dönemi ile birlikte, istihdam artışı ortalaması da yüzde 1.5 ile çok düşüktür. Dönem büyüme ortalaması ile istihdam artış ortalaması farkı, "iş yaratmada gereken asgari büyüme oranı"nı verir. Yani yüzde 3,5 ile yüzde 1,5'un farkı olan yüzde 2, yeni istihdam yaratmak için geçilmesi gereken asgari büyüme eşiğidir. Türkiye, aynı istihdamla yüzde 2 büyümeyi gerçekleştirmekte, ancak sonrasında, yani yüzde 2 büyümeyi geçtikten sonra istihdam yaratabilmektedir.

Oysa bu eşik gelişmiş Batı ülkelerinde yüzde 1-1.5 aralığındadır.

İstihdam artışı, yüzde 2 büyümeye eşiğinin ardından gerçekleşiyorsa, örneğin Türkiye önümüzdeki yıllarda ortalama yüzde 6 büyümeyi yakalayabilirse, istihdamda yıllık ortalama yüzde 4 artış sağlayacak demektir. Ne var ki, bir yandan da işgücü ordusu sürekli artmakta ve çalışabilir nüfusta ve işgücüne katılma oranındaki yıllık artış da yüzde 3,5'a ulaşmaktadır. Dolayısıyla yıllık yüzde 6 büyümeye, ancak işgücü ordusuna yeni katılanları emebilecek, işsizlik oranında sadece yüzde yarım azalmaya imkan verecektir.

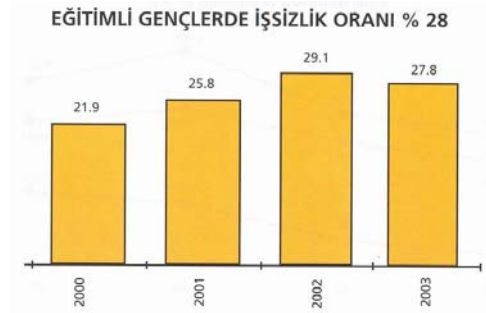
2000'deki açık işsiz nüfusu 1.4 milyon iken 2003'te 2.6 milyona çıkan ve yüzde 10,5'lük işsizlik oranına ulaşan Türkiye'nin, bu 1 numaralı sorununu aşabilmesi için çok istikrarlı ve devamlı bir büyümeye ihtiyacı olduğu açık.

Kriz yılı 2001'de yüzde 8.4 olan açık işsizlik oranının 2002'de yüzde 10.3'e, 2003'ün tamamında ise yüzde 10.5'a çıktığını görürüz.

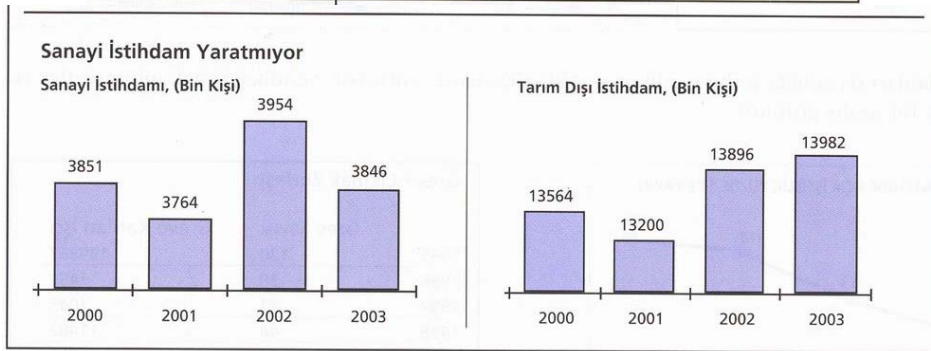
Fakat bu yüzde 10.5 işsizlik verisi de gerçeği anlatmıyor. Esasa inmek, yani piyasaya çıkan işgücündeki artışa eksilişe bakmak gerek. Bunu yaptığımızda piyasaya çıkan işgücünün 850 bin azaldığını görüyoruz.

Yani, 1 yıl önce iş arayan 850 bin kişinin, iş bulmaktan umudunu keserek işgücü tanımının dışına çıktığını görüyoruz. Dolayısıyla bu yılın sonunda 2 milyon 400 bine yaklaşan açık işsizlere, iş aramaktan umudunu keserek "işgücü" piyasasından çekilen 850 bini eklememiz gerek. Başka bir anlatımla, geçen yıl iş arayanlar, bir yıl boyunca piyasada iş arayan durumda kalsalardı, işsiz sayısı 3 milyon 250 bine çıkardı, işsizlik oranı da yüzde 10.3'de kalmaz, yüzde 13.3 olurdu. Umudunu kaybederek işgücü piyasasından çekilen 850 bin kişinin yaklaşık 500 binini kadınların oluşturması, bir diğer önemli olgu. Kriz sonrası evin geçimini sağlamak için evinden dışarı çıkan kadınların iş bulmaktan umutlarını kesip yeniden evlerine döndüklerini anlamış bulunuyoruz.

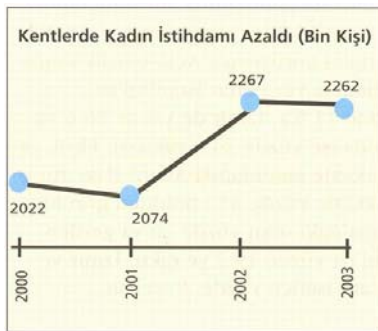
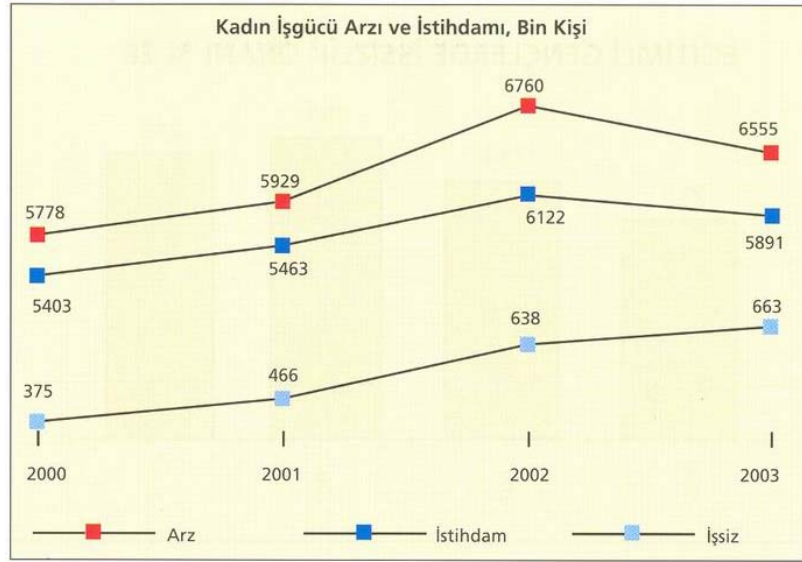
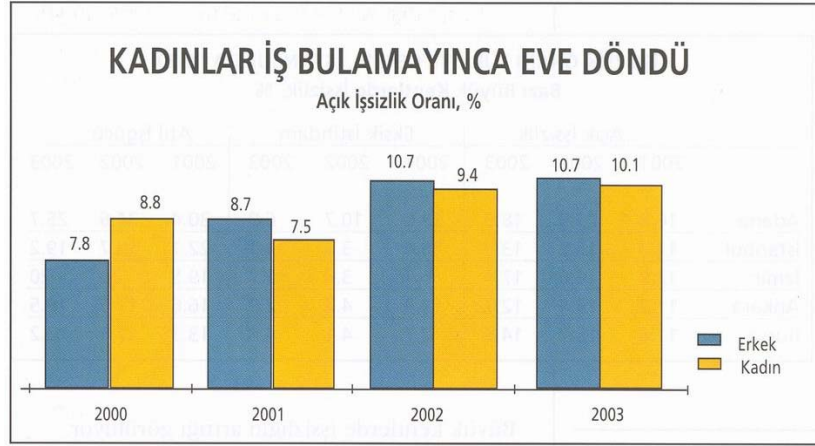
İŞSİZLİK ORANI TÜRKİYE'DE%15, İSTANBUL'DA % 20
Bazı Büyük Kentlerde İşsizlik, %

	Açık İşsizlik			Eksik İstihdam			Atıl İşgücü		
	2001	2002	2003	2001	2002	2003	2001	2002	2003
Adana	16.8	23.9	18.9	13.6	10.7	6.8	30.4	34.6	25.7
İstanbul	11.7	15.5	13.5	10.4	3.2	4.1	22.1	18.7	19.2
İzmir	12.8	16.6	17.1	6.7	3.4	5.7	19.5	20	20
Ankara	11.3	13.4	12.7	5.3	4.2	2.9	16.6	17.6	18.5
Bursa	11.6	13.7	14.5	2.7	4.1	4.8	13.3	17.8	20.2

Büyük kentlerde işsizliğin arttığı görülüyor. Açık işsizlik oranı büyük kentlerde 2001 yılında ortalama yüzde 11.5 olarak saptanmıştı. Bu, yeniden büyümenin başlamasına karşın 2002 yılında yüzde 14.3'e çıktı. Yarı-işsiz ya da "eksik istihdam" da dikkate alındığında atıl işgücünün 2001'deki yüzde 17.9'luk seviyesinden 2002'de 20.2 'ye çıktığını görüyoruz. Açık işsizlik oranı en fazla istihdama yer veren İstanbul'da 2002'de yüzde 15.5'a, İzmir'de yüzde 16.6'ya çıktı. Adana'da ise yüzde 24'e yaklaştı. Eksik istihdam da dikkate alındığında Adana'daki atıl işgücünün 2002'de yüzde 35'i bulunduğu görüldü. 2003'te

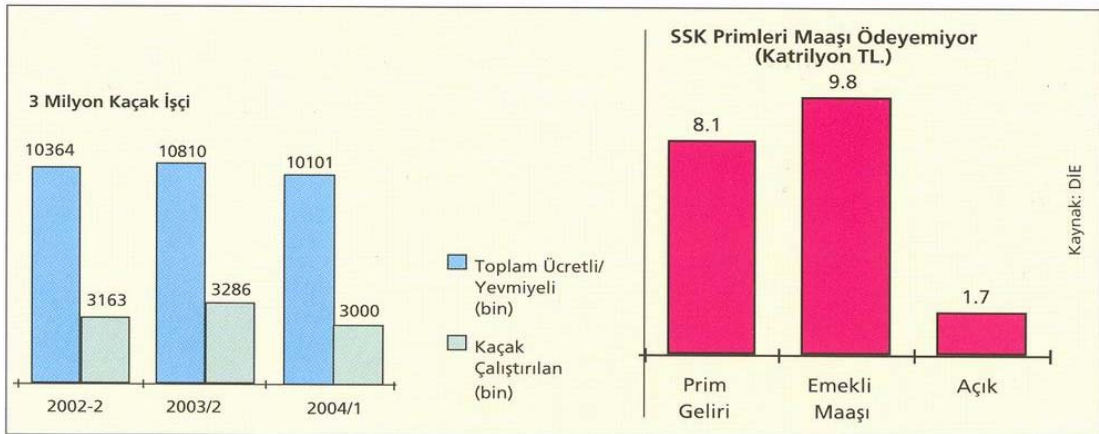
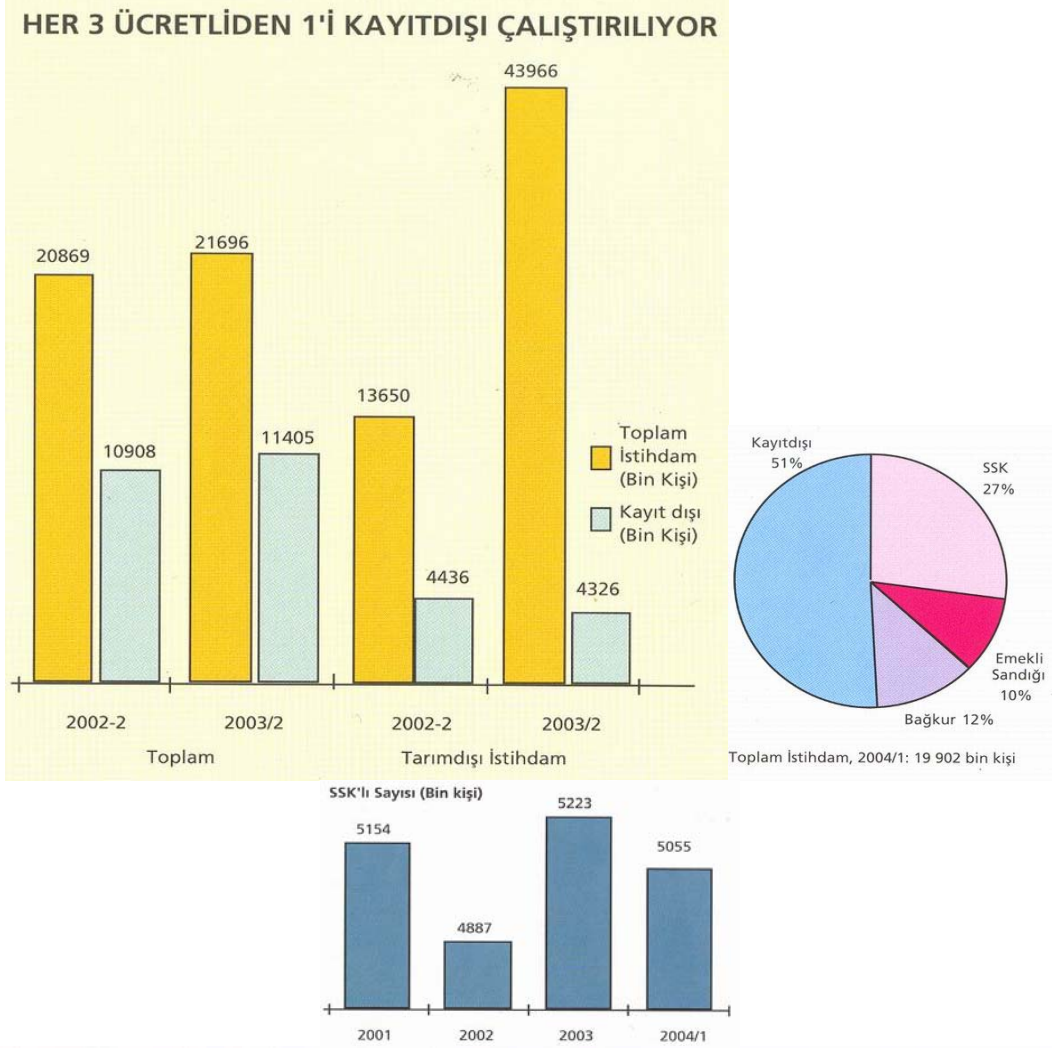
Adana'daki oran yüzde 26'ya gerilerken, İstanbul'da yüzde 19.2'ye çıktı. İzmir ve Bursa'da da atıl işgücü yüzde 20'yi aştı.

Greve Çıkmak Zorlaştı

Yıl	Grev Sayısı	Greve Katılan İşçi
1995	120	199867
1996	38	5451
1997	37	7045
1998	44	11482
1999	34	3263
2000	52	18705
2001	35	9911
2002	27	4618
2003	23	1535
2004/6	23	2997

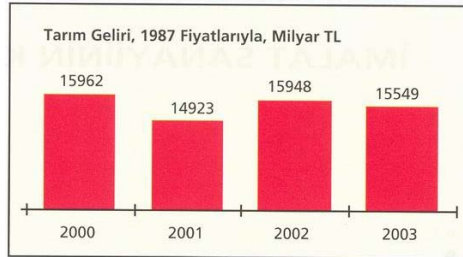
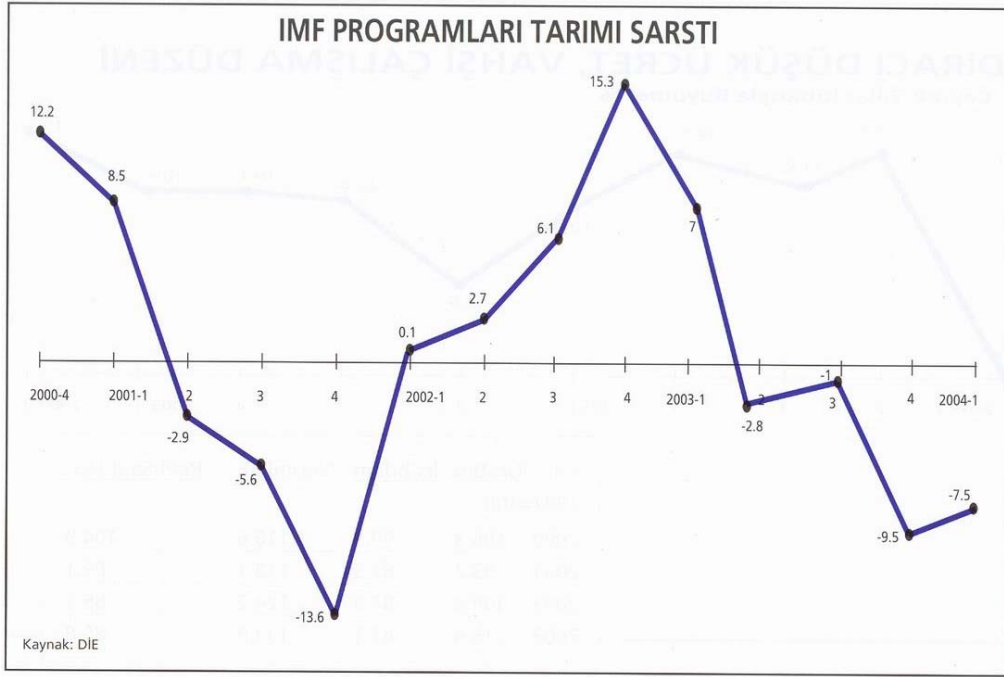
Kentlerde açık işsizlik yüzde 14'e ulaştı. İşsizlik, işi olanları da açlıkla terbiye ediyor ve "uysallaşmaya" zorluyor. Sendikalaşmak gibi niyetler işten çıkartılma korkusuyla gerilerken, grevlerde büyük bir azalış görüldü.

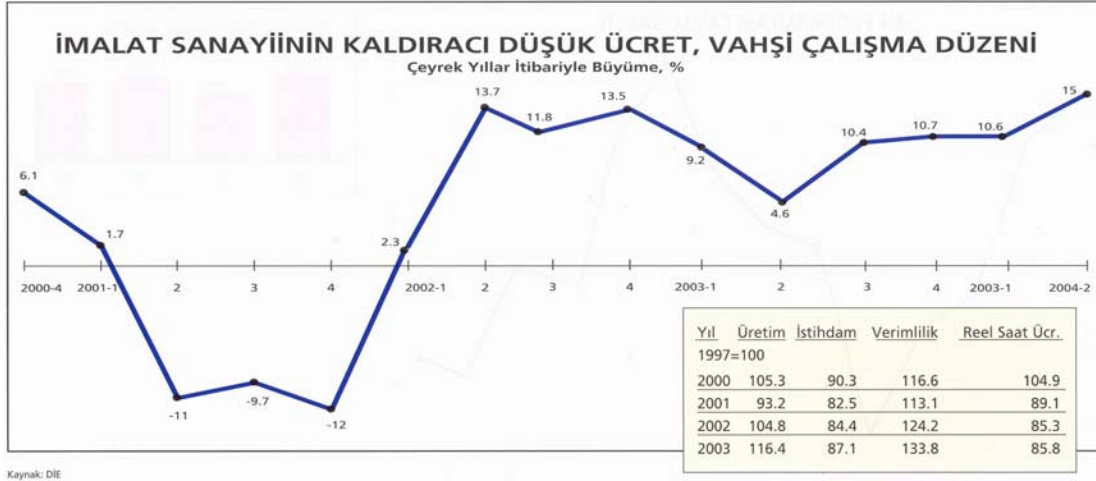
Tarım dışı sektörde istihdam edilenlerin yüzde 13.8'i informal sektörde çalışıyor. Kendi hesabına ve işveren olarak çalışanların ise yüzde 39'u informal sektörde faaliyet gösteriyor. Kentsel yerlerde istihdam edilenlerin yüzde 33.7'si yaptığı işten dolayı herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kayıtlı değil. Kayıt dışı çalıştırılan ücretli sayısı 3 milyon.

Bazı işverenler, krize karşı ayakta kalabilmenin bir yöntemi olarak, (işçilerin bilgisi dahilinde, ya da gizli) istihdamı Maliye'ye ve SSK'ya bildirmiyor, böylece vergi ve SSK prim yükünden kurtuluyor; ancak işçileri sosyal güvensiz, devleti de vergi ve primsiz bırakıyorlar.

IMF PROGRAMININ SEKTÖREL TAHRİBATI

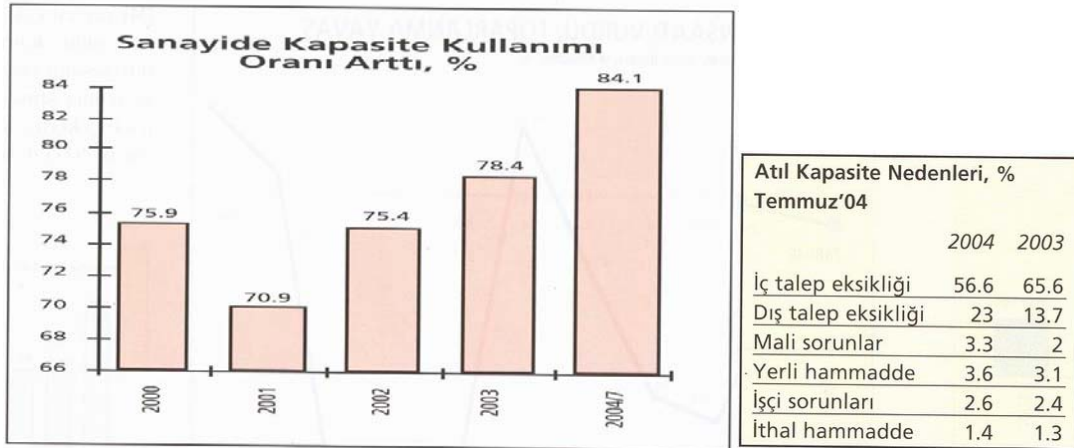
2001 krizine biraz geç giren tarım sektörü, 2001 yılının son çeyreğinde dibe vurdu ve yüzde 14'e yakın küçüldü. 2002 yılında toparlanan tarım sektörü 2003 yılında ise yeniden küçüldü. Tarımda bir yıl "var", bir yıl "yok" yılı. Dolayısıyla, 2004'te tekrar büyüme bekleniyor. Ancak, tarımsal katma değere bakıldığında 2003'te 1987 fiyatları ile gelirin 2000 düzeyini yakalayamadığı görülüyor. Tarım, IMF/Dünya Bankası politikalarında, sübvansiyonları azaltılan ve bütçeden aldığı desteği kısılan bir sektör oldu.

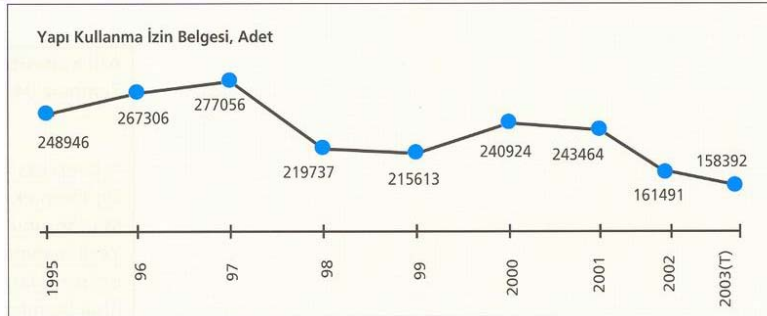
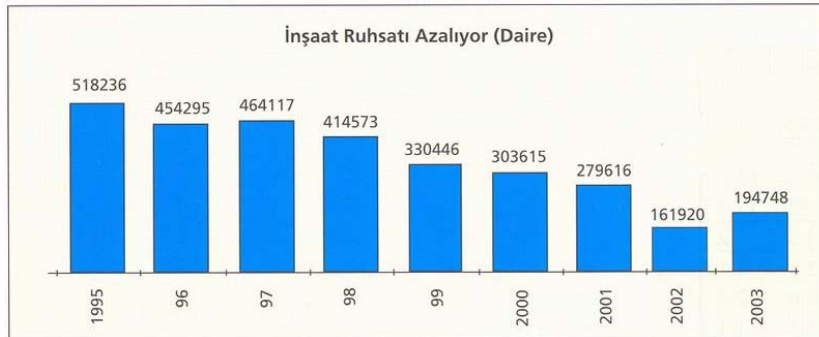
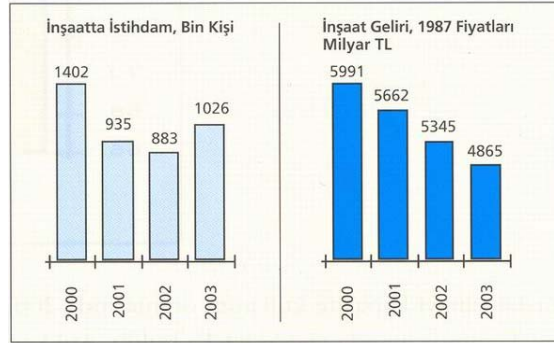
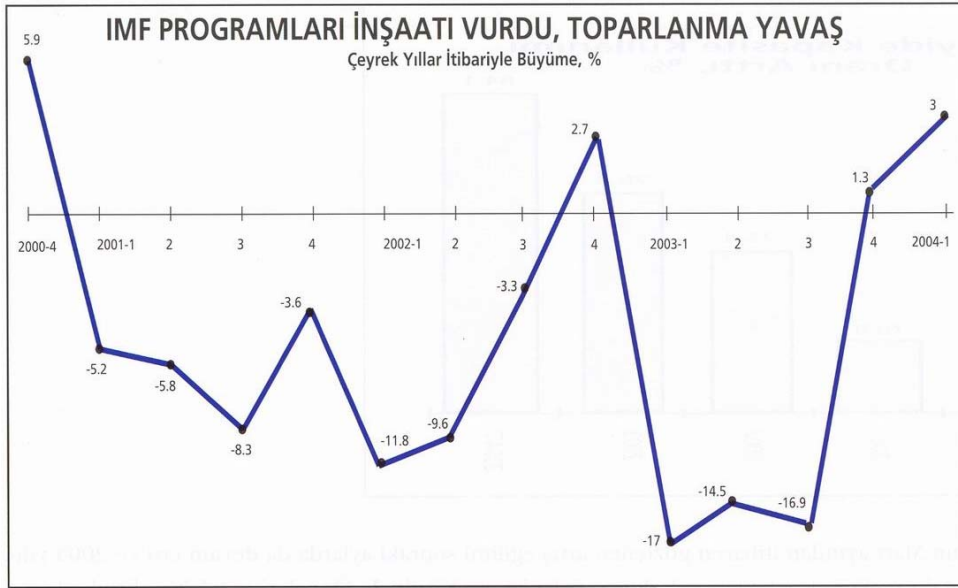
Oldukça gerileyen reel ücretler, döviz kurunun ithalatı "ucuzlatıcı" etkisi, kamu fiyatlarında artışın frenlenmesi, imalat sanayiinde üretim ve verimlilik artışında etkili olurken dış pazarlarda rekabet gücü bulmasını da sağladı.

Düşük ücret, ucuz girdi ithalatı ve görece düşük faizlerin sağladığı üretim iklimi ihracatın yanı sıra iç taleple de beslenince imalat sanayiinde yüksek büyüme hızlarına ulaşıldı.

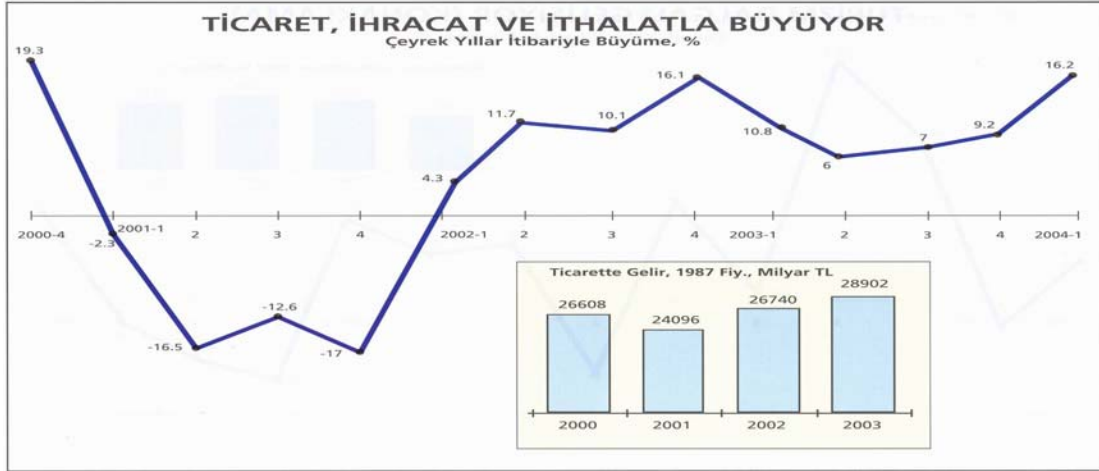
2002 yılında olduğu gibi, 2003'te de büyümenin lokomotifini imalat sanayii oldu. İhracata dönük tekstil, taşıt araçları ve yan sanayii, demir ve demir dışı maddeler, elektronik ihracatının ivme kazanması ile imalat sanayiinde üretim artışı hızlandı. 2003'ün ikinci yarısı ve 2004'te iç talebin yeniden canlanması ile üretim temposu yükseldi.

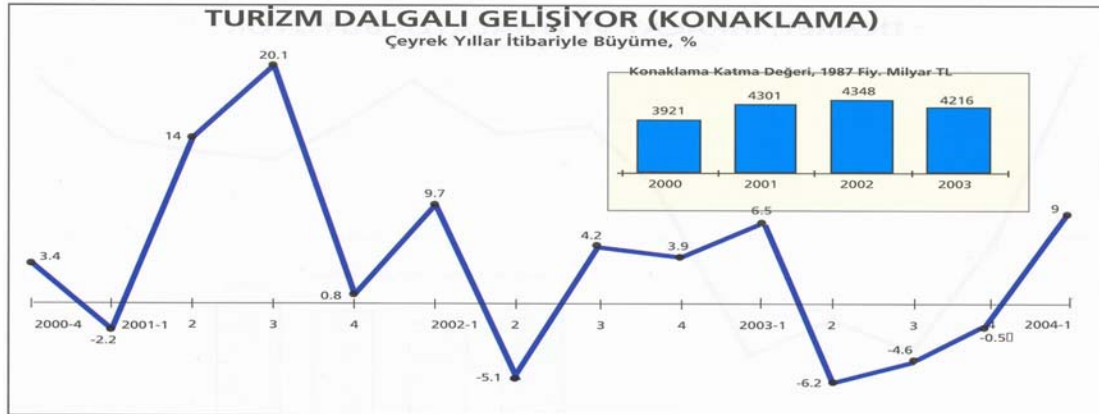
İmalat sanayi kapasite kullanım oranlarında 2002 yılının Mart ayından itibaren gözlenen artış eğilimi sonraki aylarda da devam etti ve 2004 yılının Temmuz ayında yüzde 84.1'i buldu. Atıl kapasite çalışmada işçi sorunları yok denecek kadar az: Yüzde 2...Önceleri iç talebin düşük olmasından şikayet edilirken bu şikayet de azaldı. Buna karşılık dış talepte zorlanıldığı anlaşıldı.

IMF'nin en çok tahrip ettiği sektörlerden biri inşaat oldu. Kamu yatırım harcamalarının hızla düşmesinin yanısıra konut talebinin azalması, dış açılma şansı da sınırlı kalan inşaat sektörünü iyice çöktürdü. İnşaat, üst üste üç yıl küçüldü ve ancak 2004'te biraz belini doğrulttu.

IMF programının çuvalması ile yaşanan kriz sonucu 2001'de yüzde 13'e yakın küçülen ticaret sektörü, izleyen iki yılda hızlanan sanayi malları ihracatıyla ilgili üretim ve ithalat artışının etkisiyle 2002'de yüzde 11, 2003'te yüzde 8 büyüdü. 2003 ve 2004'te ihracat ve ithalatta yaşanan büyük hareket ticaret sektöründe yaratılan katma değer artışına da yansdı. İç pazardaki daralmaya ve durgunluğa karşın dış ticaretteki genişleme, sektörü olumlu etkiledi. Sektörün geleceği, sanayinin kaderine endekli. İç ticarete, özellikle dayanıklı tüketim malları sektöründe kısmi bir açılma oldu. Ertelenen otomobil, beyaz eşya, elektronik eşya başta olmak üzere dayanıklı tüketim malları talepleri yeniden, küçük de olsa geri döndü. Yarı dayanıklı tüketim malı satışlarında da biraz canlanma oldu.

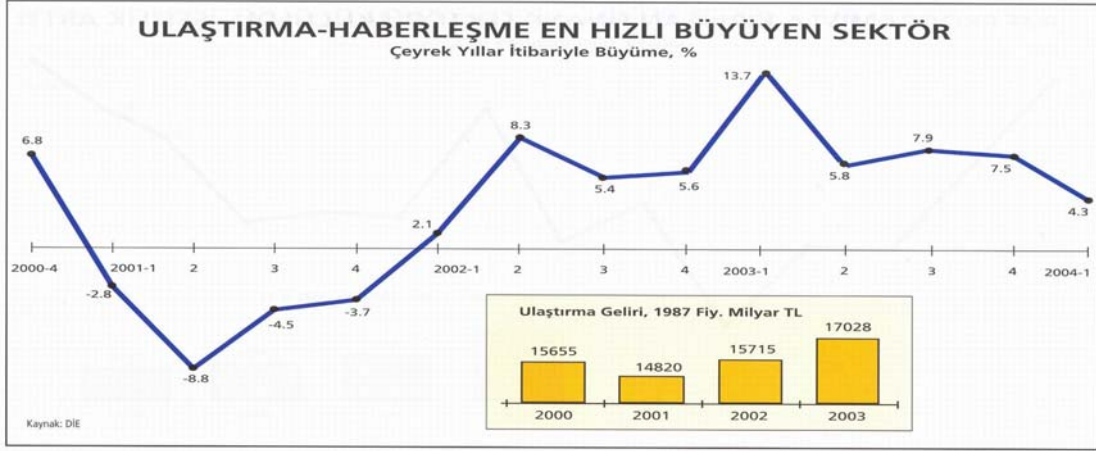
IMF programının iflası ile 2001'de yaşanan yüksek oranlı devalüasyon, ihracatın yanısıra turizme ivme kazandırdı.

Turizm sektörünün omurgası sayılan "otel ve lokantacılık" sektörü, kriz yılı ve 2002'de turist girişlerinin artması ile yüksek büyüme oranları gerçekleştirirken 2003'te katma değer üretimi azaldı. Bunda, reel gelirlerin azalması ile iç turizmin ya da gündelik dışarıda yemek yeme imkanlarının azalması kadar, turizm paketlerinin fiyatlarının ucuzlatılması da rol oynamış olabilir.

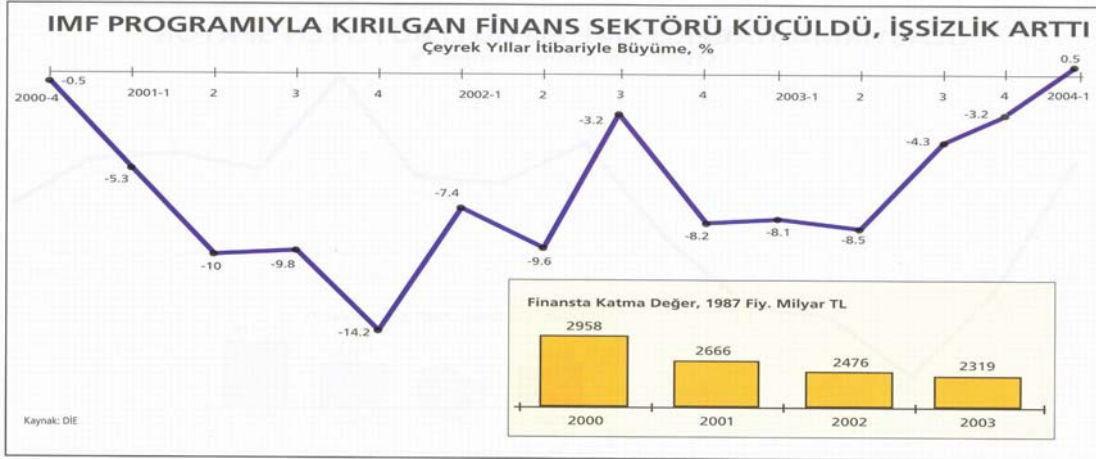
Nitekim, ortalama turist harcamalarına bakıldığında eğrinin düşüş gösterdiği görülmekte.

Irak krizi, SARS gibi etkenlerle rezervasyon iptalleri yaşayan turizm sektörü, panikle fiyat indirimine gidince, bu sektörün omurgası sayılan konaklamada da katma değer üretimi geriledi. Ucuzcu turizm yaklaşımı 2004'e de damgasını vurdu.

2004 yılında 17 milyon turist ve 12 milyar dolarlık bir turizm geliri beklentisi sözkonusu idi..

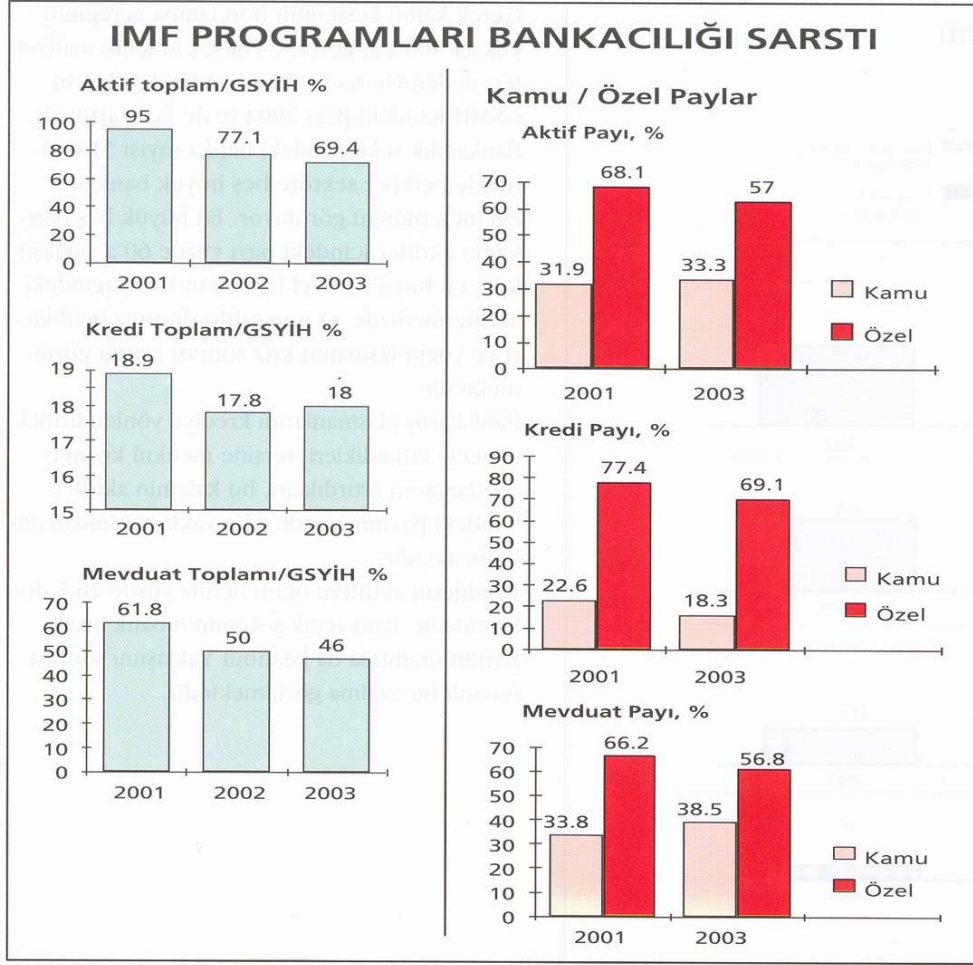

Haberleşmede ise cep telefonu kullanımının krize rağmen hızlanması ve sektörde yaşanan rekabet, haberleşme sektörü katma değer üretimini olumlu etkiledi. Bu da sektör performansına yansdı. Türkiye'nin 2003 sonu cep telefonu abone sayısı 28 milyonu buldu. Sanayi sektöründe yaşanan ihracata bağlı üretim ve ithalat artışının etkisiyle 2002'ye büyüme ile başlayan ulaştırma-haberleşme sektörü 2003'te yüzde 9'luk büyüme yaşadı. Sektör 2004'ün ilk çeyreğinde durakladı. Dış ticaret hacmindeki büyümeden olumlu etkilenen ulaştırma sektörü, gerek kara gerekse deniz taşımacılığında ihracat ve ithalatın artması ile canlılık yaşadı. Bu arada turist girişlerinin yılda 14 milyona ulaşması da yolcu taşımacılığını olumlu etkiledi.

IMF programlarının en çok zarar verdiği sektörlerin başında finans geliyor. 2000 yılında katma değer artışı yüzde 1'in altında kalan finans sektörü, Kasım 2000 ve Şubat 2001 şokları sonucu sistemden 20 bankanın çekilmesi ile büyük bir daralma yaşadı. 2000'den 2001'e 929 şubenin kapandığı, 32 bin 906 personelin azaltıldığı sektörde, daralan ekonominin işlem hacmi de azalınca, sektör 2002'de de büyümeye geçemedi. 2001'de yüzde 10 küçülen sektörün 2002 küçülmesi de yüzde 7.1 olarak gerçekleşti. Ekonomi, genelde büyümesini 2003'te sürdürse de mali sektörde katma değer artışı canlanmadı.

İmar Bankası çöküşünü de yaşayarak yeniden küçülen sektör, kredi hacmini yeterince artırmadı. Sektör, tüketici kredisi kullanımlarının artması ile 2004'ün ilk çeyreğinde belini doğrultmaya başladı.

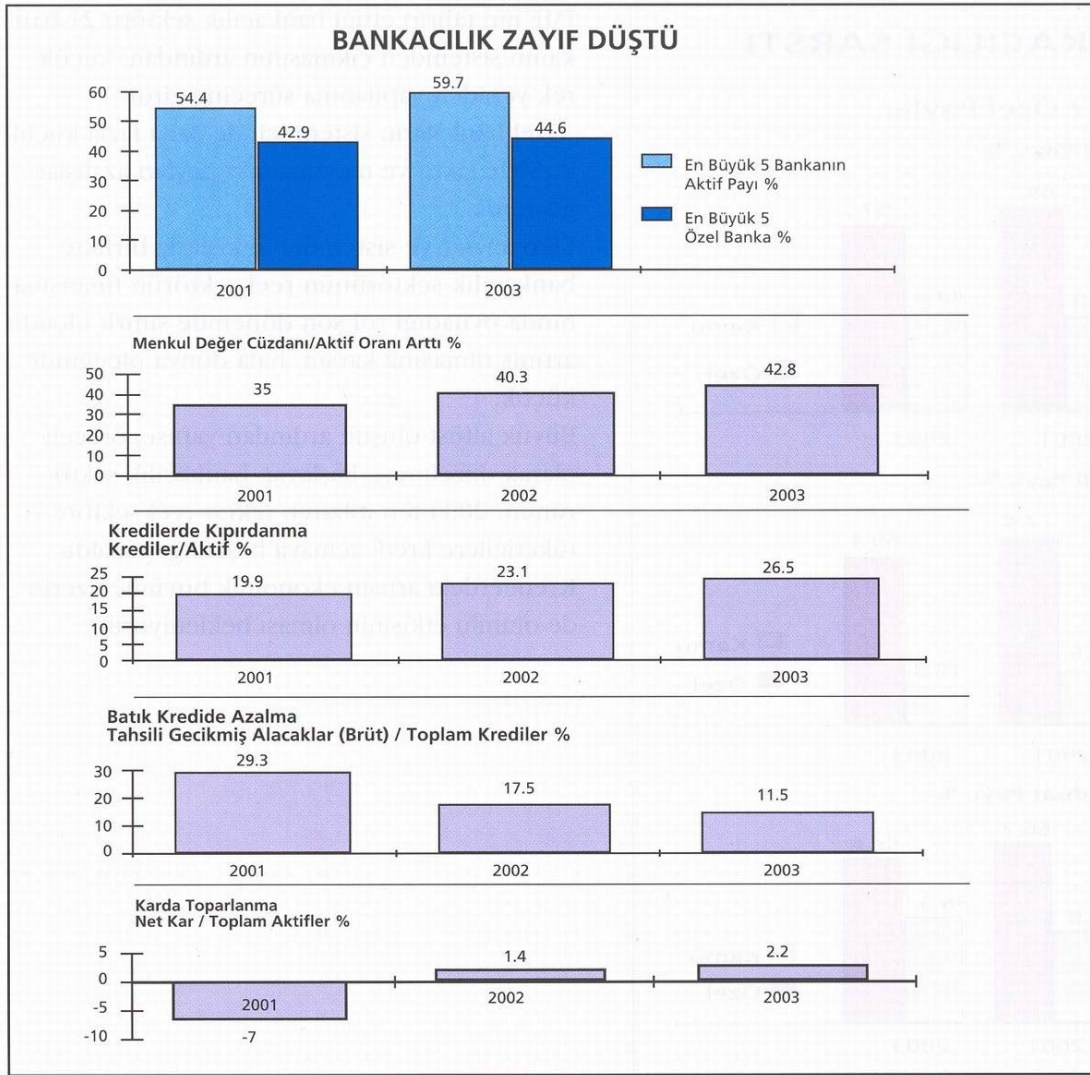

IMF'nin tahrip ettiği bankacılık sektörü 21 Bankanın sistemden çıkmasının ardından, küçülerek yeniden yapılanma sürecine girdi.

Özel bankaların sistem içinde daha fazla küçülmesiyle, aktif ve mevduattaki payları azalışlar gösterdi.

Elkoymalar ve sistemden çıkışlarla birlikte Bankacılık sektörünün reel sektörün finansmanında oynadığı rol son dönemde sınırlı ölçüde artmış olmasına karşın, hala dünya ölçeğinde küçük.

Büyük altüst oluşun ardından yapısı göreceli olarak düzelmeye başlayan bankacılık sektörü, 2004'ten itibaren tekrar reel sektöre ve tüketicilere kredi açmaya başladığı görüldü. Kredilerdeki artışın ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisinin olması bekleniyordu.

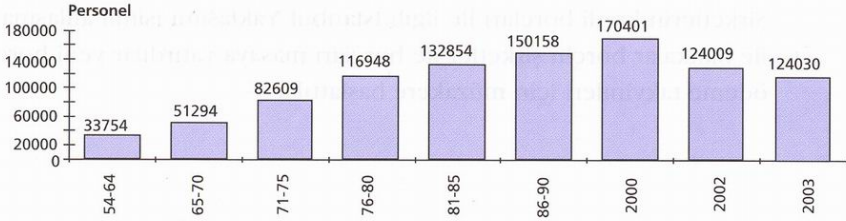
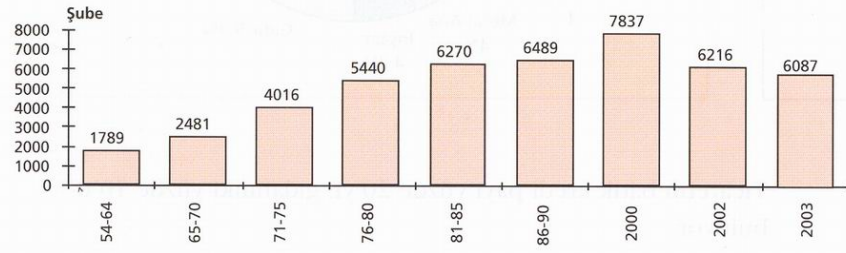
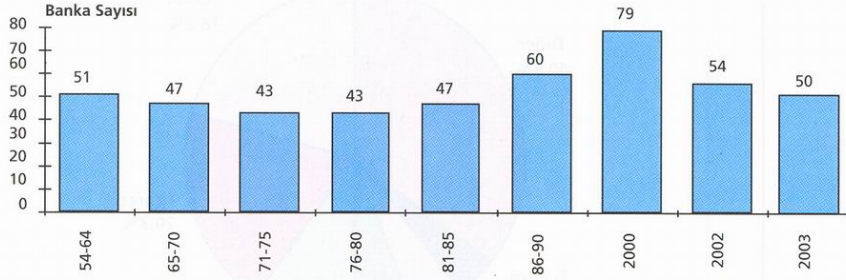

Gerek kamu kesiminin borçlanma gereğinin yüksek olması, gerekse yüksek aracılık maliyetleri nedeniyle reel sektöre açılan kredilerin GSMH içindeki payı 2004'te de fazla artmadı. Bankacılık sektöründeki banka sayısı 51'e inmekle beraber sektöre beş büyük bankanın egemen olduğu görülüyor. En büyük beş bankanın aktifler içindeki payı yüzde 60'a yaklaşırken, en büyük 5 özel bankanın ise sistemdeki aktiflerin yüzde 44'üne sahip duruma geldikleri ve yoğunlaşmanın kriz sonrası arttığı görülmektedir.

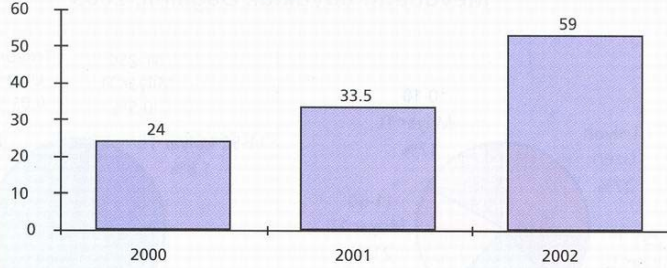
Bankaların plasmanlarını krediye yönlendirmekte acele etmedikleri, tersine menkul kıymet cüzdanlarını artırdıkları, bu kalemin aktifler içindeki payının yüzde 44'e yaklaşmasından anlaşılmaktadır.

Kredilerin aktiflere oranı henüz yüzde 26,5 dolayındadır. Bankacılık sisteminin batık kredilerinin oranında da İstanbul Yaklaşımı sonrası önemli bir azalma görülmektedir.

BANKACILIKTA YAPRAK DÖKÜMÜ

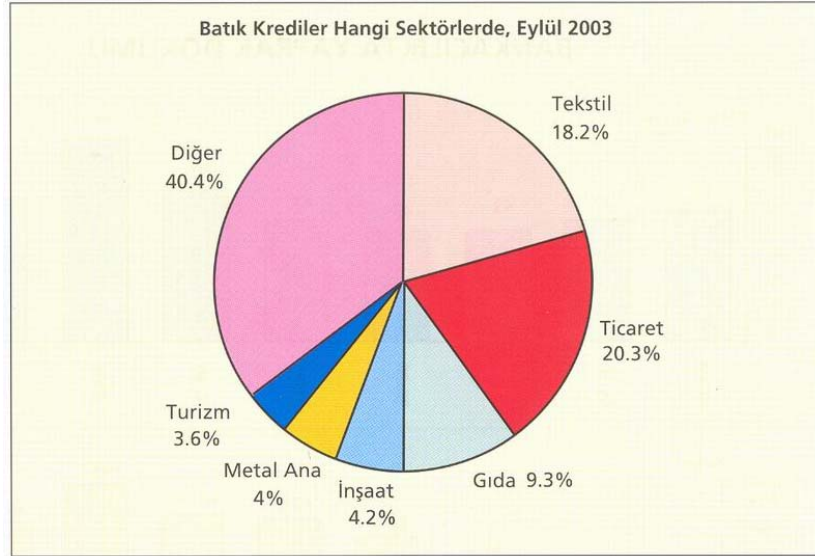
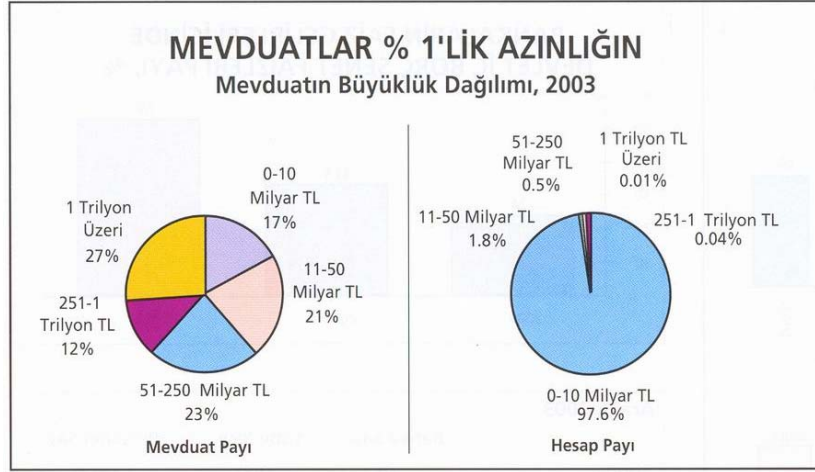
BANKALARIN FAİZ GELİRLERİ İÇİNDE DEVLET İÇ BORÇ SENET FAİZLERİ PAYI, %

Aralık 2003

	Banka Sayı.	Şube Sayı.	Personel Sayı.
Toplam	50	6087	124030
Kamu Tic.	3	2088	40158
Özel Tic.	20	3683	70622
Fon	2	175	4518
Yabancı	13	209	5451
Mevd. Kabul Etmeyen	14	29	5457

Yüksek reel faizlerin düşmemesinde bankacılık sisteminin DİBS'e ve oradan elde edilen getirilerle karlılıklarını korumaya çalışmaları giderek önem kazanıyor. Nitekim 2000'de bankacılık sektörünün faiz gelirleri içinde DİBS faizleri yüzde 24 pay sahibi iken 2002'de bu oran yüzde 53'e çıkmıştı. Bu oran 2003'te ve 2004'te pek azalmadı.

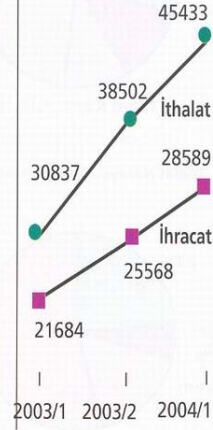

Türkiye'deki gelir ve servet dağılımındaki eşitsizlik banka mevduatlarının büyüklüklere göre dağılımında da görülüyor. BDDK verilerine göre hesap cüzdanı sahiplerinin yaklaşık yüzde 2.3'ü, toplam mevduatın yüzde 83'ünü kontrol ediyor. Öte yandan batık kredilerin beşte bire yakını tekstil sektöründe görülüyor. Ticaretin batık kredi payı yüzde 20'yi, gıdanınki yüzde 10'u buluyor. Şirketlerin kredi borçları ile ilgili İstanbul Yaklaşımı isimli anlaşma ile bankalar borçlu şirketler ile borçları masaya yatırdılar yeni borç ödeme takvimleri için müzakere başlattılar.

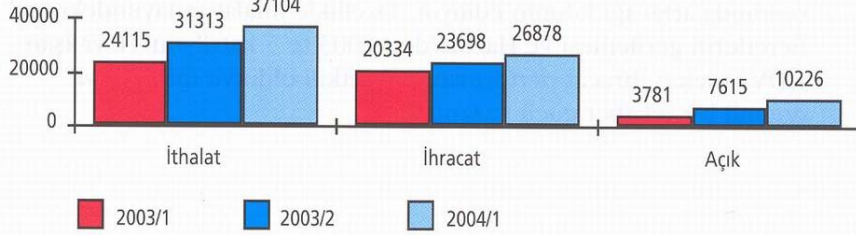
DAHA ÇOK İHRACAT İÇİN DAHA ÇOK İTHALAT (Milyon \$)

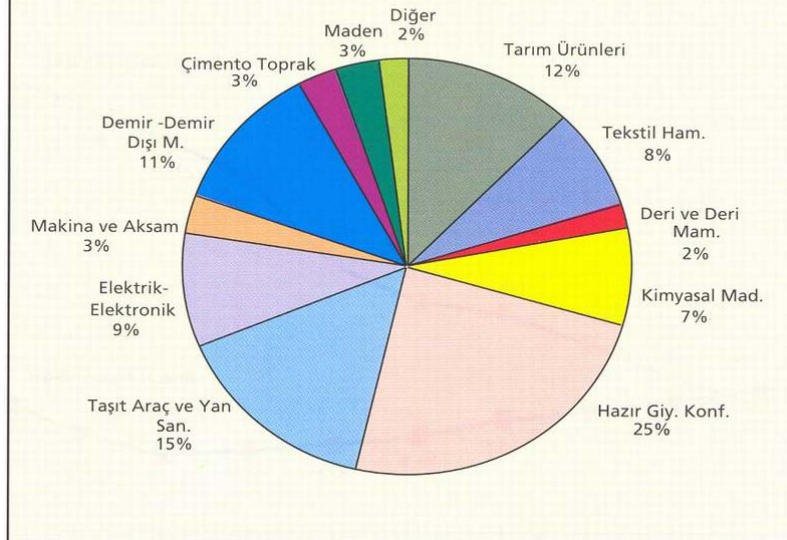
DIŞ TİCARET AÇIĞI HIZLA BÜYÜYOR, 6 Aylık, Milyon \$

Sanayi Net İthalatçı

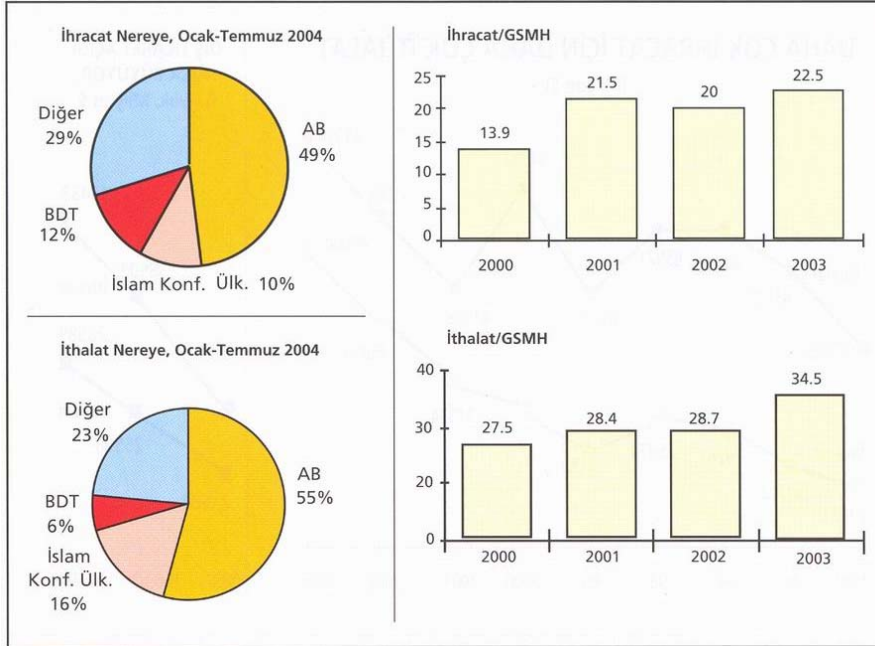
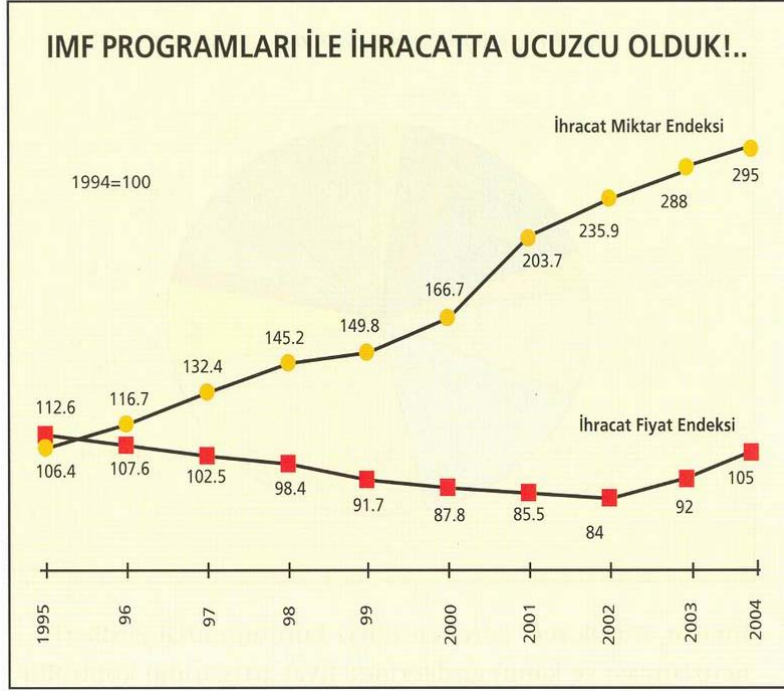

Ne İhraç Ediyoruz, Kasım 2003, 43 Milyar \$

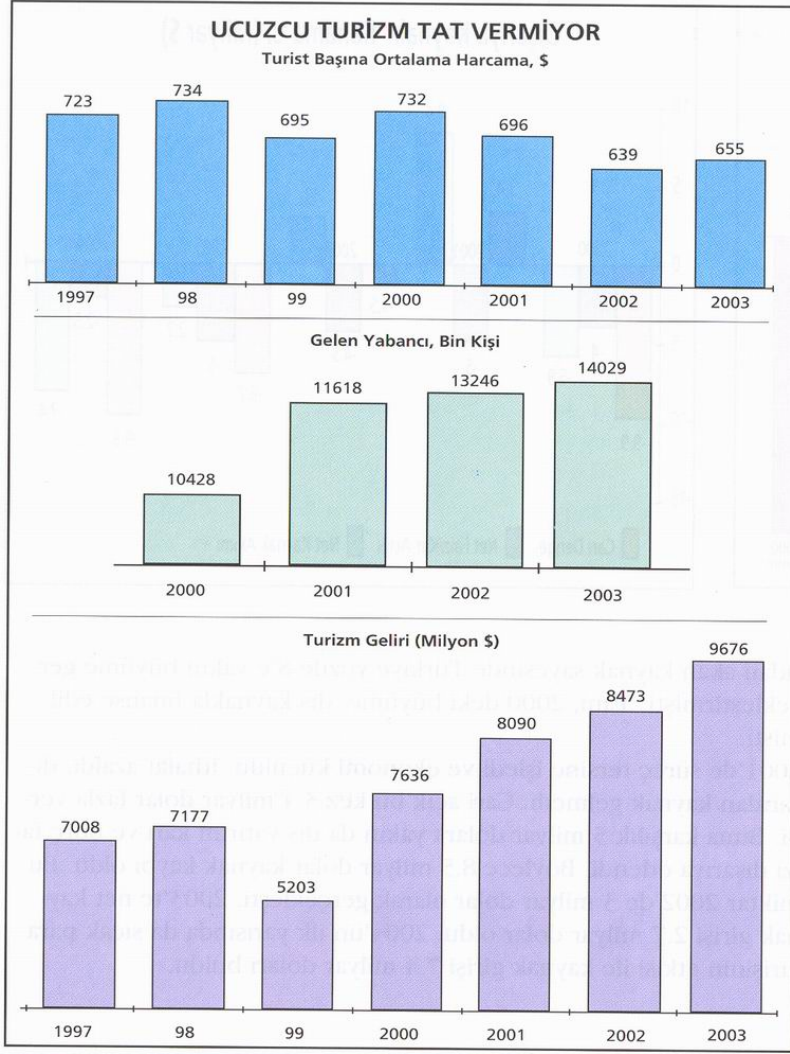

İhracat, düşük reel ücretler, döviz kurunun ithal girdileri ucuzlatması ve kamu girdilerinde fiyat artışlarının kontrollü seyretmesinin yanısıra iç talebin itmesiyle de büyük bir artış gösterdi. İhracatta özellikle giyim-konfeksiyon sektörünün başı çaktığı görülüyor. Taşıt araçları ve yan sanayiinin yanısıra elektrik,elektronik ve demir sektörünün ihracatı da dikkat çekiyor.

İhracattaki artışa karşılık ithalat da izlenen döviz kurunun cazibesıyla hızla artıyor. Büyüyen dış açık, beraberinde cari açığı ve oradan yaşanabilecek kriz ihtimalini de gündeme taşıyor.

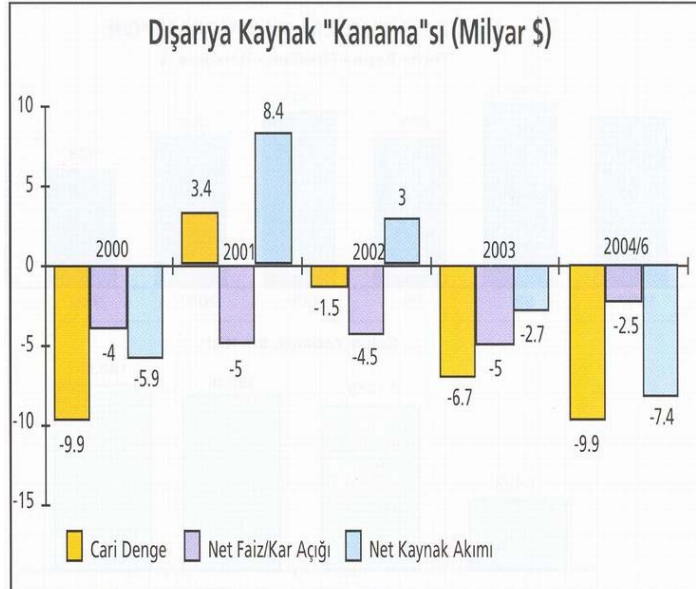
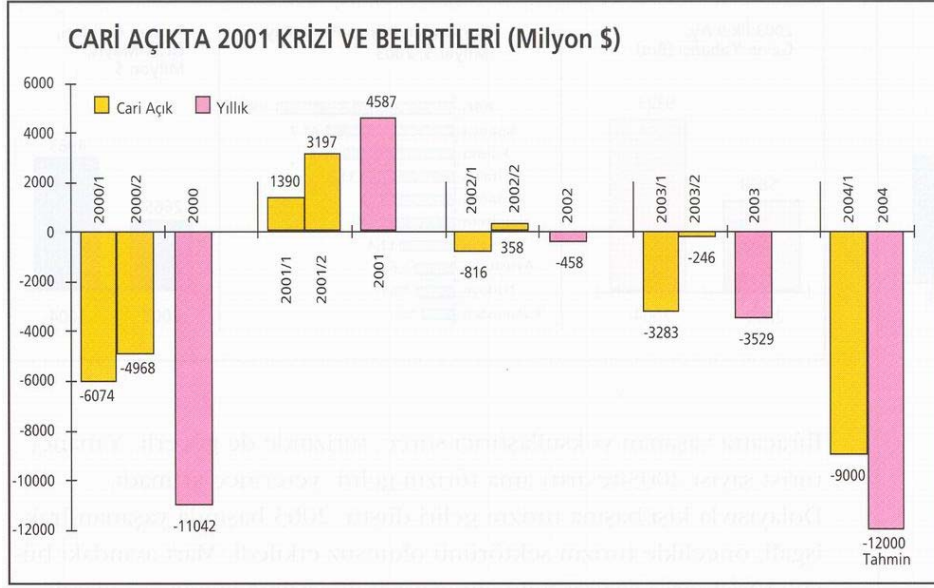

2003 yılında Dolar/Euro paritesindeki hareketler dış ticaret fiyatlarındaki gelişmelerde etkili oldu. 2003 yılında ihracat fiyatları yüzde 10.9 oranında, ithalat fiyatları ise yüzde 11.5 oranında arttı. 2004 yılında ihracat fiyatlarının yüzde 1.8, ithalat fiyatlarının ise yüzde 0.8 oranında artacağı tahmin ediliyor. Özellikle imalat sanayiindeki reel ücretlerin gerilemesi ve Hazine'den 2003'te 5 katrilyon TL'yi aşan KDV iadeleri ihracat performansında etkili oldu ve ihracatçıya önemli bir rekabet gücü kazandırdı.

İhracatta yaşanan yoksullaştırıcı süreç, turizmde de geçerli. Yabancı turist sayısı 2003'te arttı ama turizm geliri, yeterince artmadı.

Dolayısıyla kişi başına turizm geliri düştü. 2003 başında yaşanan Irak işgali, öncelikle turizm sektörünü olumsuz etkiledi. Mart ayındaki büyük turist girişi azalması ile, ilk çeyrekteki azalma yüzde 5.2 olarak gerçekleşti. Nisan'dan itibaren eski trafiğine kavuşan turizm, yine de beklediği fiyatlardan satış yapamadı ve panikle fiyat indirdi. Sonuçta ortalama turizm geliri yine düşük kaldı. İzlenen kur politikası, gelir beklentilerini düşürücü bir etki yaptı.

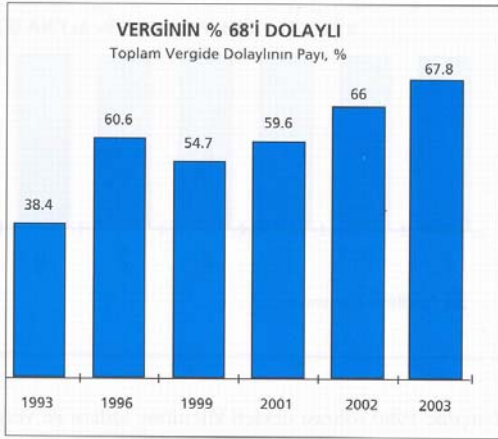
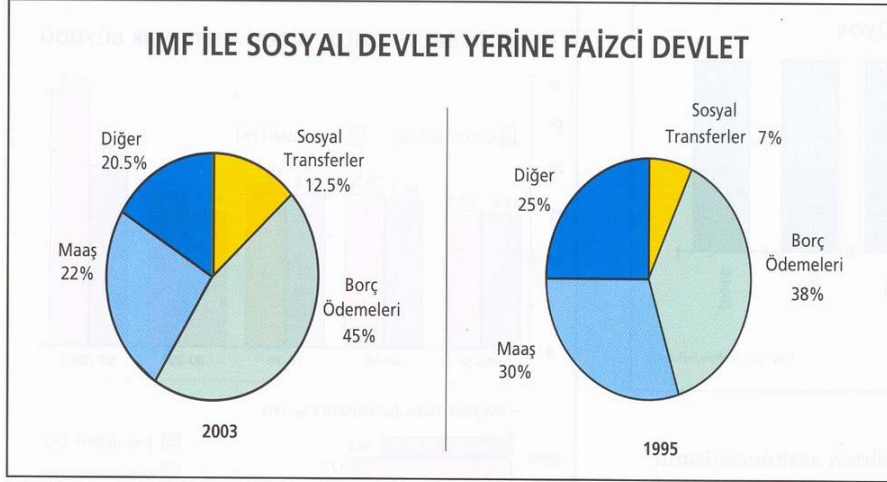

IMF 'nin 2000'deki sabit kur önerisi ile patlayan ithalatın yol açtığı cari açık yıl sonunda 11 milyar doları bulmuştu. Krizle küçülme yaşanan 2001'de ve 2002'de cari açık sorunu yaşanmadı. 2003'te ise 3.5 milyar dolarlık açık sıcak para ile finanse edildi. 2004, cari açık yönünden büyük risk taşıyor ve yıl sonunda açığın 12 milyar doları bulması bekleniyor. Dış kaynak girişi ile büyüyen ekonomi, 2001 krizinden sonra dışarıya net kaynak aktardı. "Cari işlem dengesi" ile dışa akan dış yatırımların kar transferi ve dış borç faizlerinden oluşan "net kar ve faiz" farkı, "net kaynak akışı" nı gösterir.

Bu miktar 2000'de 6 milyar dolar ile Türkiye'nin lehineydi. Bu dışarıdan akan kaynak sayesinde Türkiye yüzde 8'e yakın büyüme gerçekleştirmişti. Yani, 2000'deki büyüme, dış kaynakla finanse edilmişti.

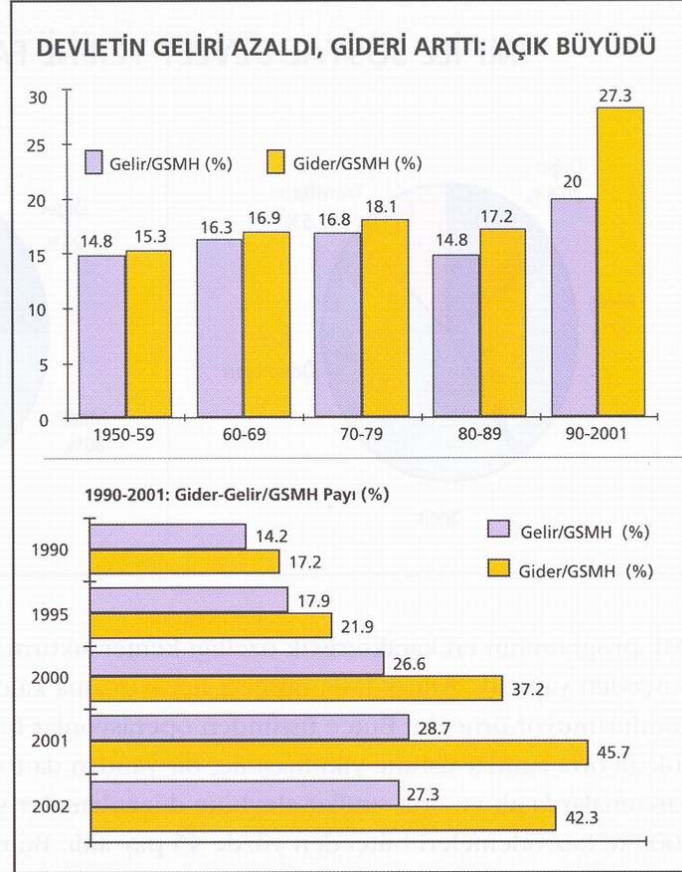
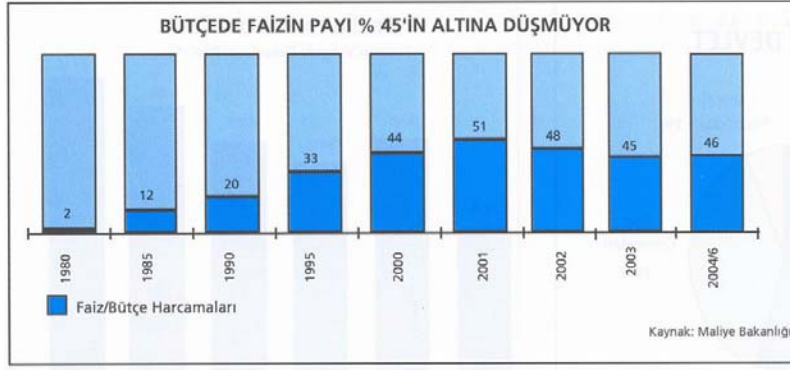
2001'de süreç tersine işledi ve ekonomi küçüldü. İthalat azaldı, dışarıdan kaynak gelmedi. Cari açık bu kez 3.4 milyar dolar fazla verdi. Buna karşılık 5 milyar dolara yakın da dış yatırım karı ve borç faizi dışarıya ödendi. Böylece 8,5 milyar dolar kaynak kaybı oldu. Bu miktar 2002'de 3 milyar dolar olarak gerçekleşti. 2003'te net kaynak girişi 2.7 milyar dolar oldu. 2004'ün ilk yarısında da sıcak para girişinin etkisi ile kaynak girişi 7.4 milyar doları buldu.

IMF PROGRAMINDAN BÜTÇEYE "MALİ DİSİPLİN"

Tüketim Vergilerinin GSMH'ye Oranı, 2001	(%)
Kanada	8.8
ABD	4.2
AB	11.8
OECD	11.1
Türkiye	16.6

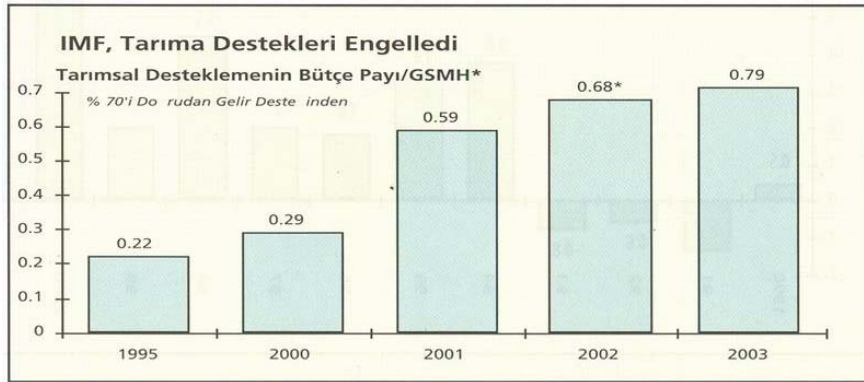
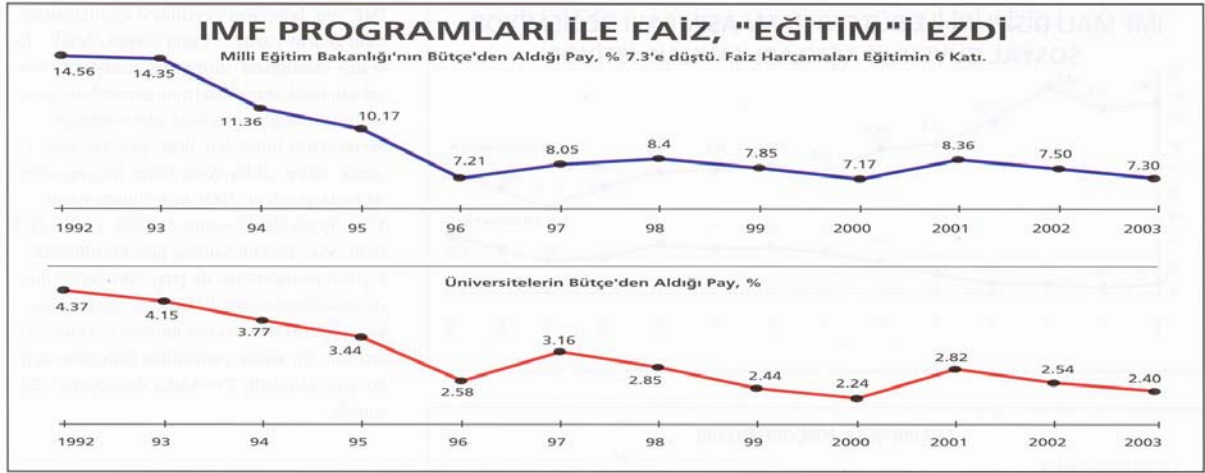
IMF programının en karakteristik özelliği kemer sıktırmak ve bunu en kolay yerden, bütçeden yapmak. Ancak, IMF, bütçeyi her harcama kalemi için yapmıyor. Faize dokundurtmuyor, örneğin. Bütçe üstünden operasyonlar bir yandan vergi yükünün daha çok alt-orta sınıflar üstüne yıkılması ile, bir yandan da toplanan vergilerden yapılan harcamalarda alt ve orta sınıflar aleyhine düzenlemeler yapılarak gerçekleştiriliyor. 2003'te faiz ödemeleri bütçeden yüzde 45 pay aldı. Buna karşılık sosyal transferler çok gerilerde. Yine aynı dönemde sosyal güvenlik kurumları için bütçeden yapılan transferler yüzde 12.5 olarak gerçekleşti. Bütçeden maaşlar için ayrılan pay ise yüzde 22. Oysa 1995'te faizin bütçedeki payı yüzde 38, sosyal transferlerin yüzde 7 idi. İzleyen yıllarda borç ve faizi azaltılmadı. Sosyal güvenlik kuruluşlarının yaşadığı finansal sıkıntılar ise bütçeden transferi daha çok gerekli hale getirdi.

BÜTÇE NASIL HARCANDI?, %

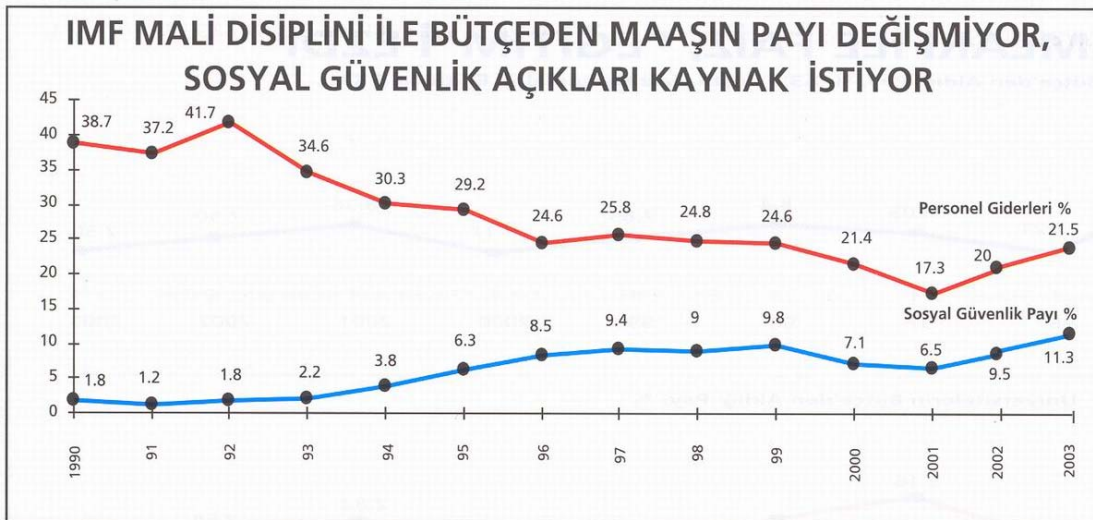
	Cari Harcamalar	Faiz	Yatırım	Diğer Transferler
1980	46	2	17	35
1985	39	12	21	28
1990	49	20	15	16
1995	37	33	5	25
2000	29	44	5	22
2001	25	51	5	19
2002	26	48	5	21
2003	27	45	3.5	24.5

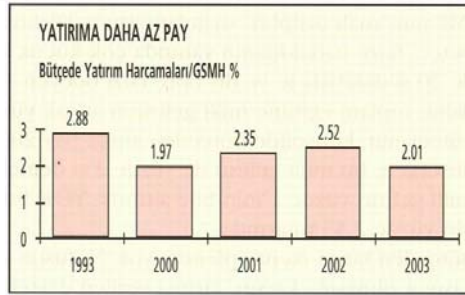
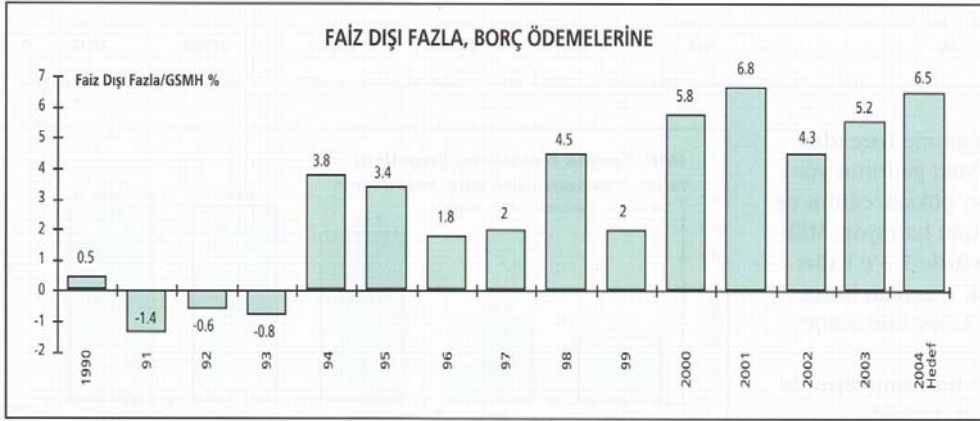
Bütçede 1980 sonrası devleti küçültme iddiası ile vergi gelirleri azaltılınca kamu gelirlerinin milli gelire oranı yüzde 15'e kadar düştü. Buna karşılık devlet harcamaları, özellikle iç borç faiz ödemeleri ile hızla büyüdü. Özellikle 1990'ların ikinci yarısında iç borç faizleri devasa boyutlara çıktı ve devlet harcamalarının milli gelire oranı 2001 kriz yılında yüzde 45'e kadar tırmandı.

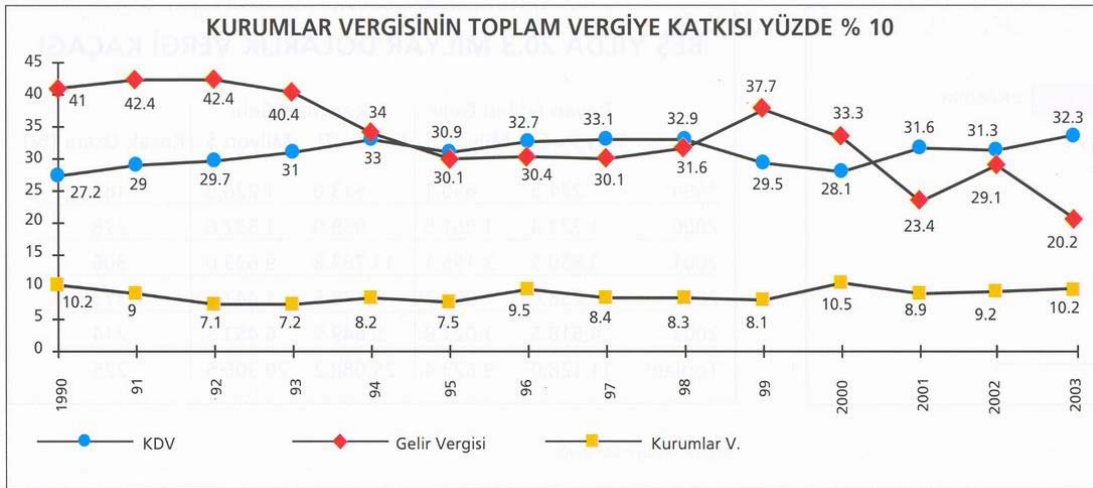
IMF'nin "mali disiplin" uygulatmasıyla Türkiye'nin eğitime harcadığı bütçe, faize harcadığının yanında çok küçük kaldı. Milli gelirin yüzde 20'si dolayında iç ve dış borç faizi ödeyen Türkiye, yüksek eğitim de dahil, toplam eğitime milli gelirin ancak yüzde 3'ünü harcıyor. MEB bütçesinin, konsolide bütçeden aldığı pay 2003'te yüzde 7.3'e kadar düşerken, bu milli gelirin de yüzde 2'si demek. YÖK'e ayrılan bütçe milli gelirin yüzde 1'inin bile altında. YÖK Bütçesi, konsolide bütçenin yüzde 2.5'ü tutarında.

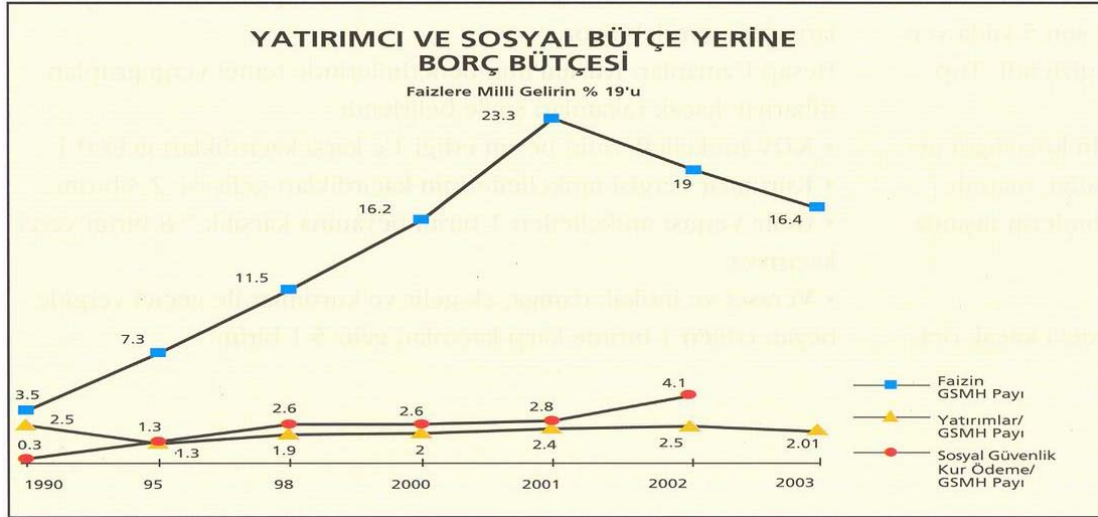
Bütçeden tarım da nasiplenemiyor. Nüfusun önemli bir kısmı tarımda yaşıyor olmasına karşın, tarıma verilen destekler hızla azaltıldı.

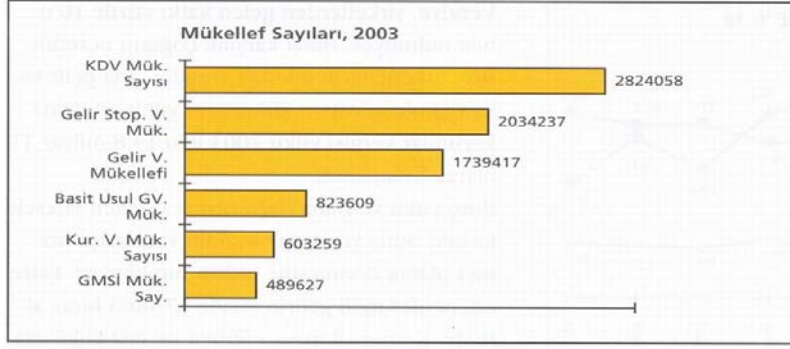
IMF 'nin, borçların çevrilmesi için dayattığı, milli gelirin yüzde 6.5'una ulaşan ölçüde "faiz dışı yaratılması" zorlaması, maaşlar ve sosyal güvenlik transferlerinin geriletmiş paylarını yeniden artırmasına izin vermiyor. Memurların bütçeden aldığı pay 1994'de yüzde 42'ye yaklaştıktan sonra izleyen yıllarda hızla azaldı ve 2001 kriz yılında yüzde 17'ye geriledikten sonra 2003'de yüzde 21.5 oldu. SSK, Emekli Sandığı gibi kuruluşlara yapılan transferlerin de payı 2001 kriz yılında azaldıktan sonra 2002'de ve 2003'te bu kuruluşların finans krizi nedeniyle yeniden artırıldı. Bu arada, yatırımlara bütçeden ayrılan pay da yüzde 2'ye kadar düşürülmüş durumda.

Vergiye, şirketlerden gelen katkı yüzde 10'u bile bulmuyor. Buna karşılık çoğunu ücretlilerin , tüketicilerin ödediği vergiler, ana gelir kalemini oluşturuyor. Şirketlerin,yıllık ortalama kurumlar vergisi yükü 2003 için 15.8 milyar TL olarak hesaplandı.

Borç yükü ve buna bağlı olarak ödenen yüksek faizler, bütçeye giren verginin vatandaşa hizmet olarak dönmesine imkan bırakmıyor. Faize ödenenler milli gelirin yüzde 17'sinin biraz altında. Kemer sıkmaya rağmen ne faiz yükü azalıyor ne de borç stoku. Yatırıma ise bütçeden pek para kalmıyor.

BEŞ YILDA 20.3 MİLYAR DOLARLIK VERGİ KAÇAĞI

	Beyan Edilen Gelir		Kaçırılan Gelir		Kaçak Oranı (%)
	Trilyon TL	Milyon \$	Trilyon TL	Milyon \$	
1999	271.5	650.1	513.0	1.228.5	189
2000	1.223.4	1.961.5	959.0	1.537.6	78
2001	3.858.5	3.155.1	11.787.8	9.639.0	306
2002	1.256.0	834.7	2.178.5	1.447.9	173
2003	4.518.5	3.021.8	9.649.9	6.453.5	214
Toplam	11.128.0	9.623.4	25.088.2	20.306.5	225

Ücretliler, çoğunu ücretlilerin oluşturduğu tüketici kesim, toplam vergi yükünü sırtlanırken diğer kesimlerde vergi kaçağı hızla artıyor. Mükellefler beyan ettiğinin iki katı vergiyi kaçırırken son 5 yılda vergisi ödenen her 100 liraya karşılık 225 lira devletten gizlendi. Toplam kaçak tutarı ise 20.3 milyar doları aştı.

Vergi Barışı ile vergisini kaçırınan mükelleflere her türlü kolaylığın getirildiği, faiz ve cezaların çok büyük bölümünün silindiği, matrah artırımına giden mükelleflerin geçmişe dönük denetimlerin dışında bırakıldığı 2003'te, kural tanımayan mükellefler

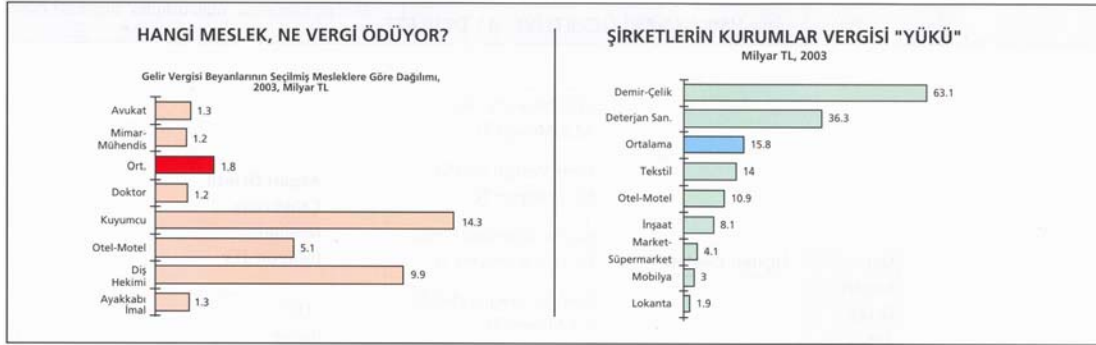
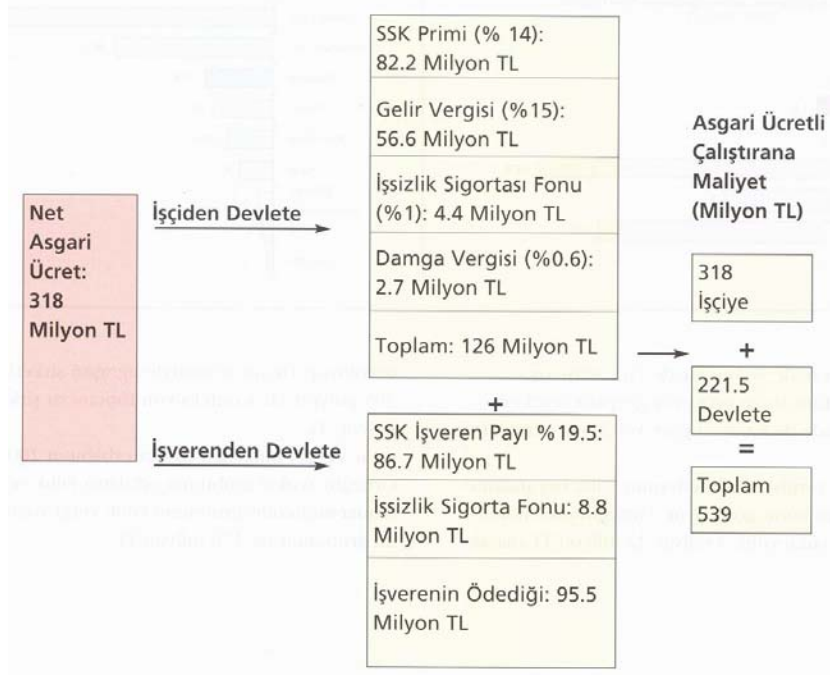
yine bildiğini okudu.

2002'de yüzde 173 olan denetime alınan mükelleflerdeki kaçak oranı, Vergi Barışı'na rağmen 2003'te yüzde 214'e çıktı. Böylece 1999-2003 arasında kaçırıldığı bildirilen verginin toplamının 20 milyar doları aştığı görülebiliyor..

Hesap Uzmanları Kurulu'nun denetimlerinde temel vergi grupları itibariyle kaçak rakamları şöyle belirlendi:

- KDV mükelleflerinin beyan ettiği 1'e karşı kaçырdıkları gelir 0.1
- Kurumlar vergisi mükelleflerinin kaçырdıkları gelir ise 2.3 birim.
- Gelir Vergisi mükellefleri 1 birim beyanına karşılık 7.8 birim vergi kaçırıyor.
- Veraset ve intikal, damga, ek gelir ve kurumlar ile geçici vergide beyan edilen 1 birime karşı kaçırılan gelir 5.1 birim.

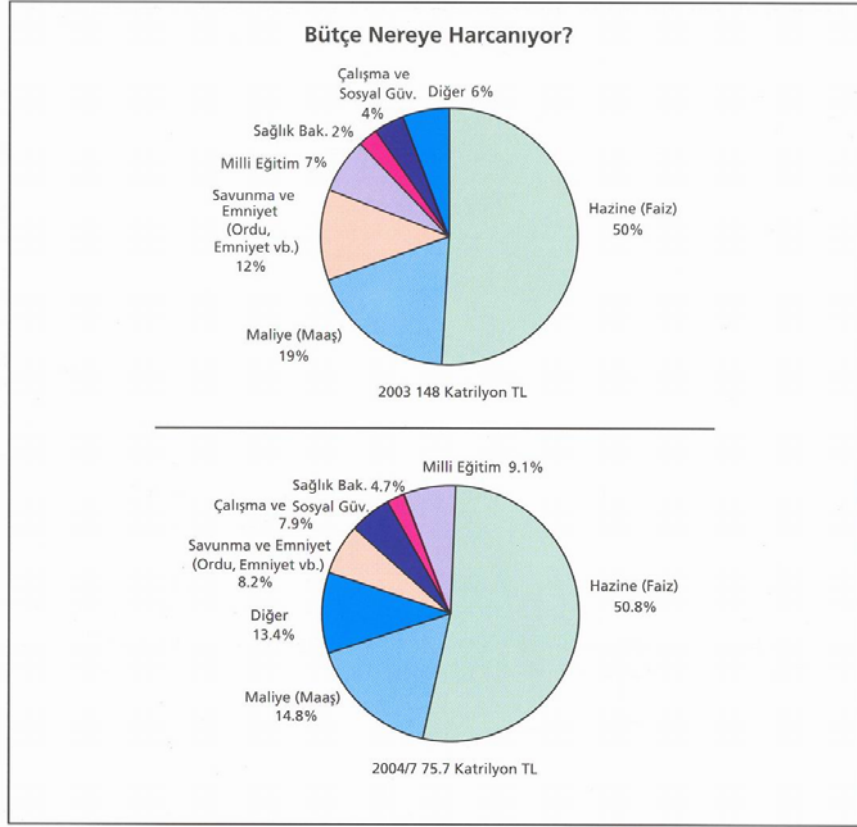
59 ASGARİ ÜCRETLİYE, 41 DEVLETE

Verginin ağırlığı dolaylı vergide ve bu, yüzde 70'e ulaşıyor. Bu adaletsiz verginin yükünü alt ve orta gelir grupları taşırken gelir ve kurumlar vergisinde de kazanca göre yeterince vergi alınmıyor.

Kurumlar vergisi ve gelir vergisi mükelleflerinin yıllık beyannamelerinde görülen vergi yükü bunu gösteriyor. Örneğin otel-motel grubunda ortalama vergi yükü yıllık 2 milyar 22 milyon TL olarak görülüyor. Demir ticaretiyle uğraşan şirketlerde bu miktar 1 milyar 395 milyon TL. Konfeksiyon toptancısı şirketin vergi yükü de 901 milyon TL.

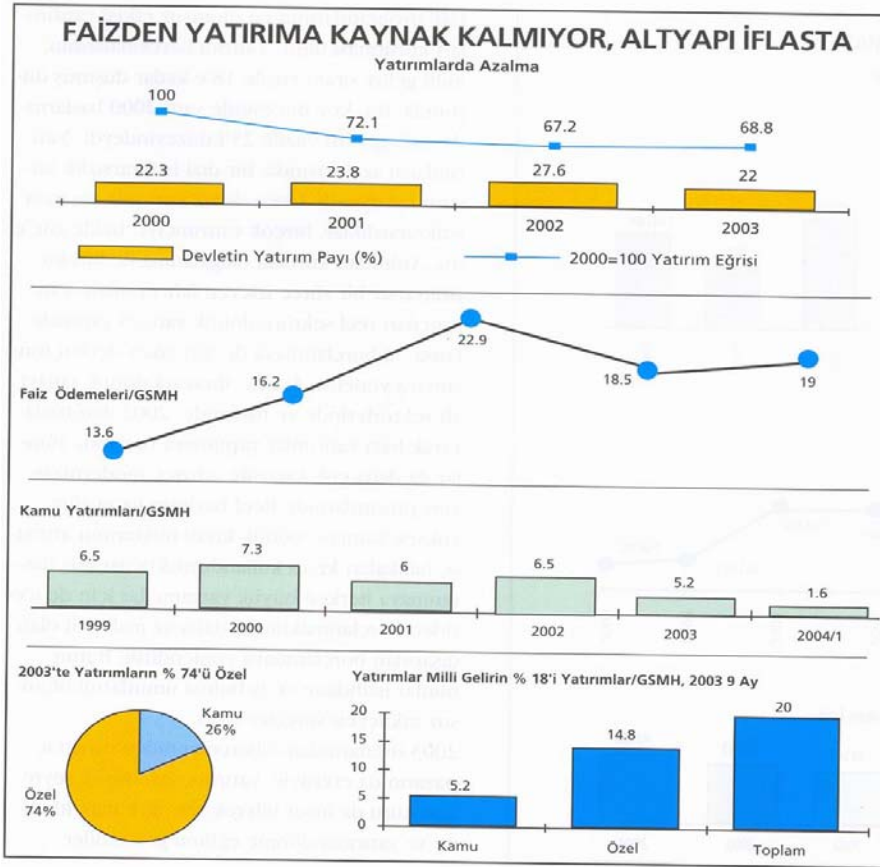
Gelir vergisi mükellefi ticaret erbabının 2002 vergi yükleri de ilginç. Örneğin avukat grubunun ortalama yıllık vergi yükü 1.3 milyar TL. Mimar-mühendis grubunun yıllık vergi yükü 1.2 milyar TL. Diş hekimi grubunun ise 170 milyon TL.

IMF programının "mali disiplin" altındaki bütçenin harcanışı ile ilgili tablo, bütçe üstünden emekçi sınıfların nasıl istismar edildiğini bir kez daha ortaya koyuyor. Bütçenin yarısını Hazine Müsteşarlığı kullanıyor ve bu paranın yüzde 90'ı ile faiz ödüyor. ..

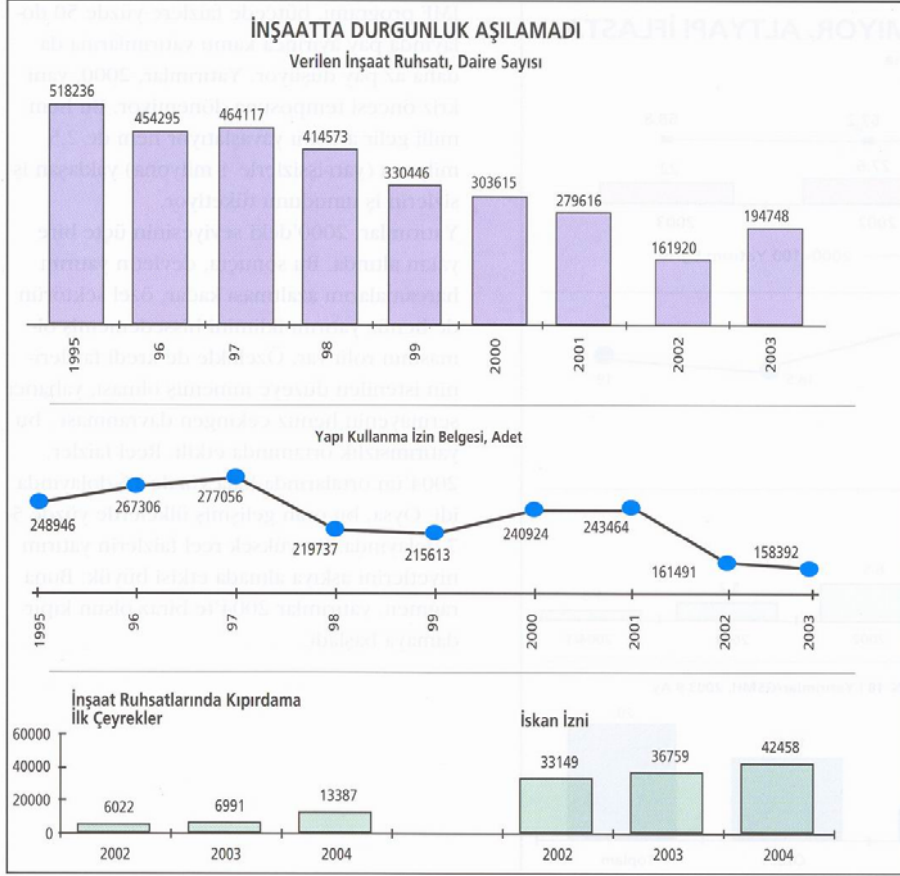
Bütçenin yarısını Hazine kullanırken 2003'te yüzde 18.5'unu da Maliye kullandı. 2003'te Milli Savunma Bakanlığı, Emniyet, Jandarma, yani "savunma ve güvenlik" , bütçenin yüzde 12'sini kullandı. 2004 yılının ilk 7 ayında bu yüzde 8 dolayına düşmüş görünse de, bu kalemin "fon" türü ikinci bütçeleri azalmayı telafi ediyor. 2003'te eğitime Bütçeden yüzde 7, sağlığa da yüzde 2,5 pay düşmüştü. Yani, eğitim ve sağlık, savunma ve güvenlik kadar pay alamadılar. 2004'n ilk 7 ayında eğitimin ve sağlığın payı görece artsa da, artan nüfusun eğitim ve sağlık ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaktı.

IMF PROGRAMLARI İLE YATIRIM YOK İŞSİZLİK ÇOK!....

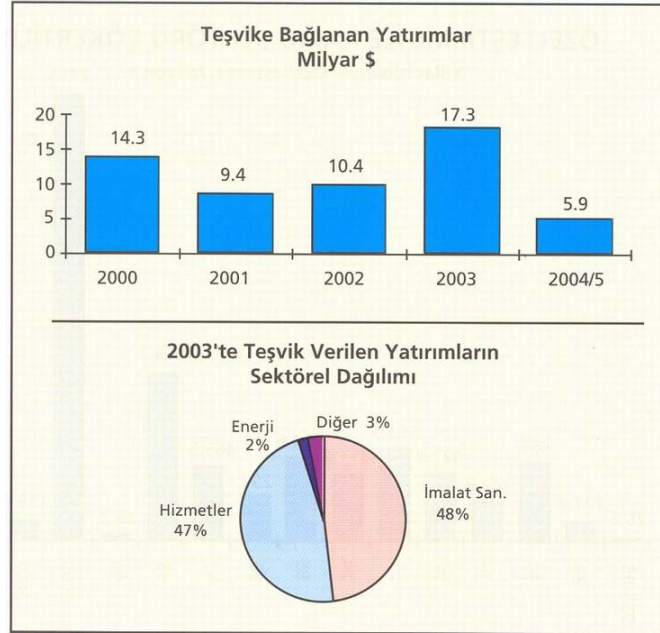
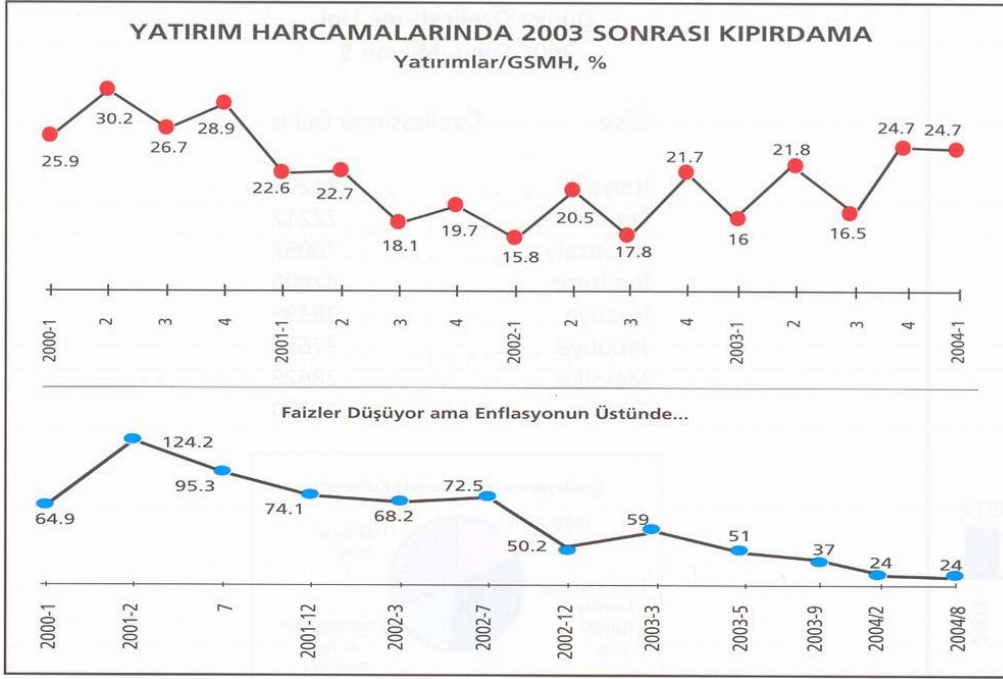
IMF programı, bütçede faizlere yüzde 50 dolayında pay ayırınca kamu yatırımlarına da daha az pay düşüyor. Yatırımlar, 2000, yani kriz öncesi temposuna dönemiyor. Bu hem milli gelir artışını yavaşlatıyor hem de 2,5 milyona (yarı-işsizlerle 4 milyona) yaklaşan işsizlerin iş umudunu tüketiyor.

Yatırımlar, 2000'deki seviyesinin üçte bire yakın altında. Bu sonuçta, devletin yatırım harcamalarını azaltması kadar, özel sektörün de henüz yatırım iklimini hissedememiş olmasının rolü var. Özellikle de kredi faizlerinin istenilen düzeye inmemiş olması, yabancı sermayenin henüz çekingen davranması, bu yatırımsızlık ortamında etkili. Reel faizler, 2004'ün ortalarında hala yüzde 16 dolayında idi. Oysa, bu oran gelişmiş ülkelerde yüzde 5-7 dolayında. Bu yüksek reel faizlerin yatırım niyetlerini askıya almada etkisi büyük. Buna rağmen, yatırımlar 2004'te biraz olsun kıpırdamaya başladı.

IMF programlarının en olumsuz etkisi yatırımları kurutması oldu. Yatırım harcamalarının, milli gelire oranı yüzde 18'e kadar düşmüş durumda. Bu, kriz öncesinde yani 2000 başlarında milli gelirin yüzde 25'i düzeyindeydi. Yatırımların azalmasında, bir dizi istikrarsızlık unsuru rol oynadı. Önce döviz kurunda yaşanan istikrarsızlıklar, birçok yatırımcıyı "bekle-gör"e itti. Ardından kurdaki dalgalanma ile birlikte istikrarsız bir süreç izleyen faiz oranları, yatırımcıları reel sektöre dönük yatırım yapmaktansa, iç borçlanmaya devam eden devleti fonlamaya yöneltti. Ancak, ihracata dönük sanayi alt sektörlerinde ve turizmde, 2002'den başlayarak bazı yatırımlar yapılmaya başlandı. Bunlar da daha çok kapasite artırıcı, modernizasyon yatırımları idi. Reel faizlerin uzun süre yüksek kalması, donuk kredi miktarının artması, bankaları kredi kullanırmakta isteksiz davranmaya iterken büyük yatırımcılar için de içeriden borçlanmaktansa, daha az maliyetli olan dışarıdan borçlanmaya yönlendirdi. Bütün bunlar istihdamı ve iş bulma umutlarını olumsuz etkileyen süreçler oldu.

2003 ortalarından itibaren yeniden ısınan iç pazarın da etkisiyle, yatırımcılar, düşük seyreden kuru da fırsat bilerek sermaye malı ithaline ve yatırıma dönme eğilimi gösterdiler.

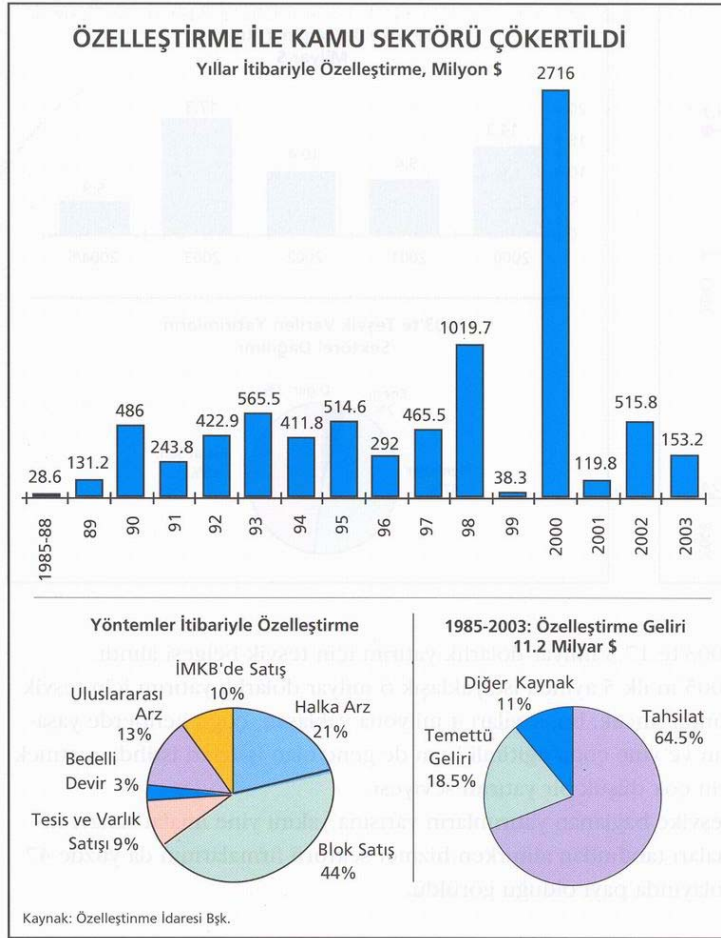
Yüksek reel faizlerin kuruttuğu yatırım iklimi, teşvikli yatırım verilerinde de görülebiliyor. 2000'de 14 milyar dolarlık yatırım için teşvik belgesi alınmışken bu tutar kriz yılı 2001'de yüzde 38'lik düşüşle 8,6 milyar dolara inmişti...

Yeniden yatırıma niyetlenen 2002 yılında ise teşvikli yatırım tutarı ancak 10,1 milyar dolara çıktı.

2003'te yatırım eğilimleri ise pek azalmayan reel faizlere rağmen 2003'te yatırım niyeti önceki iki yıla göre kıpırdadı.

2003'te 17.3 milyar dolarlık yatırım için teşvik belgesi alındı. 2005'in ilk 5 ayında ise yaklaşık 6 milyar dolarlık yatırım için teşvik alındı. Ancak, bu, sayıları 4 milyona yaklaşan, çoğu kentlerde yaşayan ve yine çoğu eğitilmiş hem de genç olan işsizleri istihdam etmek için çok düşük bir yatırım seviyesi.

Teşvike bağlanan yatırımların yarısına yakını yine imalat sanayi firmaları tarafından alınırken hizmet sektörü firmalarının da yüzde 47 dolayında payı olduğu görüldü.

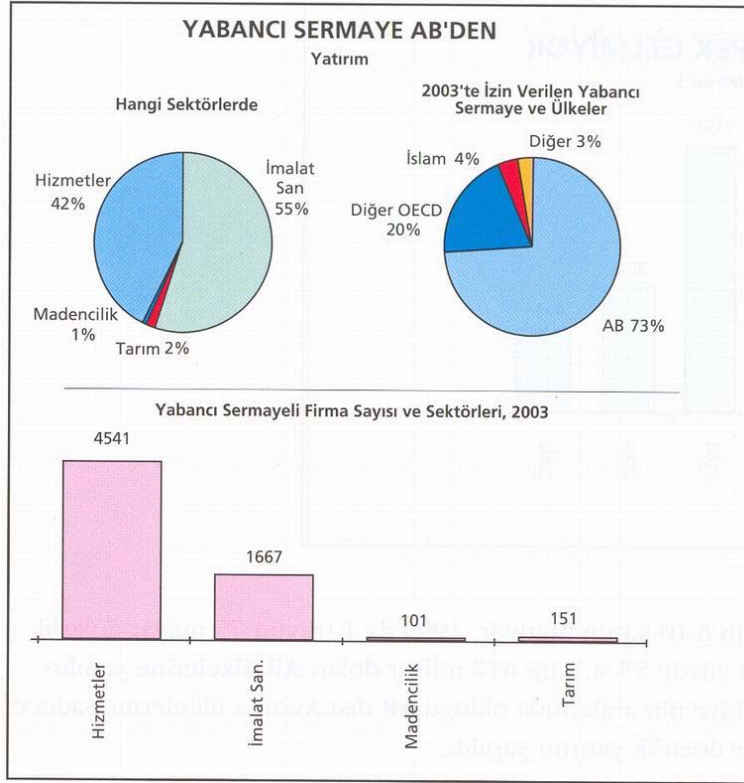

Dünya Özelleştirme Ligi 2001 Sonu, Milyon \$

Ülke	Özelleştirme Geliri
İtalya	111295
Fransa	72217
Avustralya	70057
İngiltere	42808
İspanya	38399
Japonya	37670
Meksika	28628
Türkiye	10000

IMF programlarının hedef tahtasında her dem kamu sektörü yer aldı. Şabloncu bir yaklaşımla birçok KİT'i satma histerisine kapılan IMF ve iktidarlar, bu amaçlarında başarılı olamazken, özelleştirme ihtirasları kamu sektörünün dinamizmini, potansiyelini tahrip etmekten başka birşeye yaramadı. TÜPRAŞ'ı özelleştirmede, Petrol-İş'in kararlı mücadelesi ile fiyasko yaşayan AKP iktidarının özelleştirme gündeminden çıkmış değil. Petrokimya sektöründeki KİT'lerin yanısıra, THY, Telekom, Tekel işletmeleri özelleştirilmek isteniyor.

IMF'nin oluşumuna katkıda bulunduğu 2001 krizi ile birlikte yaşanan belirsizlik ve güvensizlik ortamının beslediği yatırım kuraklığı yabancı yatırımcı girişine de etki ediyor. 2001 ve 2002'de daha çok cep telefonu sektörüne yatırım yapan ve batık banka ve şirket almaya gelen yabancı sermaye, 2003'ün koşullarını yatırım için yeterli görmemiş görünüyor. 2003 yılının ilk yarısında izin verilen yabancı sermaye tutarı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 20.4 oranında artarak 1,2 milyar dolar olarak gerçekleşti. Böylece 1980-2003 Haziran dönemi itibarıyla izin verilen yabancı sermaye tutarı 35,2 milyar dolar olarak gerçekleşti. 1980-2003 Haziran dönemi itibarıyla verilen yabancı sermaye izinlerinin içinde imalat sektörü yüzde 53, hizmetler sektörü yüzde 44, tarım sektörü yüzde 1.8 ve madencilik sektörü yüzde 1.3 oranında paya sahip.

1980-2003 Haziran döneminde en fazla yabancı sermaye izinleri verilen ilk beş ülke sırasıyla Fransa (5,8 milyar dolar), Hollanda (5,6 milyar dolar), Almanya (4,6 milyar dolar), ABD (4,1 milyar dolar) ve İngiltere (2,9 milyar dolar) oldu. 2003 yılının ilk yarısında verilen toplam izinlerin yüzde 21.5'ini Almanya; yüzde 20'sini Hollanda ve yüzde 14.6'sını İngiltere aldı.

2003 Temmuz'undan itibaren uygulamaya sokulan bir yasa ile yabancılara gayrimenkul (taşınmaz) satışı da hızlandı. 2003 Temmuz'u ile 2004 Temmuz'u arasında yaklaşık 1,5 milyar dolarlık gayrimenkul satışı oldu. Özellikle Antalya, Muğla gibi güney illerinde gayrimenkul alan yabancıların başını Almanların çektiği görüldü.

Son yıllarda büyük bir gelişme gösteren yabancı sermaye yatırımları dünya ölçeğinde 1998'de 700 milyar dolar iken 1999 'da 1 trilyon 75 milyar dolara, 2000'de ise şirket evlilikleri ve satın almalar nedeniyle 2 trilyon dolar ile zirveye çıktı. Ama 2001'de yine 1 trilyon dolar düzeyine indi. Yatırımların yüzde 80'i gelişmiş ülkelere yapılırken gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler, yatırımlardan yüzde 20 pay alabildiler.

UNCTAD verilerine göre, Türkiye yılda 1 milyar dolardan fazla yatırım çekemezken diğer orta ve üst gelirli ülkelerde yatırımlar Türkiye'dekinin 8-10 katını buluyor. 1999'da 1 trilyon 75 milyar dolarlık yatırımın yüzde 57'si, yani 617 milyar doları AB ülkelerine yapılırken, Türkiye'nin aralarında olduğu AB dışı Avrupa ülkelerine sadece 16 milyar dolarlık yatırım yapıldı.

2004 sonuna doğru AB'den tam üyelik için müzakere tarihi alınması halinde AB kökenli doğrudan yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesi umudu besleniyor. Özellikle reel ücretlerin düşük seyretmesinin bu girişi özendirileceği belirtiliyor.

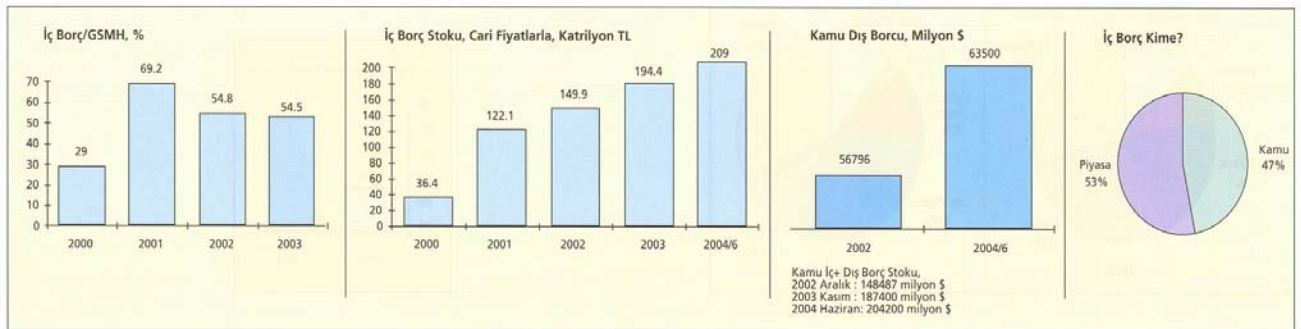
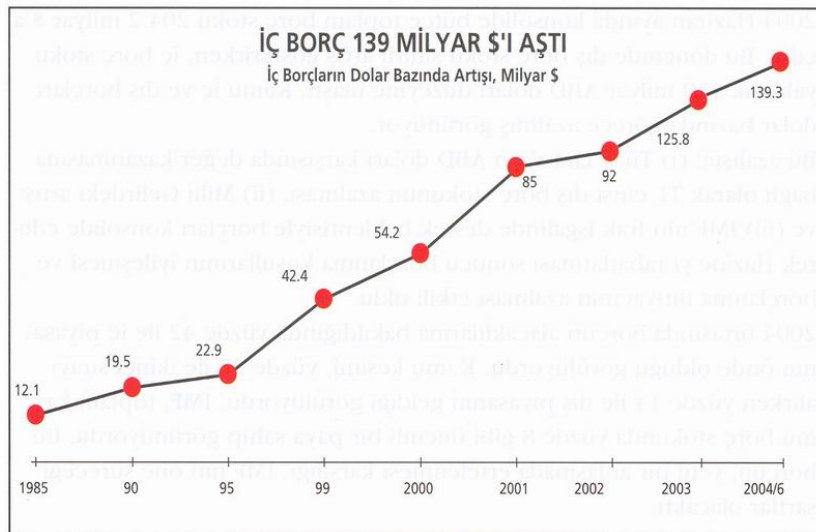

IMF programı, ekonomide istikrarlı bir yatırım ortamı tesis etmediği için, içeride yatırımlar canlanmadı, dışarıdan da doğrudan yabancı sermaye girişi hareketlenmedi. Doğrudan yatırımdan beklenen yabancı sermaye yerine kısa vadeli sermaye girişi, yani sıcak para, ekonomi çarkını döndüren ana unsur oldu. Ancak, bu kısa vadeli sermaye girişlerine bel bağlamak çok riskli.

Global firmaların küresel yatırımları yılda 1 trilyon doları bulurken Türkiye bu yatırımlardan çok küçük pay alıyor ve yılda ancak 1 milyar dolar yabancı sermaye çekebiliyor. Dünyadaki yabancı sermaye yatırımlarından Türkiye yılda 1 milyar dolar'dan fazla yatırım çekemezken diğer orta ve üst gelirli ülkelerde yatırımlar Türkiye'dekinin 8-10 katını buluyor. Yabancı sermayenin yöneldiği

Türkiye kategorisindeki ülkelerden Asya ve Pasifik'e 2000'de 144 milyar dolara yakın yabancı sermaye yatırımı yapıldı. Polonya 10 milyar \$, Çek Cumhuriyeti 5 milyar \$, Macaristan, Rusya ve Slovakya 2'şer milyar dolarlık yatırım çektiler.

IMF PROGRAMI İLE BORÇ YÜKÜ AZALMADI, ARTTI

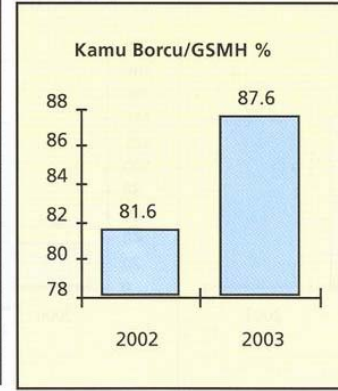
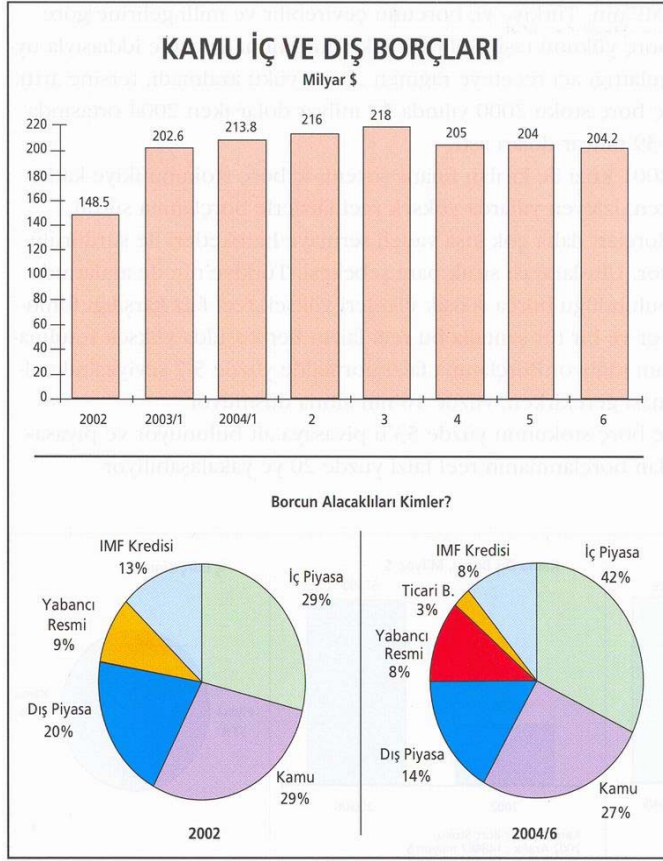

IMF'nin, Türkiye'yi, borcunu çevirebilir ve milli gelire göre borç yükünü taşıyabilir bir ülke durumuna getirme iddiasıyla uygulattığı acı reçeteye rağmen , borç yükü azalmadı, tersine arttı. İç borç stoku 2000 yılında 54 milyar dolar iken 2004 ortasında 139 milyar doları aştı.

2001 krizi ile kırılan finans sistemi iç borç stokunu ikiye katlarken, izleyen yıllarda yüksek reel faizlerle borçlanma sürdü.

Borçlar, daha çok kısa vadeli sermaye hareketleri ile sürdürülüyor. Uluslararası sıcak para şebekesi, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu borca sıkışık ülkeleri yüksek reel faiz karşılığı fonluyor ve bir tür şantajla bu reel faizin her koşulda yüksek tutulmasını sağlıyor. Borçlanma faizi normalde yüzde 5-7 seviyesinde olması gerekirken, yüzde 16'nın altına düşmüyor.

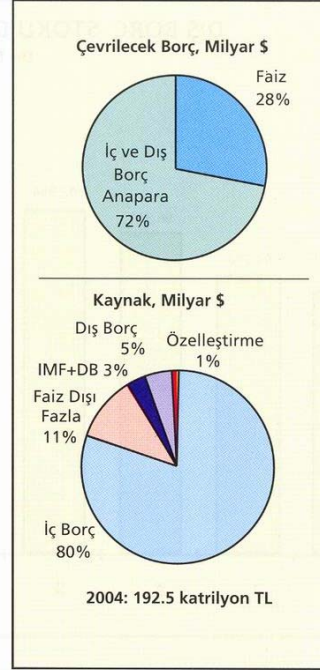
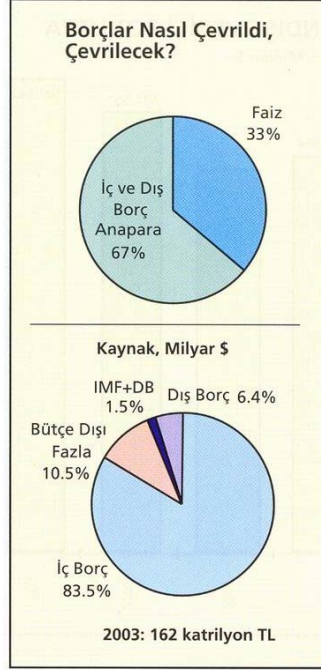
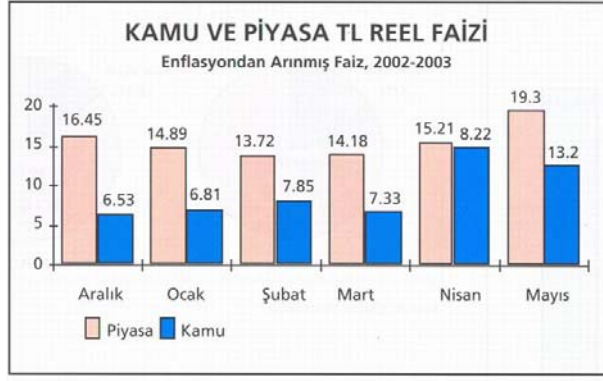
İç borç stokunun yüzde 53'ü piyasaya ait bulunuyor ve piyasadan borçlanmanın reel faizi yüzde 20'ye yakalaşabiliyor.

2004 Haziran ayında konsolide bütçe toplam borç stoku 204.2 milyar \$'a çıktı. Bu dönemde dış borç stoku sınırlı artış gösterirken, iç borç stoku yüzde yaklaşık 140 milyar ABD doları düzeyine ulaştı. Kamu iç ve dış borçları dolar bazında görece azalmış görünüyor.

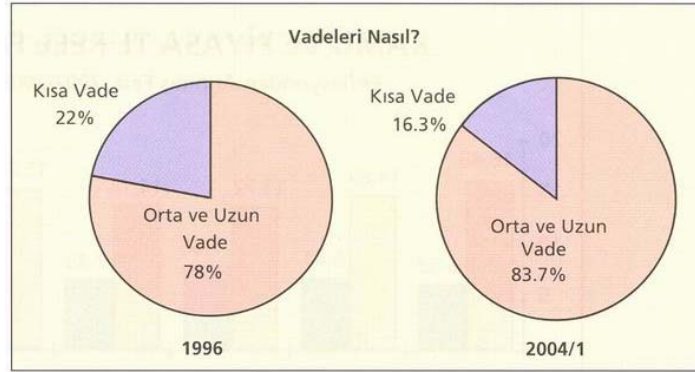
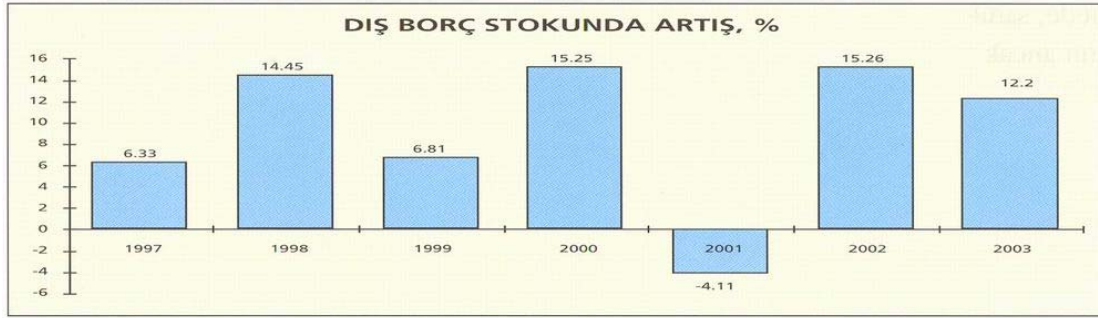
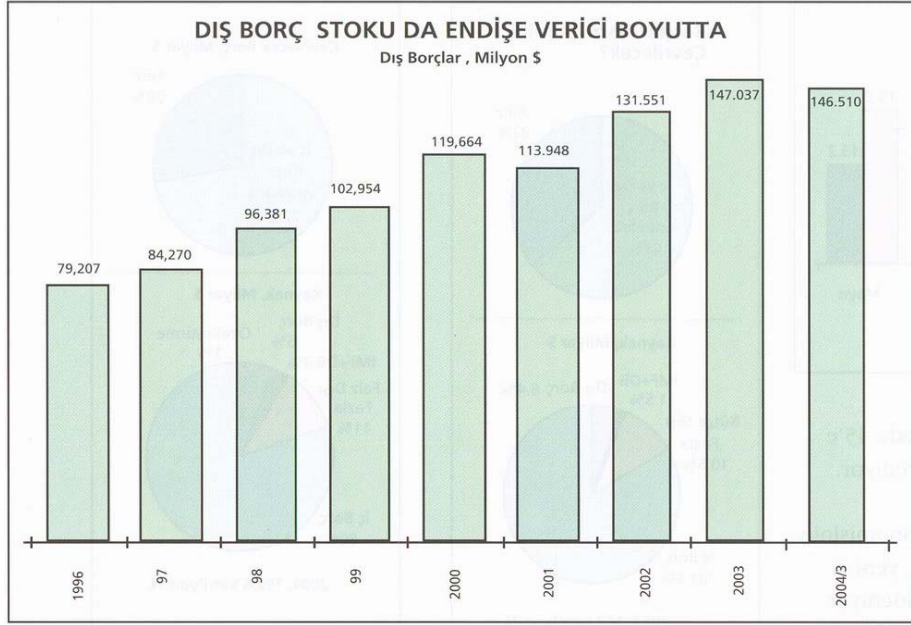
Bu azalışta! (i) Türk Lirası'nın ABD doları karşısında değer kazanmasına bağlı olarak TL cinsi dış borç stokunun azalması, (ii) Milli Gelirdeki artış ve (iii) IMF'nin Irak işgalinde destek beklentisiyle borçları konsolide ederek Hazine'yi rahatlatması sonucu borçlanma koşullarının iyileşmesi ve borçlanma ihtiyacının azalması etkili oldu.

2004 ortasında borcun alacaklılarına bakıldığında yüzde 42 ile iç piyasanın önde olduğu görülüyordu. Kamu kesimi, yüzde 27 ile ikinci sırayı alırken yüzde 14 ile dış piyasanın geldiği görülüyordu. IMF, toplam kamu borç stokunda yüzde 8 gibi önemli bir paya sahip görünüyordu. Bu borcun, yeni bir anlaşmada ertelenmesi karşılığı, IMF'nin öne süreceği şartlar olacaktı.

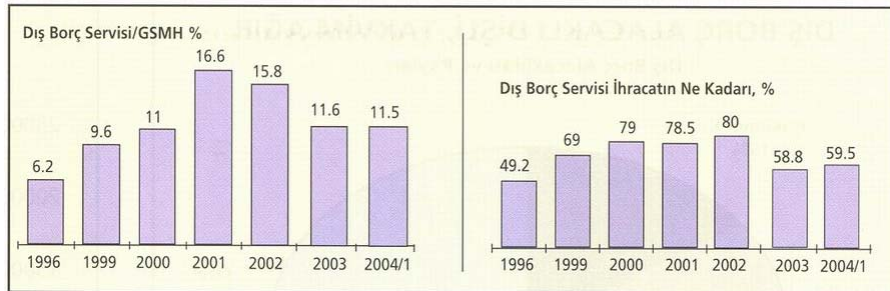
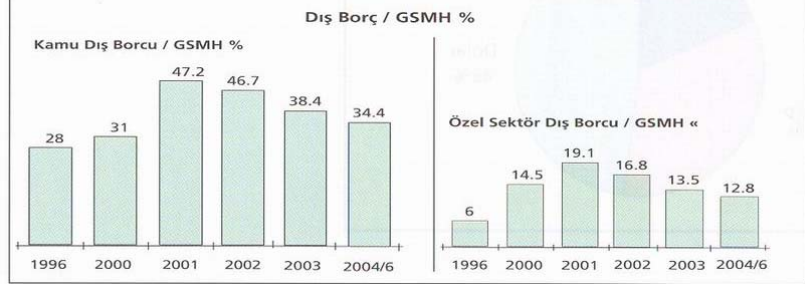
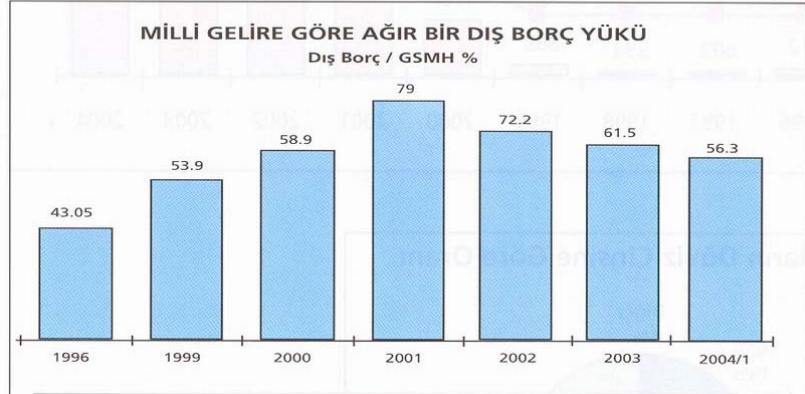

Reel faiz, özellikle, toplam borçlardaki payı yüzde 45'e yaklaşan piyasa için yüzde 20 dolaylarında seyrediyor. Bu, önemli bir reel faiz.

Bu reel faizlerle borçları çevirmek, Türkiye ekonomisinin yeni bir yönelimine engel oluşturuyor. Borçlar, yeni iç borçlanmalarla çevrilirken yüksek reel faizler ödeniyor. Bütçede sosyal harcamaları kısma pahasına gerçekleştirilen faiz dışı fazlalar ise, toplam borçları çevirmede, sanıldığı gibi asli bir rol oynamıyor ve toplam borcun ancak yüzde 10-11'ini finanse ediyor.

IMF-DB dışında dışarıdan kolay borç bulamayan Türkiye'nin dış borç stoku 2004'ün ilk çeyreğinde 146.5 milyar doları aştı. Toplam borçlar içinde kısa vadeli borçların payı 1999'da yüzde 22'ye ulaşarak endişe verici boyuta çıktıysa da 2004'de yüzde 10'a kadar indi. 2004'e gelindiğinde, Türkiye henüz, uluslararası resmi kuruluşlar dışında, kreditorlerin iş yapmak istediği bir ülke durumuna yeterince gelememişti.

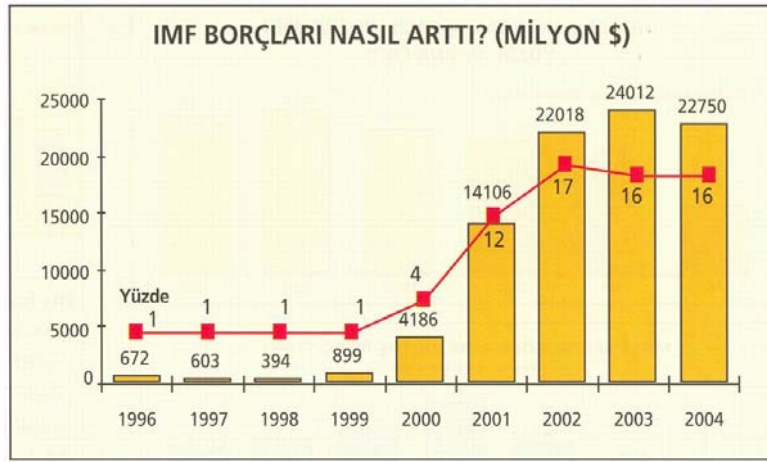
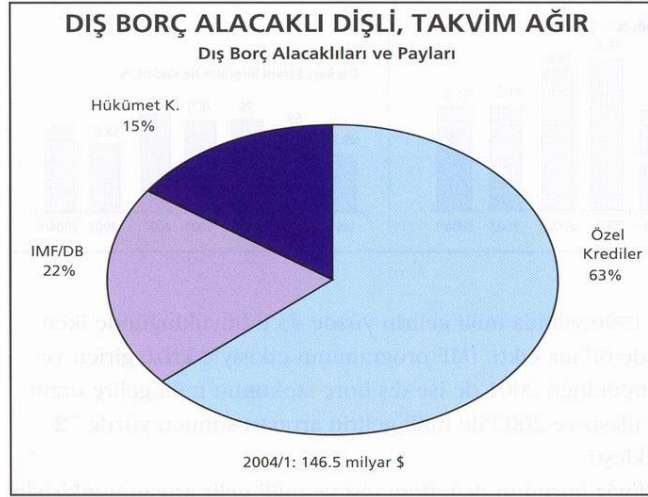

Diş borçlar, 1996 yılında milli gelirin yüzde 43'ü büyüklüğünde iken 2000'de yüzde 60'ına çıktı. IMF programının etkisiyle krize giren ve GSMH'nin küçüldüğü 2001'de ise dış borç stokunun milli gelire oranı yüzde 79'a ulaştı ve 2002'de milli gelirin artması sonucu yüzde 72 olarak gerçekleşti.

2003'te ise döviz kurunun değerlenmesi ve milli gelir artışının etkisiyle oran yüzde 62 dolayına, 2004'ün ilk çeyreğinde ise yüzde 56 dolayına inmiş görünüyor.

Diş borç ana para ve faizlerinden oluşan dış borç servisi, milli gelirin yüzde 16'sını aşarken, 2004'ün ilk çeyreğinde yüzde 11.5 dolayına düştü. Diş borç servisinin ihracata oranı ise yüzde 60'a yakın...

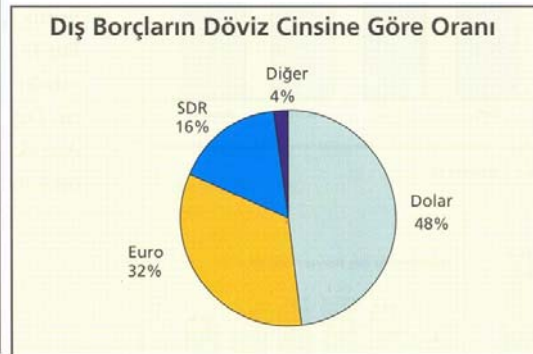
Ancak, 2003 sonrası oranlarda, kurdaki aşırı değerlenmeyi dikkate almak gerekiyor.

Dış Borç Takvimi

Ne Zaman, Ne Kadar Ödenecek?, Milyon \$

2004 2. Yarı	19.140
2005	28.919
2006	26.966
2007	14.450
2008	11.675
2009	7.496
2010	38.018
2004-2010	146.6

BORÇ YÜKÜNÜ HORTUMCULAR ARTIRDI

FİNANS KRİZİNİN BEDELİ

Kamuya Maliyet	
Kamu Bankalarını Onarma	21.9 Milyar \$
Fona Devredilen 20 Banka	17.3 Milyar \$
Sermaye Güçlendirme	7.9 Milyar \$
İmar Bankası yükü	7 Milyar \$
Toplam	54.1 Milyar \$
Maliyet/GSYİH(%)	36

Banka Krizleri ve Topluma Maliyeti

Ülke	Yıl	Kurtarma Zararı/GSMH
Endonezya	1997	50
Malezya	1997	20,5
G. Kore	1997	26,5
Meksika	1995	20
Brezilya	94-96	15,20
Çek C.	94-95	12
Arjantin	80-82	55
Tayland	1997	33

İstanbul Yaklaşımı Eylül 2003, Milyon \$

	Başvuru		Sözleşme	
	Firma	Borç	Firma	Borç
Büyük Ölçekli	208	5415	157	4501
Küçük Ölçekli	100	673	69	556

IMF gözetiminde kamu bankalarını ve Fon'a alınan özel bankaları iyileştirmek için Hazine'den sağlanan desteklerin milli gelire oranı yüzde 36'ya yaklaştı. Siyasiler ve politik etkinliğe sahip sermayedarlar tarafından birer arpalık olarak kullanılan kamu bankaları kısa vadeli ve yüksek maliyetli fonlarla ihtiyaçlarını karşılamaya zorlanırken özel bankalara da büyük kaynaklar aktarmanın aracı olmuşlardı. Kasım 2000'de aşırı günlük borçlanmalar nedeniyle krizden büyük yara alan kamu bankaları, o dönemde IMF'nin yarattığı nakit sıkışıklığının bedelini çok ağır ödemişlerdi. Sahipleri tarafından kredi kaynakları hortumlanan ve 2000'deki kur çıpasına güvenerek büyük açık pozisyonlar veren özel bankalar, elde kalan özkaynakları ile yükümlülüklerini karşılayamayınca, mevduata güvence veren devlet bu bankaları kurtardı ve bunun için 17.55 milyar dolar Hazine desteği sağladı. 2003 Eylül ayı itibarıyla 1226 firma İstanbul Yaklaşımı kapsamına alındı 5.1 milyar dolar tutarındaki borç yeniden yapılandırıldı.

IMF PROGRAMINA ALTERNATİF

IMF İLE NASIL BİR ANLAŞMA?

Türkiye, 2003'ün ikinci yarısında başlayan ve 2004'te hızlanan bir süreçte, tıpkı krizle sonuçlanan 2000'dekine benzeyen bir sıcak para girişi-iç pazara dönük büyüme-dış açık-cari açık-sermaye kaçışı sarmalını ya da döngüsünü yaşıyor. Bu döngünün son halkası henüz yaşanmadı, ama yaşanabilir.

2000 yılında bu döngünün tüm halkalarının yaşanması sonucu derin bir krize girilmişti. O kriz öncesi başlatılan ancak krizle sonuçlanan IMF destekli program, bu kez Türkiye'yi yeni bir maceraya sürüklemenin eşiğinde. 2000 krizi öncesi "sabit kur çıpası" nı dezanflasyon programına, dolayısıyla istikrara deva gösteren

IMF'nin kerameti kendinden menkul bu varsayımı kısa sürede iflas edip Türkiye'yi krize sürüklerken bu kez de sabit kurun yerine uygulanan dalgalı kur politikasına dayalı program iflasa sürüklenmekte, beraberinde de tüm ekonomiyi sürüklemektedir.

İddia şuydu ki, büyüyen dış açıklara ve cari açığa, dalgalı kur, otomatikman fren olacak ve artan ithalat talebi karşısında kur yükselerek ithalatı caydıracak, böylece bir dengeye ulaşacaktır. Ama gerçek hayat böyle yaşanmamaktadır. 2004 Mayıs ayında bir aya yayılan yüzde 15'lik devalüasyona ya da kur ayarlamasına karşın, ithalatın hız kesmediği, IMF tahminlerinin üstünde bir dış açık ve cari açık yaşandığı gözlenmektedir. Dış ticaret açıklarının ilk 6 aydaki düzeyi 16.8 milyar dolar. Oysa, IMF'nin 2004 yılının bütününe ilişkin dış ticaret açığı beklentisi bu düzeyde idi. Eğer yılın ikinci yarısında aynı eğilim düşerse, yıl sonunda 33 milyar doları aşan bir dış ticaret açığı söz konusu olacak.

Yılın bütünü açısından, frene basılmış olmasına rağmen, 16 milyar dolara giden bir cari açık söz konusu. Peki bu açık nasıl finanse edilecek? Mali piyasalar buna nasıl tepki verecek? Artan reel faizler yeni borç yığılmalarına yol açarken, yıllık dış borç servisleri giderek büyürken, 3 yıl sonra istikrarlı bir çıkış yolu nasıl bulunacak? Cari açık büyürken kar realizasyonuna gidip kaçan sermayenin açtığı gedikle nasıl baş edilecek?

Türkiye ekonomisi çok uluslu para spekülâtorlerinin tuzağına düşürülmüştür. 1989'da alınan ve "32 sayılı karar" olarak bilinen sermaye hareketlerinin tümüyle serbestleştirilmesi kararı, mal ve finans piyasalarını uluslar arası sermaye çevrelerinin spekülâtif davranışlarının denetimi altına sokmuştur. 1989'da tanınan aşırı serbestleştirme sonucunda Merkez Bankası bağımsız para politikası olanaklarını yitirmiş ve uluslararası sermaye piyasalarının dalgalanmalarına bağımlı hale gelmiştir.

2000 başında IMF'nin tavsiye ettiği sabit kur politikası ile derin bir krize giren Türkiye ekonomisi 2001 krizi sonrasında da IMF'ye verilen taahhütler sonucu büyük bir işsizlik yaşamış ve halkın alım gücü önemli ölçüde gerilemiştir. Devlet bütçesi iç ve dış borçları çevirmekten ibaret bir anlayışa indirgenmiştir. Bütçe, kamu kesiminde milli gelire oranla % 6.5 faiz dışı fazla vermek fetişine kurban edilmiş, bu "fazla" ise toplam borçların çevrilmesinde en çok yüzde 20 paya sahip olmuş, borçlar yine yüksek reel faizlerle içeriden borçlanılarak döndürülmüş, rantıye düzeni gerilemek bir yana, daha da azmıştır.

Kamusal hizmete yönelik her türlü harca talebi "popülizm" diye kodlanmış ve IMF'ye uluslararası sermaye çevrelerine şikâyet unsuru haline gelmiş; böylece vatandaşların demokrasi kurumlarına ve siyasi yöneticilerine olan güveni bilinçli olarak sarsılmıştır. Böylelikle siyasi bağımsızlık IMF'nin ve uluslararası finans tekellerinin stratejik çıkarlarının denetimi altına sokulmuştur. Eğitim, sağlık ve diğer sosyal hizmetler "bütçede mali disiplin" uygulamak adına marjinalize edilmiş, tükenen alt yapı yatırımları için kaynak ayrılmadığı için kaynak ayrılmadığı için, hızlandırılmış tren cinayetleri benzeri felaketler birbirini izlemiş ve geleceğe dönük ürkütücü sinyaller vermeye başlamıştır.

Türkiye, sadece uluslararası sermayenin finansal spekülâtif hareketlerini kolaylaştıracak ve uluslararası sermayeye güven verecek bir hükümet tarzını izlemek ile yükümlü kılınmıştır.

FARKLI BİR YÖNELİŞ

İşte IMF ile yeniden bir anlaşmaya, bu kırılgan dış ekonomik yapı ile oturulurken, masada bir de IMF'ye borçların geri ödemesi ile ilgili takvim ve bu borçlar nasıl ödenecek, sorusu var. Arjantin, Türkiye ve Brezilya, IMF kredi portföyünün tahminen üçte ikisini kullanmış durumdadır. Türkiye, IMF'ye önümüzdeki yıllarda 23.6 milyar dolarlık ana parayı ve borç ödeme takvimine göre değişebilecek faiz yükünü herhangi ek bir kaynak almadan ödeyecektir.

Türkiye'nin yeni bir stand-by anlaşmasıyla IMF'den ek kaynak sağlaması mümkün görünmemektedir. Buna karşılık borç ödeme planında değişiklik yapılması mümkündür. Nitekim, Ağustos 2003'te, 2005'teki borç yükünü hafifletip 2004 ve 2006'ya dağıtan bir revizyon yapılmıştır. Şu anda 11 milyar doları aşan borç yükü içeren 2006'nın rahatlatılması gündeme gelebilir.

IMF'den böyle bir borç takviminde değişiklik talebinde bulunmanın yanı sıra, daha aktif ve yaratıcı davranılarak Türkiye, uzun bir süredir yaşadığı ve krizden krize sürüklendiği ekonomi rotasında da radikal bir değişiklik yapılmalıdır.

Açık olan şey şudur:Yaşanmakta olan büyüme sürecinin iki yıldır kaynağı yine "sıcak para" dır. Dövizin düşük, faizin yüksek tutulmasıyla sağlanan büyük fırsatı değerlendiren sıcak para, sunulan yüksek reel faizler karşılığı Türkiye'ye girişini sürdürmekte, bu kaynak, giderek iç pazara yönelen büyümenin ana kaynağını oluşturmaktadır. Özellikle 2003 ve 2004'te sıcak para girişi hızlanmış, düşük enflasyona rağmen yüzde 20'lere yaklaşan faizlerle girişin devamı sağlanmıştır.

Sıcak para, tüketici kredisi, kredi kartı harcamaları ile kışkırtılan iç talebin, iç pazara dönük büyüme sürecinin de ana kaynağı olmayı sürdürmektedir. Ancak bu büyüme sıhatsızdır, sürdürülebilir bir büyüme değildir. Çünkü, yüksek faizlerle gelen sıcak para girişi için döviz kuru da düşük tutulmakta, bu düşük kur ithalatı cezp etmekte ve tırmandırmaktadır. İhracatın ithalatı karşılama oranı hızla düşmekte, dış açık büyümektedir.

Turizm gelirleri ve diğer döviz girişleri ve döviz girişleri de dış açığı makul boyutlara çekememekte ve cari açık öngörülenlerin çok üstüne çıkarak her an bir sermaye çıkışına yol açacak kadar tehlike arz etmektedir. Yükselen ithalatı vergileme ve frenleme, Gümrük Birliği ve diğer benzeri anlaşmalar nedeniyle mümkün olmamakta, dalgalı kurun kerameti ise ithalata kar etmemektedir.

RADİKAL KOPUŞ İHTİYACI

Bu durumda bu doludizgin süreci yavaşlatmanın ve olası bir krizi önlemenin yolu, bir dizi radikal önlemden geçmektedir. Bu tam da bir paradigma değişimidir.

Sıcak paraya dayalı sanal büyüme modelini, yeni kur, faiz, yatırım politikalarından oluşan alternatif bir büyüme modeli ile değiştirmeyi öngören bir kopuştan söz etmekteyiz.

Türkiye'nin "alternatif" yaklaşımının unsurları şunlar olmalıdır:

1. Sıcak para girişine zemin hazırlayan 32 sayılı karar revize edilmeli, bu tür sermaye akımları denetim altına alınmalıdır. Finansal vergilendirme(Tobin vergisi), munzam karşılıklar, Merkez Bankası'nın başka önlemleri ile sıcak para giriş çıkışları kontrol altına alınmalı ve sıcak para girişi caydırılmalıdır.
2. Merkez Bankası, salt "önceliği fiyat istikrarını sağlamak" tan ibaret bir kuruluş olmak yerine, döviz piyasalarında dengeyi sağlayıcı görevler de

- üstlenmeli, örneğin döviz kurunda belirleyeceği bir alt sınırı koruyarak TL'nin aşırı değerlendirilmesini bozan spekülasyon sermaye girişlerini caydırmalıdır.
3. Dış borç yükümlülüklerinin piyasaların başıboş dalgalanmaları altında ulusal ekonomiye getirdiği tahribatın önüne geçilmesi için, dış borçlar yeni bir takvime bağlanarak yeniden yapılandırılmalıdır.
 4. Bir fetiş haline getirilen % 6.5 faiz dışı fazla hedefi yerine, kamusal hizmet üretimi anlayışını ön plana çıkartan ve reel kaynaklara dayalı bir kamu yatırımı stratejisi hayata geçirilmelidir. Devletin her türlü harcamasını "popülizm" tehdidi ile uluslar arası sermaye çevrelerinin çıkarlarına feda eden ve bilimsel temelleri olmayan rastgele varsayımlara dayalı maliye politikaları terk edilmelidir.
 5. Kamusal kaynakların uluslararası sermaye çevrelerine yok pahasına satışına hizmet eden ve bir rant transferi şeklinde çalışan özelleştirmeye son verilmeli: KİT sistemi, gerçekçi ve çağdaş bir yönetim anlayışına kavuşturulmalı; teknolojik yatırımları yenilenerek, Türk sanayiine öncülük eden ve teknoloji üreten kuruluşlar haline getirilmelidir.
 6. Vergi reformu yapılmalı, yüzde 70'e ulaşan dolaylı vergilerin payı azaltılarak vergilemede dolaysız vergiye ağırlık verecek değişiklikler yapılmalı, herkes ekonomik gücüne uygun vergilendirilmelidir. Bunun için de kurumlar vergisi ve serbest meslek sahiplerinin ödemek durumunda olduğu gelir vergisindeki kaçak, kaçınmalar önlenmeli, neme yayılarak faiz yükü azaltılmalı, askeri harcamalar kısılmalı, eğitim, sağlık, kültür, sosyal güvenlik kalemlerinin bütçedeki payı artırılmalıdır. Tarıma sübvansiyon artırılmalı, kamu yatırımları için daha çok pay ayrılmalıdır. Bunların yanı sıra, IMF ile yeni bir anlaşma yapılacaksa, % 6.5 faiz dışı fazla hedefine itaat edilmemeli, hiç olmasa en son Brezilya'nın yaptığı yapılmalıdır.

BREZİLYA DERSLERİ

Ne yaptı Brezilya hatırlayalım:

Türkiye ve Arjantin ile birlikte IMF' ye en çok borçlu ülkelerden olan Brezilya, bu yılın sonuna kadar IMF ile bir anlaşmaya hazırlanıyor ve "bütçe disiplini riske atmadan, daha fazla alt yapı yatırımı yapmayı IMF' ye kabul ettirmiş bulunuyor. IMF, Brezilya devletinin sahip olduğu petrol şirketi Petrobras'ın yapacağı yatırımları "tercihli davranış" uygulaması içinde bütçe hedefi hesaplamaların içine almamayı görüşüyor. Her iki taraf şimdiye kadar yapılan görüşmelerden memnun. Demek ki, olabiliyor. Bizde büyük sermaye çevrelerinin ve büyük medyanın iktisat yorumcularının nedense akıllarına böyle üretici fikirler gelmiyor, siyasetin AB, ekonominin ise IMF tarafından yönetilmesi gerektiğini, "iman" haline getiren ve tüm toplumu buna inandırmak isteyenlerin Brezilya'dan öğrenecekleri sadece IMF ile ilgili değil. Brezilya, tarım politikalarında ABD ve AB'ye karşı Dünya Ticaret Örgütü'nde büyük bir hak arama mücadelesi veriyor ve mevzi kazanıyor... Brezilya'nın yaptığını neden Türkiye yapmasın?

Örneğin, turizm yatırımcıları 2010 yılına kadar yeni tesislerin ve bunların altyapı yatırımları için 13.5 milyar dolarlık yatırım öngörüyorlar. Bunun 9.5 milyarlık kısmı özel sektör, 4 milyar dolarlık kısmı da devletin alt yapı yatırımlarından oluşuyor. Turizm, ekonomiye soluk aldırın ve geleceği olan bir sektör. Faiz dışı fazlada yüzde 6.5 oranını düşürüp bu tür yatırımları yapmayı ön plana almaya neden IMF ikna edilmesin?

İşsizlik, özellikle eğitimli genç işsizliği hızla tırmanıyor. İstihdamı özendirici yatırım projeleri oluşturduktan sonra IMF, neye, kime karşı çıkacak?

ONURLU BİR KATILIM MI, TAŞERON ÜLKE Mİ?

Buradaki temel önermeler, yaklaşımların, teknik boyutları, ayrıntıları kapsamlı bir makroekonomik çalışma içinde daha somut hale getirebilir. Kendi içinde tutarlı, ulusal öncelikleri olan, üretimi, yaratıcı bir programa IMF'nin diyecek hiçbir şeyi olamaz.

"IMF ile ya da IMF'siz" kısır döngüsüne takılı kalmak yerine, IMF ve uluslar arası kreditorlere sunulacak ve onların da karşı çıkmayacağı üretici bir programa sahip olmak önemlidir. Tersine durum söz konusu olursa, yani yine ipler IMF'nin şabloncularının eline teslim edilirse, bugünkü neoliberal politikalar sürdürülürse, başımız beladan kurtulmaz, topyekün yoksullaşma artar. Türkiye, küresel ekonomi içinde ancak ucuz emeği ile var olan koskoca bir taşeron ülke olmaktan öteye gitmez. AB de, bu kadere boyun eğmiş bir ülkeyi, eşit haklara sahip bir ortak olarak bünyesine üye olarak almak yerine, ne yağıp edip, "ilelebed taşeron" olarak tutmanın kılıfını mutlaka bulur...

KAYNAKLAR

- Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu www.bddk.org.tr
- DİE-Devlet İstatistik Enstitüsü www.die.gov.tr
- DPT-Devlet Planlama Teşkilatı www.dpt.gov.tr
- Ege Bölgesi Sanayi Odası www.ebso.org.tr
- Hazine Müsteşarlığı www.hazine.gov.tr
- İstanbul Defterdarlığı www.ist-def.gov.tr
- İstanbul Sanayi Odası www.iso.org.tr
- Maliye Bakanlığı www.maliye.gov.tr
- Maliye Bakanlığı www.muhasibat.gov.tr
- Merkez Bankası www.tcmb.gov.tr
- Türkiye Bankalar Birliği www.tbb.org.tr
- T.odalar Birliği www.tobb.org.tr
- Sönmez M.(1998) Bölgesel Eşitsizlik, Alan Y.
- Sönmez M.(2001) Gelir Uçurumu, Om Y.
- Sönmez M.(2002) Kriz ve Yoksullaşma İletişim Y.
- Sönmez M.(2003) İşte Eseriniz, İletişim y.
- www.bagimsizsosyalbilimciler.org
- www.tim.org.tr
- www.worldbank.org
- www.imf.org